

T.C.

İstanbul Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

I.Dünya Savaşı'ndan Günümüze “Ulusların Kendi
Kaderini Belirleme Hakkı”nın Değişen İçeriği

Mirsad Jahic

2501080930

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. İlhami Alkan Olsson

İstanbul 2012

T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
1982 ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS

TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : **Mirsad JAHİC** Numarası : **2501080930**
Anabilim/Bilim Dalı : **Uluslararası İlişkiler** Tez Savunma Tarihi : **01.03.2012**
Danışman : **Yrd. Doç. Dr. İlhami Alkan OLSSON** Tez Savunma Saati : **11:15**

Tez Başlığı : **1. Dünya Savaşı'ndan Günümüze 'Ulusların Kendi Kaderini Belirleme Hakkı'nın Değişen İçeriği**

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin **15. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezini **KABULÜ'NE (OYBİRLİĞİ) / OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
DOÇ. DR. KIVANÇ ULUSOY		Kabul
YRD. DOÇ. DR. ZEYNEP KIVILCIM		Kabul
YRD. DOÇ. DR. ZEYNEP GÜLER		Kabul
YRD. DOÇ. DR. SEVGİ USTA		Kabul
YRD. DOÇ. DR. İLHAMİ ALKAN OLSSON		Kabul

I.Dünya Savaşı'ndan Günümüze “Ulusların Kendi Kaderini Belirleme Hakkı”nın Değişen İçeriği

Mirsad Jahic

ÖZ

Halkların kendi kaderini belirleme (*self-determination*) ilkesi, Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması'nda benimsenmiş olup, demokratik değerler ve evrensel insan hakları standartları temeline dayanmaktadır. Yine de, uluslararası toplumun bu ilkeyi ancak Avrupa sömürgeciğinden kurtulma hakkı olarak oldukça kısıtlı bir şekilde yorumladığı gözlemlenebilir. Buna rağmen son olaylar, özellikle sosyalist sistemin çöküşü, Yugoslavya'nın dağılışı ve şimdi de “Arap Baharı” olarak adlandırılan gelişmeler, hem uluslararası hukuk hem de uluslararası ilişkiler açısından kendi kaderini belirleme hakkı ile ilgili yeni bir bakış açısı gerekliliğini teşvik etmiştir. Bu tezin amacı, kendi kaderini belirleme hakkının değişen içeriğinin uluslararası hukukun farklı dönemlerine göre tartışmaktır. Tezin hipotezi, self-determinasyon hakkının BM hukukunda esas olarak sömürgeciliğin tasfiye edilmesi ile sınırlı olduğu, Soğuk Savaş sonrasında ise bu sınırın değişmeye başladığı yolundadır. Tez, uluslararası hukuk ve devletler pratiğinde, “kendi kaderini belirleme hakkı”nın değişen içeriği ve önemini, üç ayrı dönemde incelemektedir.

The Changing Content of the "Right to Self-Determination of Peoples"
from The First World War until Today

Mirsad Jahic

ABSTRACT

The principle of self-determination of people is enshrined in the United Nations' Charter and based on democratic values and human rights standards. However, international community has long interpreted this principle in a very restricted way so that it barely amounted to the right to be free from European colonialism. However, recent events, in particular the demise of the socialist system, the collapse of Yugoslavia and now the so-called "Arab Spring" have provoked new thinking about the right to self-determination in both international law and international relations. The aim of this thesis is to find out the changing content and nature of the right to self-determination and assess which position this right holds in international law today and discuss whether its most important aspect, the colonial aspect, is still relevant or whether it has outplayed its role. The hypothesis of the thesis is that the right to self-determination essentially understood in the 'UN context' within the limit of de-colonisation; however this limit is about to change in the post Cold War period. This thesis examines the changing content and significance of the "right to self-determination" in international law and state practices, dividing it into three distinct periods.

ÖNSÖZ

“Kendi kaderini belirleme hakkı” konusunu ele almamın başlıca sebebi, 1992-1995 yılları arasında Bosna Hersek’te bizzat yaşadığım; uğruna savaşılan topraklarda yaşayan halkların haklarını alamaması durumudur. Boşnakların küçük bir toprak parçası için Sırp’lar tarafından nasıl kolayca ve acımasızca katledildiğine şahit oldum. Bu dönemde uluslararası örgütlerin tavrını ve gereğine inandığım bazı durumlarda müdahale yapılmadığını da gördüm. Dolayısıyla başta Birleşmiş Milletler olmak üzere uluslararası örgütlerin, yüklendiği önemli görevi adilane bir şekilde yerine getirmede işleyiş aksaklıkları dikkati çekmektedir.

Kendi kaderini belirleme hakkı, içerik olarak belirsiz bir yapıya sahip olmasına rağmen, bu hakkın hukuksal boyutu, bağlayıcılığı, içeriği ve devletlerarası pratikte hangi koşullarda uygulama alanı bulduğuna dair sorulara cevap bulmaya çalıştım. Belirtmem gereken önemli bir konu da, Bosna Hersek ve Kürt sorununa tezin içinde yer verilmediğidir; bunun nedeni duygusal (taraf) davranma riskini ortada kaldırmaktır. Bu durumun ele alınan konunun tartışılması açısından bir eksikliğe yol açmayacağı düşüncesiyle, tartışmanın örneklenmesinde söz konusu iki örneğin kullanılmamasının anlayışla karşılanacağını umuyorum.

Bu çalışma sırasında hem akademik hem de moral bakımdan her türlü desteğini benden esirgemeyen tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. İlhami Alkan Olsson’a ayrıca yeterince zaman ayıramadığım halde bana gösterdiği anlayış için oğluma ve fikir paylaşımı ile verdiği destekten dolayı eşime ve emeği geçen herkese teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Öz	iii
Abstract	iv
Önsöz	v
İçindekiler	vi
Kısaltmalar	ix
Giriş.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA KADAR KENDİ KADERİNİ BELİRLEME HAKKI DEĞERLENDİRMESİ	5
I. Birinci Dünya Savaşı'na Kadar Kendi Kaderini Belirleme Hakkı'nın Tarihi Gelişimi	5
A. Rosa Luxemburg ve V.I.Lenin.....	9
II. Kendi Kaderini Belirleme Hakkı'nın Tanımlanması	12
A. Devletlerin Tanınması	12
B. Kendi Kaderini Belirleme Hakkı'nın Anlamı	15
C. Hakkın Öznesi	17
D. Azınlıklar Çerçevesinde Kendi Kaderini Belirleme Hakkı.....	23
E. Kendi Kaderini Belirleme Hakkı'nın Boyutları	27
1. Kendi Kaderini Belirleme Hakkının Dışsal Boyutunun Çeşitli Ortaya Çıkış Şekilleri	28
a. Sömürge Halklarının Kendi Kaderini Belirleme Hakkı	28
b. Yabancı Devlet İşgaline Konu Olan Kendi Kaderini Belirleme Hakkı	30
2. Kendi Kaderini Belirleme Hakkının İçsel Boyutunun Çeşitli Ortaya Çıkış Şekilleri	32

a. Bağımsız Devlet Sınırları İçerisinde İçsel Kendi Kaderini Belirleme Hakkı.....	32
b. Irksal ve Dinsel Halkların İçsel Kendi Kaderini Belirleme Hakkı	33
3. Devlet Ötesi Kendi Kaderini Belirleme Hakkı.....	34
4. Yerli Halkların Kendi Kaderini Belirleme Hakkı	35
5. Kendi Kaderini Belirleme Hakkının İktisadi Boyutu.....	35
6. Anlaşma Yoluyla Ayrım ve Birleşme.....	36
III. İki Dünya Savaşı Arasında Kendi Kaderini Belirleme Hakkı	38
A. Woodrow Wilson	38
B. Milletler Cemiyeti	40
C. Aaland Adaları Sorunu.....	42

İKİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI SOĞUK SAVAŞ BİTİMİNE KADAR KENDİ KADERİNİ BELİRLEME HAKKI	44
I. Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması'nda Kendi Kaderini Belirleme Hakkı	44
II. Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararlarında Kendi Kaderini Belirleme Hakkı.....	49
III. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi & Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi	61
IV. Helsinki Nihai Senedi	63
V. Uluslararası Adalet Divanı'nın Kendi Kaderini Belirleme Hakkına İlişkin Görüşlerine Örnekler (Namibya, Batı Sahra ve Doğu Timor).....	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ'TAN BUGÜNE KADAR KENDİ KADERİNİ BELİRLEME

HAKKI DEĞERLENDİRMESİ	69
I. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin Dağılma Süreci.....	70
II. Anlaşma Yoluyla Ayrılma ve Birleşme Örnekleri (Çekoslovakya ve Doğu-Batı Almanya).....	73
III. Kendi Kaderini Belirleme Hakkı Açısından Süregelen Sorunlara Bazı Örnekler.....	76
A. Kosova Sorunu.....	76
B. Çeçenistan Sorunu.....	80
C. Filistin Sorunu.....	82
IV. Arap Baharı.....	83
Sonuç.....	86
Bibliyografya.....	90

KISALTMALAR

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
a.e.:	Aynı eser
a.g.e.:	Adı geçen eser
AGİT:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
BM:	Birleşmiş Milletler
BMGK:	Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
Bkz:	Bakınız
Çev.:	Çeviren
MC:	Milletler Cemiyeti
NATO:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
s.:	Sayfa
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UAD	Uluslararası Adalet Divanı

GİRİŞ

Bu çalışmanın merkezinde olan kavram, en temel insan haklarından biri olarak kabul edilen, “kendi kaderini belirleme hakkı” ilkesidir. Hemen herkesin önemli bulduğu, ancak doğası gereği hem teoride hem de uygulamada potansiyel çatışmaları barındıran bu ilke, bir halkın kendi kaderine özgürce ve dış baskılar olmaksızın egemen olabilmesi gibi yüce ve soylu bir anlama sahip olmakla birlikte, özellikle 20. yüzyılın başından günümüze kadar çokça tartışılmış; değişik dönemlerde farklı anlamlar ve boyutlar kazanmıştır.

Bu çalışmanın amacı, I. Dünya Savaşı’ndan günümüze “ulusların kendi kaderini belirleme hakkı”nın (*the right to self-determination of peoples*) değişen kapsam ve içeriğini, uluslararası ilişkilerdeki dönemseller değişikliklerle bağlantılı olarak incelemektir. Çalışmanın temel hipotezi, bu hakkın ‘Birleşmiş Milletler (BM) Hukuku’ sürecinde, yani 2. Dünya Savaşı sonrası dönemde uluslararası hukukta edinmiş olduğu içeriğin esas olarak Avrupa merkezli sömürgeciliğin sona erdirilmesi bağlamıyla sınırlı olduğu, Soğuk Savaş sonrası dönemde ise, self-determinasyon prensibinin, çoketnisiteli toplumların (*multi-ethnic states*) parçalanması sürecinin hukuki gerekçesi haline dönüştüğü; bir başka deyişle, anti-sömürgecilik içeriğiyle günümüz koşullarında bu hakkın artık fazla bir anlam ifade etmediğidir. Özellikle “Arap Baharı” olarak da adlandırılan süreç dikkate alındığında, self-determinasyonun içsel boyutunun, küreselleşme sürecinde liberal teorisyenlerce çokça sözü edilen, ‘demokrasi hakkı’na (*the right to democracy*) yakınlaşmış olduğu savı, bu çalışmanın bir alt-hipotezi olarak kabul edilebilir. Tabii bu hakkın “Arap Baharı”ndaki içsel boyutuna ihtiyatla yaklaşmayı gerektiren husus, söz konusu ‘içsel boyut’un, yani demokrasi talebinin dinamiklerinin ‘içerdeliğine’ ilişkin kuşku olacaktır.

Bu çalışma, okuyucunun kolayca görebileceği üzere esas olarak realist ekol perspektifine yakın bir teorik tutuma sahiptir. Bir ülkenin bağımsızlık sürecini yaşamış biri olarak, bu süreçte yaşanan olaylardan (1992-1995 Bosna Hersek savaşı) muhtemelen etkilenmiş olup, kendi kaderini belirleme hakkını, “bu hak öncelikle

adalet kavramıyla ilgilidir ve kendi içinde, başka bir şeye ihtiyaç duymaksızın bir haklılığa sahiptir” (*it is just in its own right*) idealist perspektifiyle ele almıyorum. Realist bir anlayışa yakın olarak, bu hakkın evrensel uygulanabilirliği ve ahlaki zorunluluk (*moral imperativ*) olduğu hususunda kuşkuluyum. Lansing’ın belirttiği gibi, bu hakkın insan doğasına içkin olduğu ve evrenselliği yolundaki önkabuller, sadece yanlış umutlar ve beklentiler yaratmaz, aynı zamanda barış ve düzen için tehlikeli sonuçlar da doğurur.¹ Böylesi bir yaklaşımın ‘sevimsiz’ yüzüne karşın, gelecekte kaçınılabilecek acılar yaşanmaması açısından yararlı olduğu kanısındayım.

Kendi kaderini belirleme hakkı ile ilgili geçmiş ve mevcut hukuki duruma ilişkin kapsamlı bir genel bakış oluşturmak amacı ile bu tezde geleneksel hukuk (dogmatik) yöntemini kullanmayı tercih ettim. Bu yöntem, ağırlıklı olarak mevzuat araştırma ve yorumlamalarına dayanmaktadır. Konuyu zenginleştirmek amacıyla, uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkiler disiplinlerinde yazan otoriterlerin konuya ilişkin düşüncelerine de sıklıkla yer verdim. Söz konusu görüşler, hukuk, doktrin ve mevcut ilgi uluslararası hukuk kuralları ile birlikte bu çalışmada yer alan tartışmaların temelini oluşturmaktadır. Kullanılan kaynakları olarak, uluslararası kamu hukuku ve insan hakları hukuku literatüründen fazlasıyla yararlandım. Tabii kendi kaderini belirleme hakkı alanında var olan çok sayıda BM belgeleri de bu tezin yazım aşamasında incelenmiştir. Tez, 25 Ocak 2012 tarihine kadar olan ilgili kaynakları içermektedir.

Bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm; kendi kaderini belirleme hakkı ile ilgili tarihi ve genel teorik kısımdan oluşmaktadır. Başlangıç olarak Amerikan ve Fransız devrimlerinde olup bitenlere kısaca değinilmiştir. Bununla birlikte ağırlıklı inceleme alanımız I.Dünya Savaşı’ndan sonra yaşanan olaylardır. Bu bölümde konu üzerine yapılmış çalışmaları ve savunucularından etkili iki isim V.I.Lenin ve Woodrow Wilson’la beraber kurulmuş olan uluslararası örgüt Milletler Cemiyeti (MC) dönemi de incelenmektedir. Uluslararası siyasette en

¹ Robert Lansing, “Self-Determination”, *Saturday Evening Post*, April 9, 1921. at 6-7, 101-102.
Syed Robayet Ferdous, “Self-Determination: Idea and Pragmatism”, *Asian Affairs*, Vol. 29, No. 3, July-September, 2007, s. 31.

büyük söz sahibi olan devletler Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) temsilcileri tarafından aynı konunun incelenmesi sonuç olarak ikinci bölümün daha ilginç kılınmasına neden olmuştur.

MC her ne kadar başarısız sayılıyor olsa da uluslararası siyasette bir başlangıç için oldukça önemlidir. Kendi kaderini belirleme hakkının MC’de yer almamasının doğal bir sonuç olarak karşılanması gerekir. Buna rağmen Aaland Adaları sorunu için MC’ye gidilmiştir. Büyük imparatorlukların çözülüşü ardından ve I.Dünya Savaşı’nın getirdiği felaketlerden sonra bu örgütün kurulması büyük bir başarıdır. Ayrıca bu bölümde kendi kaderini belirleme hakkı ile ilgili temel kavramsal teoriler bulunmaktadır.

Genel olarak kendi kaderini belirleme hakkı kavramı iki dünya savaşı arasındaki dönemde hukuksal yönünden ziyade, daha çok kişisel fikirlere dayanılarak devamlılığını korumuştur.

İkinci bölümde kendi kaderini belirleme hakkı kavramı BM’nin kuruluşuyla beraber ve Kurucu Antlaşması’nda yer almasından dolayı hızlı bir çıkış yakalamıştır. 1945 – 1965 yılları arası dönem siyasal ile hukuksal çatışma dönemi olarak değerlendirilebilir. BM Kurucu Antlaşması’nda (*UN Charter*) yer almasına rağmen milletlerin kendi kaderini belirleyebilmeleri hakkı her zaman efektif olarak kullanılamamıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK)’nın bu dönemde konu üzerine yoğunlaşmasının nedeni ise kıta Avrupa’sının sömürgeci devletlerinin; özellikle Kuzey Afrika ve Ortadoğu’da sömürgelerinin bulunmasıdır. Süper güçler (SSCB ve ABD) ve BM ile beraber mücadele verilmesi, bu sömürgeci ülkelerin zayıflamasına ve sömürgelerini kaybetmesine neden olmuştur. Belki de SSCB ve ABD bu mücadeleyi sömürülen ülkeler adına değil, tam tersine kendi menfaatleri için sürdürmüşlerdir. Her yeni kurulan devlet BM’ye üye olurken, kendi kaderini belirleme hakkına daha çok destek vererek diğer sömürge ülkelerin bağımsızlık yollarını kolaylaştırmıştır. Diğer taraftan süper güçlerin yanında yer alarak, eski emperyal güçlerin zayıflamasına ve onların da, iki blok arasında kalmamak için, süper güçlerden birinin tarafında olmaya yönlendirmiştir. Bu durumdan faydalanan

sömürülen ülkeler ve süper güçler olmuştur. Siyasal ile hukuksal çatışma süreci 1965 yılına kadar yoğun bir şekilde sürmüştür. Bu dönemde birçok sömürülen ülke kendi kaderini belirleme hakkına dayanarak bağımsızlığına kavuşmuştur. Dış baskıdan kurtularak BM tarafından desteklenirken kendi kaderini belirleme hakkı hukuki boyut kazanmıştır.

Üçüncü bölümde Soğuk Savaş bitimiyle ve sosyalist ülkelerin çözülüşü ile beraber kendi kaderini belirleme hakkı yeni bir boyut kazanmıştır. Klasik sömürgecilik tarihe karışırken ulus devletin önemi artmıştır. Milliyetçiliğin etkisiyle büyük devletlerin sınırları içerisinde yaşayan farklı kültüre ve yapıya sahip halklar kendilerine ait bölgeleri ilan ederek küçük devletlere dönüşmeye başlamışlardır. Kimisi barışçıl yollarla ayrılmış veya birleşmiş, kimisi silahlı çatışmalarla ve savaşlarla bağımsızlığını kazanmıştır. Kendi kaderini belirleme hakkının hukuksal yönü bu süreçte ağırlığını yitirirken, siyasal yönü önem kazanmıştır. Tersten bakacak olursak kazanılan bağımsızlıklar hukuka dayanılarak kazanılmıştır. Milliyetçilik akımları siyasal yönden beslenmekle beraber uluslararası hukuku bir araç olarak kullanmaktadır.

Yükselen milliyetçilik dinsel boyuta ulaşmış olup yeni devletler bu temel üzerine kurulmakla birlikte yine de heterojen yapıya sahiptirler. Dolayısıyla bölünme süreci sonsuz gibi görünmektedir, nitekim Lenin'in görüşüne göre; bir devlet kurmak için 50 000 kişi yeterlidir. "Mikro milliyetçiliğin" sonucu olarak; bir ülkede yaşayan farklı yapıya sahip halklar kendilerine yeni birer yön çizebilmek için ayrılmak istemektedirler. Bu da kendi kaderini belirleme hakkının içsel boyutuna işaret eder. İçsel boyuta diğer bir örnek olarak "Arap Baharı" ile yaşanan gelişmeler de halkların kendi kaderini belirleme hakkını kullanmasıdır. Halkların verdiği mücadele demokrasi mücadelesidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA KADAR KENDİ KADERİNİ BELİRLEME HAKKI DEĞERLENDİRMESİ

İlk bölümün çerçevesi, iki Dünya Savaşı arası dönemi esas almak üzere bir tarihsel süreci içermesine karşın öncelikle kendi kaderini belirleme hakkının anlaşılmasını teminen hakkın öznesi, anlamı ve boyutlarına yer verilmiş, devletlerin tanınması konusuna da değinilmiştir. Söz konusu hak açısından önem taşıyan iki lider Lenin ve Wilson'un görüşlerine dayanarak hakkın içeriği ve ne şekilde yorumlandığı incelenmiştir. Uluslararası örgüt MC ve dönemin kendi kaderini belirleme hakkı açısından tek örneği Aaland Adaları sorunu ele alınmıştır.

I. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA KADAR KENDİ KADERİNİ BELİRLEME HAKKI'NIN TARİHİ GELİŞİMİ

Birinci Dünya Savaşı'ndan günümüze "Ulusların kendi kaderini belirleme hakkı"nın değişen içeriğini anlayabilmek için öncelikle bu kavramın ortaya çıkışını incelemek gerekir. Kavram olarak söylenegelmesi karşımıza Amerikan Devrimi'nde çıkmakla birlikte, adı konmamış da olsa bir toplumun varlığından bahsediliyorsa doğal olarak kendi kaderini belirleme hakkı da vardır. Ancak, bu hakkın o toplumun elinden alınmış olması, adı ister sömürgecilik ister kölelik olsun, ister toplum içinde sınıflar arası eşitsizlik ya da yönetimdekilerin verdiği kararlar sonucu bedelini ödemek zorunda kalan halkın isyanı, sonuçta ortaya çıkan bu bahsettiğimiz hakkın kullanılması için patlayan bir toplum iradesidir. Toplumun hayatını sürdürürken onu zorlayan her türlü etken bu patlama için bir kıvılcım oluşturur. Ekonomik şartlardaki kötüleşme, özgürlüklerin kısıtlanmış olması, daha da önemlisi toplumun aydınlanma diye adlandırabileceğimiz yolla bunun farkına varması işte bu patlama ile sonuçlanır. Dolayısıyla tarih, toplumların değişimlerini bu tür dönüm noktalarıyla bize sergiler.

Amerikan Devrimi'ne dönecek olursak; kıtada Avrupa'nın beş ülkesi (İspanya, Fransa, İngiltere, Portekiz ve Hollanda) tarafından paylaşılmış olan sömürge toprakların genişletilmesi için süren mücadele en belirgin şekilde İngiltere ve Fransa'ya ait bölgelerde kıtada sıcak çatışmalara neden olmuştur. İngiltere'nin üstünlüğüyle sonuçlanan bu savaşın ağırlaştırılan vergiler ile neden olduğu ekonomik kötüleşme, Amerikan toplumunu bağımsızlık için ihtilale yönlendiren en önemli neden olmuştur. Bu da tarihte ilk kez "Ulusların kendi kaderini belirleme hakkı" kavramını karşımıza çıkarmıştır.

4 Temmuz 1776 tarihinde yayınlanan ve Thomas Jefferson tarafından hazırlanmış olan Bağımsızlık Beyannamesi², insanların doğuştan sahip oldukları hak ve özgürlükler ve demokrasinin temel esaslarının tarihte ilk kez belirlenmesi bakımından demokrasi tarihi ve siyaset bilimi açısından çok önemli bir belgedir.

Bu beyanname ile Amerika'da o güne kadar İngiltere Kralı'na bağlı olan 13 koloni, kendi kaderini belirleme hakkına sahip olduğunu, bu tarihten itibaren bağımsız bir devlet oluşturduklarını ve bunun nedeninin de İngiltere Kralı'nın kendilerine karşı uyguladığı kötü muamele olduğunu, tüm dünyaya bildirmiş oluyordu.³

Kendi kaderini belirleme hakkına yer veren ilk belge olarak bilinen Bağımsızlık Beyannamesi, "...bir ulus, kendini bir başka ulusa bağlayan siyasal bağları koparmak ve doğa yasalarının ve Tanrı'nın, ona dünya devletleri arasında bağışladığı bağımsız ve eşit yer almak..." sözlerinde ifadesini bulan zamanın "ilahi" nitelikli self-determinasyon doğal hakkı ile başlar.⁴

² Joyce Appleby, Terence Ball, **Thomas Jefferson - Political Writings**, Cambridge, Cambridge University Press, 1999, s. xv.

³ **The Declaration of Independence: A Transcription**, (Çevrimiçi) http://www.archives.gov/exhibits/charters/declaration_transcript.html, 12. Nisan 2011.

⁴ Yasemin Özdek, **Uluslararası Politika ve İnsan Hakları**, Ankara, Öteki Yayınevi, 2000, s. 291.

Amerikan İhtilali Fransız İhtilali'nin ortaya çıkmasında bir etken oluşturmuştur. Siyasal alanda önemli bir dönüm noktası olan Fransız İhtilali, Rönesans ve Reformasyon gibi önemli fikir devrimlerinin ardından gerçekleşmiş olmasına rağmen tamamen bağımsız bir alanda gerçekleşmiştir. Özellikle Avrupa'da toplumların fikir yapısında meydana gelen bu özgürlükçü değişim 25 yıl süren Napolyon Savaşlarının da temelini oluşturmaktadır. Napolyon Savaşları, diğer adıyla İhtilal Savaşları, Fransız İhtilali'nin siyasal ve sosyal etkilerinin şiddetli bir şekilde yayılmasını ve 1815-1848 yılları arasında yaşanan siyasal gelişmelerin de temelini atmıştır. Mutlak monarşilere karşı anayasalı siyasal sistemi savunan Liberalizm ve yabancı egemenliği altında yaşayan milli unsurların bağımsızlığına yönelik Milliyetçilik hareketlerinin tohumları bu dönemde atılmıştır. Fransız Devrimi ile yükselen Liberalizm hem bireysel self determinasyon tarihsel koşullar içinde son çözümlenmede mülkiyet hakkına sahip burjuva bireyini özgürlük arayışına denk düşerken, hem de ulusal self-determinasyon kurgusal biçimde, "hayali" bir topluluğun kolektif olarak kendini gerçekleştireceği varsayımı üzerinde yer alır.⁵ 1821-1856 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan sorunlar da karşılıklı bir etkileşim yaratmıştır. Daha sonrasında 1917 Ekim'inde Rusya'daki Bolşevik İhtilali ile hayat bulan Sosyalizm akımı ise Fransız İhtilali'nin ortaya attığı eşitlik ilkesinin uluslararası politikada uygulama alanı bulmuş olmasıdır.

Milli irade kavramının da Fransız İhtilali sayesinde uluslararası hukukta yer aldığını söyleyebiliriz. 1790 yılında Alsace topraklarında yaşayan çoğunluğu Fransız halkın bağlı buldukları prensliklere karşı ayaklanarak Fransa'ya katılması ve Papalık'a bağlı Avignon halkının 1791 yılında ayrılarak Fransa'ya katılması buna iki önemli örnek teşkil etmektedir. Her iki halk milli iradesini bu yönde kullanmıştır.⁶

Napolyon'un tarih sahnesine çıkmasıyla, Avrupa'da yeni bir dönem başlamış oldu. Fetihlerini gerçekleştirirken kullandığı milli duygular 1808 yılında İspanya'da kendisine karşı dönmüş oldu. Ve nihayet Rusya'da aldığı ağır yenilgi tüm Avrupa'yı kendisine karşı ayaklanmak konusunda cesaretlendirmiş ve 1814 yılında yapılan

⁵ A.e., s. 290.

⁶ Fahir Armaoğlu, **19.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, 4. bs. İstanbul, Alkım Yayınevi, 2007, s.44.

Fontainebleau Anlaşması ile imparator unvanını kaybetmiştir.⁷ Napolyon tüm çabasının bir Avrupa Birliği sağlamak uğruna olduğunu belirtmiş ancak bu birliği sağlayamamıştır. Napolyon İmparatorluğu'nun yıkılması ile Viyana'da kurulan Avrupa bu tür bir birliği görünüşte ve samimiyetten uzak bir biçimde kurmuş sayılabilir. Bu birliği korumaya yönelik olarak Rusya, Avusturya ve Prusya arasında Hıristiyanlık temeline dayanan Kutsal İttifak ve İngiltere'nin de katılımı ile kurulan Dörtlü İttifak'tır.⁸

Tüm bu önemli tarihsel gelişmelerin yaşandığı 19. yüzyıl uluslararası politika alanında da yeni kavramların ortaya çıktığı bir dönem olmuştur. Dönemin baskın fikir hareketlerinden liberalizm bireysel ve toplumsal özgürlüklerin kazanılması arzusunu körükleyerek ve milliyetçilik ise ulus devlet anlayışını doğurarak dil, din, kültür ve tarih ortaklığı olan halklara hareketlenmeleri için ivme kazandırmıştır. Ulus varsa azınlık da vardır. Dönemin Avrupa'sında tek bir ulustan oluştuğu söylenebilecek devletlerin sayısı oldukça azdır. Ancak bir ulusun kendi kaderini belirleme hakkından söz edebilmek için her şeyden önce iktisadi bakımdan tek başına ayakta durabilecek güce sahip olması gerekmektedir. Dolayısıyla kendi kaderini belirleme hakkı uluslar için vardır. Azınlıklar için değil. Başlangıcı 17. Yüzyıla dayanan ve 19. Yüzyıl boyunca süregelen azınlıkların korunmasının erken dönemi I. Dünya Savaşı ile sonlanmıştır.⁹

19. yüzyılın hukuk, teori ve uygulamasında, self-determinasyon kavramına öncelikle, kamu hukukunda, özellikle devlet egemenliğine ilişkin olarak rastlanmaktadır.¹⁰ Devlet egemenliği halktan kaynaklanmakta, "halk" kavramı ise serbest irade ile bir araya gelen insanların tümünü ifade etmektedir.¹¹

⁷ A.e.

⁸ Armaoğlu, **19.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, s.99-104.

⁹ Özdek, **Uluslararası Politika ve İnsan Hakları**, s. 299.

¹⁰ Abdullah Uz, "Teori ve Uygulamada Self-Determinasyon Hakkı", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, C.III, No:9, 2007, s.61.

¹¹ A.e.

1871 Alman anayasasında “Self determinasyon”, “İmparatorluk” ve “tek tek” devletlerin egemenlik haklarının sınırlarını belirleyen bir ölçüdür, bu anlamda kamu hukukunun bir ilkesidir.¹²

19. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren yükselen kapitalizm ile birlikte üretici güçler ulusal sınırları aşacak kadar ilerleme kaydetmiş, bunun sonucunda ortaya çıkan tekelleşme klasik liberalizm dönemini sonlandırarak uluslararası düzende emperyalizm dönemini başlatmıştır. Bu dönemde sermaye ihracı için nüfuz edilebilmesi bakımından büyük imparatorluklar yerine birbiri ile çekişme halindeki çok sayıda ulus devletin varlığı yeğlenmektedir. Bu iktisadi arka plan, 1880-1914 döneminde, “tarihsel olmayan” ulusların çoğalması ve etnik köken ile dil birliğinin potansiyel ulus olmanın giderek belirleyici tek kriteri haline gelmesi sonucunda, kendini ‘ulus’ sayan her halk topluluğunun, ‘self determinasyon’ hakkına sahip olduğunu iddia eder bir durma gelişini de izah etmektedir.¹³

“Selfdeterminasyon” tarihi bakımından 19 ncu yüzyıl sonunda iki çok uluslu devlette, Habsurg Monarşisinde ve Çarlık Rusya’sında meydana gelen ulusçuluk hareketleri dönüm noktalarıdır.¹⁴

A. Rosa Luxemburg ve V. I. Lenin

19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başında birçok siyasetçi ve bilim insanı arasında kendi kaderini belirleme hakkı kavramı üzerine tartışmalar olmuştur. Bunların başında Rosa Luxemburg ile Lenin gelmektedir. I.Dünya Savaşı’ndan hemen sonra Amerika Birleşik Devletleri başkanı Woodrow Wilson aynı kavram üzerine yoğun çalışmasıyla 20.yüzyıla damgasını vuracaktır. Her ikisi de komünist görüşe sahip olmasına rağmen Rosa Luxemburg’la Lenin’in ayrıldığı en önemli nokta; Lenin

¹² Ayşe Füsün Arsava, “‘Self-Determination’ Hakkının Tarihi Gelişimine Bir Bakış ve Aaland Adaları Sorunu”, **Seha L. Meray’a Armağan**, C.I, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1981, s.56.

¹³ Özdek, **Uluslar arası Politika ve İnsan Hakları**, s. 299.

¹⁴ Arsava, “‘Self-Determination’ Hakkının Tarihi Gelişimine Bir Bakış ve Aaland Adaları Sorunu”, **Seha L. Meray’a Armağan**, s. 57.

ulusların kendi yazgısını belirleme hakkını üzerine basa basa vurgularken, Rosa Luxemburg böyle bir hak bulunmadığını söylemiş; terimleri dikkatle açıklanmamış bu sloganın sorunun çözümüne katkıda bulunmaktan çok, savsaklama aracı olabileceği düşüncesini ileri sürmüştür.¹⁵

Rosa Luxemburg, diyalektik genelde hakların varlığını tanımadığından, mutlak haklar, aslında haklar temelinde konuşmanın Marksist bir tutum olmadığını söylüyordu; verili bir durumun “doğrular”ı ve “yanlışlar”ı verili tarihsel koşulların çözümlenmesiyle saptanmalıdır.¹⁶

Luxemburg, baskıdan kurtulma “hakkı” bulunduğunu reddetmekteydi. Ona göre, böylesi sorunlar iktidar sorunlarıdır ve o kapsamda çözülür. İşçilere kendi yazgılarını belirleme “hakları” bulunduğu anlatmanın altın tabaklardan yeme hakları bulunduğunu anlatmaya benzediğini söylüyordu.¹⁷

Bu görüşün Rosa Luxemburg’un yaşadığı dönem için geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Dönemin iktidari yapılarını oluşturan imparatorluklar bahsedilen türden hakların savunulmasına imkan vermeyecek özelliklere sahipti. Ancak günümüzde bu teori geçerli sayılmayabilir.

Luxemburg’un görüşüne göre, 1.2 milyon nüfuslu olan Gürcistan bile yaşam şansı bulunan bir birim değildir. Lenin ise 50.000 kişilik bir rakamın yeterli olduğuna değinmiştir.¹⁸

Amerikalı tarihçi Arno Mayer’in işaret ettiği gibi 1915 ve Temmuz 1916 tarihleri arasında “On Imperialism” adlı kitabını yazarken Lenin, kendi kaderini belirleme ilkesi üzerine fikirlerini tam anlamıyla geliştirmiştir. Ezilen halkların özgürleşmesi yolunu açacak olan bu ilke, sosyalist devrimin başarısına katkıda

¹⁵ Rosa Luxemburg, **Ulusal Sorun**, Çev. Osman Akinhay, İstanbul, Belge Uluslararası Yayıncılık, s. 9.

¹⁶ A.e., s. 13.

¹⁷ A.e., s. 14.

¹⁸ A.e., s. 15.

bulunacaktı. Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi, Lenin için ilkedan ziyade sosyalizm öncelikliydi. Yani ilke, nihai amaç değil, ona ulaşmak için kullanılacak bir araç niteliğindeydi.¹⁹

Zira kendi sözleri ile ilkenin sosyalizm ile tutarlılığını tartıştığı bir eserinde şöyle ifade etmektedir:

“Karşı tezi savunanlar, ‘sosyalizm, ulusal baskıya neden olan sınıf çıkarlarını ortadan kaldırdığına göre, bu baskın her türünü de ortadan kaldıracaktır...’ diyorlar. Siyasal baskının biçimlerinden biri, yani bir ulusun zorla bir başka ulusun sınırları içinde tutulması üzerine bir tartışma, ulusal baskının oradan kalkmasının iktisadi önkoşulları ile ilgili pekiyi bilinen ve tartışma götürmez bir iddianın yeri var mı? Sosyalist bir toplumda ulusun bir iktisadi ve siyasal birim niteliği taşımasına inanmamamız için hiçbir neden yoktur. Pek olası olarak ulus, ancak bir kültür ve dil birliği niteliği taşıyacaktır, çünkü bir bölgesel sosyalist grup olarak bölünmesi, eğer olacaksa, ancak üretimin gerekleri sonucu olacaktır ve üstelik böyle bir bölünme sorunu (“ulusların kendi kaderini belirleme hakkı”nın emrettiği gibi) birey olarak ve tam egemenliklerine sahip durumda uluslar tarafından değil, tüm ilgili yurttaşlar tarafından ortaklaşa çözüme bağlanacaktır...”²⁰

Lenin’e göre kendi kaderini belirleme hakkı ilkesi üç temel unsurdan ibaretti. İlki bu ilkeye başvuru ancak etnik ya da ulusal grubun kendi kaderini özgürce belirleme arzusu ile olmalıydı. İkincisi bu ilke askeri bir ihtilaf sonrası, ülke topraklarının egemen devletler arasında paylaşımı konusunda uygulanabilirdi. Üçüncü olarak bu ilke, sömürge yönetimi altındaki halkları bağımsızlığa yönlendirmek için tasarlanmış emperyalizm karşıtı bir önermeydi.²¹

Ulusların kendi kaderlerini belirleme hakkı, ancak siyasal anlamda bağımsızlık hakkını, ezen ulustan siyasal bakımdan serbestçe ayrılma hakkını

¹⁹ Antonio Cassese, **Self-Determination of Peoples**, Cambridge, Cambridge University Press, 1995, s.15.

²⁰ V.İ.Lenin, **Ulusların Kaderlerini Belirleme Hakkı**, Çev. Muzaffer Erdost, 10.bs., Ankara,Sol Yayınları, 2007, s. 151.

²¹ Cassese, **Self-Determination of Peoples**, s. 16.

içerir.²² Lenin'e göre, ulus ayrılma konusunda kendini ne kadar özgür hissederse, bu isteği duyması da o derece küçük bir ihtimal olarak kalacaktır. Yani sosyalizmin nihai hedefi olan birleşmiş bir toplum yaratma planına ters gibi görünen bu ilke, aslında ezilen toplumların ezenlere üstünlük sağladığı bir geçiş dönemini gerçekleştirmesi bakımından savunulmalıdır. Lenin'in sözleri ile; "Nasıl ki, insanlık, sınıfların ortadan kalktığı döneme ancak ezilen sınıfın diktatörlüğünün sürdüğü bir geçiş dönemini aşarak ulaşabilirse, ulusların kaçınılmaz olan bütünleşmesine de, ancak bütün ezilen ulusların kurtulduğu, yani ezen ulustan ayrılma özgürlüğüne kavuştuğu bir geçiş dönemini aşarak varabilir."²³

Diğer yandan, ayrılma sonucu küçük devletçiklerin oluşumu tehlikesi ve büyük devletlerin tartışılmaz çıkarları Lenin'i bağımsız devletler yerine federasyon fikrini desteklemeye yöneltti.²⁴

Sonuç olarak kendi kaderini belirleme hakkı ilkesinin Birleşmiş Milletler Şartına ve dolayısıyla Uluslararası hukuk yapısında yer bulmasında Sovyetler Birliği'nin büyük pay sahibi olduğu söylenebilir.²⁵

II. KENDİ KADERİNİ BELİRLEME HAKKI'NIN TANIMLANMASI

A. Devletlerin Tanınması

Amerikan devletleri Yedinci Uluslararası Konferansı 3-26 Aralık 1933 tarihleri arasında Montevideo'da düzenledi.²⁶ Konferansta kabul edilen "Devletlerin hakları ve görevleri" hakkındaki rapor, bir devletin varlığı için dört kriter yerine

²² Lenin, **Ulusların Kaderlerini Belirleme Hakkı**, s. 137.

²³ A.e., s. 138.

²⁴ Fatma Taşdemir, **Yeni Dünya Düzeninde Self-Determinasyon**, Ankara, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999, s. 5.

²⁵ Cassese, **Self-Determination of Peoples**, s. 19.

²⁶ Ezeli Azarkan, **Uluslararası Hukukta Devletlerin Tanınması (Slovenya, Hırvatistan ve Bosna Hersek)**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2008, s.37.

getirilmesi gerektiğini belirtmekte ve uluslararası hukukun bir kişisi olarak devlet aşağıdaki koşulları taşımalıdır; a) sürekli nüfus, b) belirlenmiş bir toprak parçası, c) hükümet, d) diğer devletler ile ilişkiler kurabilme yeterliliği.²⁷ Montevideo Sözleşmesinin 3. Maddesi²⁸ devletlerin tanınmasıyla ilgilidir.²⁹ Buna göre; “devletlerin siyasal varlığı diğer devletlerce tanınmasına bağlı değildir. Bir devlet tanınmadan önce de varlığı ve bağımsızlığını koruma, kendi yargısını yapılandırma, yönetim örgütlenmesini oluşturma ve ulusal çıkarlarını koruma hakkına sahiptir. Uluslararası hukuka göre devletin yukarıda belirtilen haklarını kullanması diğer devletlerin onayına bağlı değildir.”³⁰

Uluslararası hukukta yerleşmiş bir tanıma göre; devlet en az üç temel öğenin bir araya gelmesinden oluşmaktadır: bir insan topluluğu, bir ülke ve kendi üstünde her hangi bir otoriteye bağlı olmayan bir siyasal yönetim.³¹ Nitekim Almanya – Polonya Karma Hakemlik Mahkemesinin 01.08.1929 tarihli Deutsche Kontinental Gas Ortaklığı Davası’na ilişkin kararında aynen şu söylemektedir; “Bir devlet ancak, bir ülke, bu ülke üzerinde yerleşmiş bir insan topluluğu ve bu topluluk ve ülke üzerinde geçerli olan bir kamu gücüne sahip olmak koşuluyla vardır.”³²

Bu tanımlamalar üzerine Kosova’nın durumuna bakacak olursak, 22 Temmuz 2010 tarihinde Adalet Divanı tarafından verilen tavsiye görüşüne göre; Kosova’nın bağımsızlık ilan etmesinin uluslararası hukuka aykırı olmadığı tespit edilmesine rağmen bugüne kadar 79 ülke tarafından tanınmış olan Kosova halen Sırbistan’dan bağımsız değildir. Bu örnek, uluslararası siyaset ve hukuk açısından devletlerin tanınması ya da tam bağımsızlığı kazanması konusundaki eksiklik ve belirsizlikleri ortaya koymaktadır.

²⁷ A.e., s. 38.

²⁸ **Montevideo Convention on the Rights and Duties of States**, (Çevrimiçi), <http://www.cfr.org/sovereignty/montevideo-convention-rights-duties-states/p15897>, 21 Nisan 2011.

²⁹ Azarkan, **Uluslararası Hukukta Devletlerin Tanınması (Slovenya, Hırvatistan ve Bosna Hersek)**, s.38.

³⁰ A.e.

³¹ Hüseyin Pazarıcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri, II.Kitap**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Basın-Yayın Yüksekokulu Basımevi, 1989, s. 6.

³² A.e., s. 6-7.

Uluslararası hukuk tanıma kavramı aracılığıyla bir ülke üzerinde fiili egemenliğini kurmuş gerek eski gerekse yeni devletlerin ülkelerinin sahipliğini üçüncü devletlerin hukuksal olarak da kabul etmesine olanak vermektedir.³³

Başka bir deyişle, Uluslararası hukuk açısından, hiç olmazsa tanıyan devlet bakımından tanınan devletin ülkesi üzerinde egemenliğinin meşruluğu da kabul edilmiş olmaktadır.³⁴

İkinci olarak ise, birçok uluslararası yargı ve hakemlik kararının bir ülkenin sahipliği konusunu değerlendirirken fiili egemenlik uygulamalarını temel dayanak olarak kabul etmesi nedeniyle, bir devletin doğuşu ile sahip olduğu ülke topraklarının hukuksal dayanağının da bu ülke üzerindeki fiili egemenliği olduğunu kabul etmek mantığa uygun bulunmaktadır.³⁵

Kurucu tanıma teorisi; mevcut bir devletin yeni kurulan bir devleti tanınması, yeni devlete kendi açısından hukuki bir kişilik vermesidir, önde gelen savunucularından olan Lassa F.L.Oppenheim bir devletin uluslararası kişiliğini tanımayla kazandığını savunur.³⁶ Bu görüş yeni bir devletin uluslararası topluma katılması için bu devletin varlığının mevcut devletlerin tavırlarına bağlı olduğunu gösterir.³⁷ Mevcut devletlerin yeni devleti tanınması ve onunla bir uluslararası hukuk kişilik olarak siyasal, ekonomik, hukuki ve diğer ilişkiler kurması, yeni devleti kabul ettiği anlamına gelir.³⁸ Lauterpacht'a göre tanıma işlemi uluslararası hukukta hukuki kişilik yaratır, ayrıca günümüzde uluslararası hukuk kişiliğinin temel niteliklerini belirleyen ve buna göre kimlerin uluslararası kişiliğe sahip olduğunu belirten bir uluslararası kurum olmadığını, bu nedenle yeni devlete uluslararası kişilik veren ve

³³ A.e., s. 203-204.

³⁴ A.e.

³⁵ A.e.

³⁶ Azarkan, **Uluslararası Hukukta Devletlerin Tanınması (Slovenya, Hırvatistan ve Bosna Hersek)**, s. 17.

³⁷ A.e.

Brad R. Roth, **Governmental Illegitimacy in International Law**, Oxford, Clarendon Press, 1999. s.124.

³⁸ A.e.

ona uluslararası hukuk bağlamında hukuki kişilik kazandıran yegâne kurumun mevcut olan devletler olduğunu ileri sürer.³⁹

Açıklayıcı teoriye göre; yeni devlet uluslararası hukukun ön gördüğü devlet olabilme koşulları yerine getiriyorsa, bu devlet vardır, bu devletin varlığının kanıtlanması için başka devletlerin tanıma işlemi yapmasına gerek yoktur.⁴⁰

Kendi kaderini belirleme hakkına dayanarak bağımsızlık kazanmaya çalışan, özellikle 1945 ile 1970’li yıllar arasında sömürgeci kurtulmak isteyen halklar, hukuki belirsizlik ve siyasi baskılar nedeniyle büyük zorluklarla karşılaşmışlardır.

B. Kendi Kaderini Belirleme Hakkı’nın Anlamı

Kendi kaderini belirleme hakkının tanımının yapılması oldukça zordur. Bu kavramın ortaya çıkışı ve uluslararası siyaset ve hukukta uygulanmaya başlamasından bu yana dünyada birçok değişim yaşanmıştır. Kavramın tanımının sağlıklı bir şekilde yapılması, ortaya çıktığı dönemin şartları, yaşanan olaylar ve sonuçlarının getirdiği değişiklikler göz önüne alınarak incelenmesine bağlıdır.

Bu kavramın kaynağını oluşturan temel ise; söz konusu hakkın sahibi olduğunu savunan bir topluluk ve bu hakkı kullanabilmek için ortaya çıkan tepkisel harekettir. İçeride ve uluslararası alanda kurulu düzene itiraz temelinde yükselen bu dinamik, başarı elde edildiği takdirde yeni bir kurulu düzeni dayanak noktası alacaktır.⁴¹ Bu dinamik, kutsal krallık hakkına dayalı bütün emperyal oluşumlar kadar, komünist federasyonlar gibi ideokratik imparatorlukların, ya da ideolojik olarak sanayi “uygarlığı”nın üstünlüğü üzerine kurulu Avrupa demokrasilerinin

³⁹ A.e., s. 18.

⁴⁰ A.e., s. 19.

Alan James, **Sovereign Statehood: The Basis International Society**, London, Allan & Unwin, 1986, s.147.

⁴¹ Joseph Krulic, “Kendi Kaderini Tayin Etmenin Çelişkileri”, **Uluslar ve Milliyetçilikler**, Ed.Jean Leca, Çev. Siren İdemen, İstanbul, Metis Yayınları, 1998, s.70.

sömürgeci imparatorluklarının meşruiyetlerini ellerinden alan büyük dalgaya, “dünyanın büyüünün bozulması”na bağlanabilir.⁴²

Söz konusu hakkın hayata geçiş süreci, Fransız Devrimi ile başlayarak I.Dünya Savaşı’ndan önce ve sonra V.I. Lenin’in kavram üzerinde yaptığı çalışmalarla devam etmiş, Wilson ve Stalin’in düşünceleriyle ilerlemiştir. I.Dünya Savaşı’nın getirdiği felaketler ve imparatorlukların çöküşleri bu süreci iyice hızlandırmış ve halkların kendi kaderini belirleme hakkı uluslararası örgüt olan Milletler Cemiyeti’nin katkılarıyla gelişmiştir.

II. Dünya Savaşı’ndan sonra Milletler Cemiyeti’nin devamı olan Birleşmiş Milletler’in konuya yoğun ilgi göstermesiyle birlikte kavramın güçlenmesi ve aydınlanması büyük bir ivme kazanmıştır. Akabinde Soğuk Savaş’ın bitmesi, milliyetçiliğin yükselişi ve ulus devletlerin hızlı bir şekilde oluşması, yeni bir dünya düzeni oluşturmuştur.

Kendi kaderini belirleme hakkı ile ilgili bazı tanımlamalar şöyledir;

Richard T. De George self-determinasyon hakkının bir ‘mit’ (masal) olduğunu iddia eder. Bu iddianın nedeni ise “bu kavramın bireylerin otonomisini gerektiren genel bir liberal inancı ve halkların yabancı boyunduruğunda ve zulüm düzeninden azade olması hakkını savunması” şeklinde açıklar.⁴³ Fakat gerçekte ise bu hak-her hangi bir gerekçe vermeksizin- kurulu devletlerde yaşayan birçok azınlık için veya birçok grup için uygun değildir.⁴⁴

Bir ulusun kendi geleceğini kendinin belirlemesi hakkı; bir ulusun dilediği yönetim biçimi ve ekonomik/siyasal sistem içinde yaşayabilmesi.⁴⁵

⁴² A.e.

⁴³ Mustafa Şahin, **Avrupa Birliği’nin Self-Determinasyon Politikası**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2000, s. 24.

⁴⁴ A.e.

⁴⁵ Ejder Yılmaz, **Hukuk Sözlüğü**, 5.bs, Ankara, Yetim Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 1996, s.716

Kendisini diğerklerinden farklı ve ayrı olarak kabul eden insan topluluklarının içinde yer alacakları devleti ve hükümetin biçimini belirleyebilmeleri.⁴⁶

Llond N. Cutler'in açıkladığı gibi, o bir etnik, dil ya da din grubunun ayrı bir ulusal egemenlik oluşturabilmek amacıyla, var olan ulusal sınırları yeniden düzenleme hakkı anlamına gelebilir.⁴⁷

Söz konusu hakkın çerçevesinin çizilmesi ile ilgili en büyük sorunlarından biri 'halk' kavramının muğlak bırakılmasıdır. Her ne kadar uluslararası belgelerde bu hakkın "tüm halklara" ait olduğu belirtilse de uygulamada çelişkiler yaşanmaktadır.

C. Hakkın Öznesi

Kendi kaderini belirleme hakkının öznesinin kim ya da kimler olduğu/olabileceği, bu hakkın içeriği ve niteliği kadar tartışmalı bir konudur. Fransız devrimi ile halkın kendi kendini yönetmesi için başlatılan mücadele, I. ve II. Dünya Savaşları'ndan sonra sömürgeciliğe tepki olarak sürmüş, sonrasında ise ulus-devletlerin sayısında hızlı bir artış görülmüştür. Ancak bugün gelinen noktada, ulus-devletlerin de kendi içlerinde homojen bir yapıya sahip olamamaları nedeniyle, kendi kaderini belirleme hakkına dayanan taleplerin de sonu olmadığı görülmektedir. Özellikle bu hakkın "ayrılma hakkı"ni içerecek bir biçimde anlaşılmasına bir sınır konulamaz ise; bugünkü BM üyesi 193 devlet yerine belki de binlerce devletten oluşan bir dünyada yaşamak zorunda kalılabileceği, bunun da mevcut Dünya düzeni ve barışını tehdit edeceği kolayca öngörülebilir.

BM Kurucu Antlaşması önsözü şöyle başlar; "Biz Birleşmiş Milletler halkları..." buradan da anlaşılacağı üzere BM devletler üzerine değil halklar üzerine

⁴⁶ Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, İstanbul, Der Yayınları, 2000, s. 423.

⁴⁷ Şahin, **Avrupa Birliğinin Self-Determinasyon Politikası**, s. 25.

kurulmuş bir örgüttür.⁴⁸ BM Kurucu Antlaşması'nda amaçlardan biri ise madde 1 (2)'de şöyle ifade edilmektedir: Uluslar arasında, halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri almak.⁴⁹ Kendi kaderini belirleme hakkının “halklara” ait olduğu şüphesiz olmakla beraber asıl tartışma konusu “halk” kavramının içine dahil edilecek olan topluluklardır. Yani azınlıklar, etnik gruplar, yerli halklar hatta Çingeneler bu türden bir tanımlama ile hukukta yer bulmalı mıdır? UNESCO tarafından halk kavramı için bir tanımla değilse de şöyle bir tasvir yapılmaktadır: ortak tarihi gelenek, ırksal ya da etnik kimlik, kültürel homojenlik, dil birliği, dinsel ya da ideolojik bağlılık, bölgesel bağ ve ortak iktisadi yaşam özelliklerinden bazıları ya da hepsine sahip aynı zamanda belli bir sayıya ulaşan ve halk olarak tanımlanma bilinç ve arzusunda ve bu arzu ve özellikleri ifade edecek araç ve kurumları olan bireyler topluluğudur.⁵⁰ Görüldüğü gibi bu ifadede de söz konusu hakka sahip olan insan topluluğunun özellikleri göreceli kavramlardan oluşturulmuştur. Diğer bir deyişle bazılarında göre bu hakka sahip olduğu savunulan bir topluluk, başkalarına göre isyancı olarak adlandırılabilir.

Rosalyn Higgins iki tür halk kavramı tanımlı yapmaktadır; birincisi, bir devletin tüm halkını ifade eder, ikincisi ise ırksal, etnik belki de dini temellere dayalı olarak ayrılan tüm bireyleri kapsar.⁵¹

⁴⁸ **Charter Of The United Nations**, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml>, 18 Kasım 2011.

UNESCO, **International Meeting of Experts on further study of the concept of the rights of peoples**, Paris, 27-30 November 1989, page 6.

(Çevrimiçi) <http://unesdoc.unesco.org/images/0008/000851/085152eo.pdf>, 14 Ocak 2012.

James Summers, **The Idea of the People, The Right of Self-Determination, Nationalism and the Legitimacy of International Law**, Helsinki, Doctoral Dissertation, 2004. s.122.

⁴⁹ **Charter Of The United States**, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml>, 18 Kasım 2011.

⁵⁰ UNESCO, **International Meeting of Experts on further study of the concept of the rights of peoples**, Paris, 27-30 November 1989, page 7-8. (Çevrimiçi) <http://unesdoc.unesco.org/images/0008/000851/085152eo.pdf>, 14 Ocak 2012.

⁵¹ Aktaran: Tinatin Tsanova, **Do Minorities Have The Right to Self-Determination?**, Budapest, Central European University, 2011, s.13.

BM Genel Kurulu'nun 1514 (XV) ve 2625 (XXV) sayılı kararlarında yer alan "bütün halklar" ifadesi de çok geniş bir ifade olup aynı zamanda "toprak bütünlüğü"nin bozulmaması gereğini belirten maddeler ile de kendi içinde bir tür çelişki yaratmaktadır.

Nitekim BM, Kongo'dan ayrılmak isteyen Katanga bölgesine ilişkin 1961'de ve Nijerya'dan ayrılmak isteyen Biafra bölgesine ilişkin olarak 1967'de vermiş olduğu kararlarda self determinasyon hakkının, koloni yönetiminden kurtulma hakkı tanıdığını ancak bu bölgelerin kendi devletlerinden ayrılma hakkını içermediğini vurgulamıştır.⁵²

Bu hakkın kime ait olduğu konusunun netleştirilebilmesi, ancak "bütün halklar" ifadesinin daraltılması ile mümkündür.

BM Genel Kurulu'nun 2625 (XXV) sayılı kararının son kısmında bu duruma şu şekilde açıklık getirilmektedir; "... yer alan hiçbir hüküm, yukarıda tarif edilen eşit haklara ve kendi kaderini belirleme ilkesine uygun şekilde hareket eden ve böylece ülkeye ait bütün halkı, ırk, inanç veya renk ayırımı yapmadan, temsil eden bir hükümete sahip olan egemen ve bağımsız Devletleri parçalayacak veya ülkesel bütünlüğüne veya siyasi birliğine tamamen veya kısmen zarar verecek olan herhangi bir harekete izin verecek veya teşvik edecek şekilde yorumlanmayacaktır."⁵³ Diğer bir deyişle toprak bütünlüğü ilkesi demokratik bir devlette kendi kaderini belirleme ilkesinden üstün tutulacaktır.

⁵² Aktaran: Uz, Teori ve Uygulamada Self-Determinasyon Hakkı, s.70.

Cumhur Yüce, **Uluslararası Hukukta Self-Determinasyon İlkesi ve Günümüz Uygulamaları**, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyan Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 2008, s.50

⁵³ General Assembly of the United Nations, **2625 (XXV). Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among Sates in accordance with the Charter of the United Nations** (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement>, 14 Ocak 2012. s.124.
Gündüz, **Milletlerarası Hukuk**, s. 114

Kendi kaderini belirleme hakkı açısından 1966 tarihli İkiz Sözleşmeler (Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi) bağlayıcılık bakımından önem arz etmektedir. Ortak 1. Maddeye göre: “Bütün halklar kendi kaderlerini belirleme hakkına sahiptir”.⁵⁴ Ve bu madde, söz konusu hakkın ihlaline ilişkin şikayetlere dayanak teşkil etmektedir. Burada ortaya çıkan sorun bu tip bir şikayetin bireysel olarak yapılmasının uygun olup olmayacağıdır. Bugüne kadar yapılan bireysel başvuruların yanıt alamadığı görülmüştür. Zira; İnsan Hakları Komitesine göre sadece bireysel haklar konusunda bireysel başvuru yapılabilir.⁵⁵ Kendi kaderini belirleme hakkı ise “halklara” ait olarak açıkça ifade edildiği üzere kolektif bir haktır ve bireyler tarafından komite önüne getirilemez.⁵⁶ Ancak diğer yandan, ülkesi yabancı bir güç tarafından askeri işgale uğramış bir halkın meşru temsilcisi bir birey ya da bireyler grubu, madde 1’in ihlali konusunda şikayette bulunma hakkına sahiptir.⁵⁷

29 Eylül – 1 Ekim 2006 tarihleri arasında Lahey’de Uluslararası Hukuk’da Kendi Kaderini Belirleme Hakkı üzerine düzenlenen sempozyum özellikle bireysel başvurular ile ilgili konuya ışık tutmaktadır. İnsan Hakları Komitesi bireysel olarak yapılmış başvuruları tam da bireysel yapılmış olmalarını neden göstererek değerlendirmeye almamıştır. Komite’nin 12 No.’lu Genel Yorumu⁵⁸na göre: Kendi

⁵⁴ **Kişisel Ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi**, (Çevrimiçi), <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/53-73.pdf>; 15 Temmuz 2011.

Ekonomik, Sosyal Ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, (Çevrimiçi), http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin134.pdf; 13 Ocak 2011.

Kişisel Ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, (Çevrimiçi), http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin133.pdf; 13 Ocak 2011.

Gündüz, **Milletlerarası Hukuk**, s. 284-285.

⁵⁵ Taşdemir, **Yeni Dünya Düzeninde Self-Determinasyon**, s. 42

⁵⁶ Cassese, **Self-Determination of Peoples**, s.143

Taşdemir, **Yeni Dünya Düzeninde Self-Determinasyon**, s. 42

⁵⁷ Cassese, **Self-Determination of Peoples**, s.145.

Taşdemir, **Yeni Dünya Düzeninde Self-Determinasyon**, s. 42.

⁵⁸ Anna Batalla, **The Right of self-determination – ICCPR and the jurisprudence of the Human Rights Committee**, Symposium on “The Right to Self-Determination in International Law” Organised by Unrepresented Nations and Peoples Organization (UNPO), Khmers Kampuchea-krom Federation (KKHF), Hawai’i Institute for Human Rights (HIHR)29 September – 1 October 2006, The Hague, Netherlands, s.2

(Çevrimiçi), <http://www.unpo.org/downloads/AnnaBatalla.pdf>, 20 Aralık 2011.

Ayrıntılı bilgi için bkz: CCPR General Comment No.12: Article 1. **The right to self-determination of peoples (Art.1)**, adopted on 13 March 1984, para.2.

(Çevrimiçi), <http://www.unhcr.org/refworld/type.GENERAL,,453883f822,0.html>, 28 Aralık 2011.

kaderini belirleme hakkının, kişisel hakların garanti altına alınabilmesi ve incelenebilmesinde temeli teşkil etmesi ve bu hakların teşviki ve güçlendirilmesi bakımından özel önemi vardır. Sözleşmenin 1. Maddesi, üçüncü kısımda yer alan kişisel hakların ışığında, aydınlatıcı ve yapısal hükümler olarak, 2'den 5'e kadar maddelerden oluşan ikinci kısım ile birlikte değerlendirilmelidir.⁵⁹ Mikmaq kabilesinin Kanada'ya karşı davasında, kabile temsilcisinin dava hakkı bulunmamasına dayanarak, komite kendisini bahis konusuna muhatap bulmamış ve şikayeti geçersiz olarak değerlendirmiştir.⁶⁰ Konumuz hakka dair şikayetin bir grubun yetkili temsilcisi tarafından yapılması da Lubicon Lake Band davasında komite tarafından net bir şekilde reddedilmiş, Lubicon Lake Band bir halk mıdır? sorusunun sözleşme tahtında komitenin konusu olmadığı beyan edilmiştir.⁶¹ Benzer kararlar İsveç, Kolombiya, İtalya, Yeni Zelanda, Namibya ve Fransa ile ilgili davalarda alınmış ve Komitenin konu hakkındaki tavrı açıkça ortaya konmuştur. Hatta bazı örneklerde, kolektif olarak muzdarip olan bir grubun dahi şikayetini ancak üçüncü bölümdeki kişisel haklara dayandırarak yapabileceği belirtilmiştir. New Caledonia'da yapılacak referandum ile ilgili beyanında komite, halk teriminin içeriğine de şöyle açıklık getirmektedir: "Bölgeye güçlü bir bağla bağlılığını kanıtlamış hiç kimse New Caledonia'nın geleceği ile ilgili yapılacak bir referandumda oy kullanmaktan mahrum bırakılamaz. Her kendi kaderini belirleme sürecinde, seçmenlerin kısıtlanması, uygun bir kimlik tanımının sağlanması gereğiyle meşrulaştırılmıştır."⁶²

⁵⁹ Batalla, **The Right of self-determination – ICCPR and the jurisprudence of the Human Rights Committee**, s.2.

⁶⁰ Batalla, **The Right of self-determination – ICCPR and the jurisprudence of the Human Rights Committee**, s.5.

Ayrıntılı bilgi için bkz: **Micmaq v Canada, Communication No.78/1980**, views adopted on 29 July 1984.(Çevrimiçi),

[http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/c5f07474c41b69fec1256aca004f33f2?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/c5f07474c41b69fec1256aca004f33f2?Opendocument), 20 Aralık 2011.

⁶¹ A.e.

Ayrıntılı bilgi için bkz: **Lubicon Lake Band v Canada, Communication No.167/1984**, Views adopted on 26 March 1990.

(Çevrimiçi), <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/session45/167-1984.htm>, 20 Aralık 2011.

⁶² A.e., s.6

(Çevrimiçi), <http://www.unpo.org/downloads/AnnaBatalla.pdf>, 20 Aralık 2011.

Yerli halklar da kendi kaderini belirleme hakkına sahip halklar arasında önem arz etmektedir. Yerli toplumlar, halklar ve uluslar, topraklarında gelişmiş işgal ve sömürge öncesi dönemden tarihi bir süreklilik arz eden ve bu topraklarda şu an hüküm süren toplumun diğer kesimlerinden kendini farklı görenlerdir.⁶³ Mevcut durumda toplumun baskın olmayan kesimini oluşturur ve halk olarak varlıklarını sürdürme temeli olarak anayurtlarını ve etnik kimliklerini, kendi kültürel kalıpları, sosyal kurumları ve yasal sistemlerine uygun şekilde koruma, geliştirme ve gelecek nesillere aktarma azmindedirler.⁶⁴ BM Kurucu Antlaşması'nda belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda; yerli (indigenous) halkların diğer halklarla eşit olduklarını teyid ederken diğer yandan da halkların haklarının farklı olabileceğini, halkların kendilerini farklı addedebileceklerini ve onlara bu özellikleriyle saygı gösterileceğini, aynı zamanda ulusal, ırksal, dini, etnik ve kültürel farklılıklar temelinde bazı halkların veya bireylerin diğerlerinden üstün oldukları temeline dayalı veya böyle bir iddiada bulunan tüm doktrin, politika ve uygulamaların ırkçı, bilimsel olarak yanlış, yasal olarak geçersiz, ahlaki olarak kınanacak ve toplumsal yönden haksız olduğunu beyan eder. 13 Eylül 2007'de BMGK tarafından kabul edilen Yerli Halklar Hakları Bildirisi üçüncü maddesi şöyledir: Yerli halklar kendi geleceklerini kendileri belirleme hakkına sahiptir. Bu hakkın tabiatı dolayısıyla kendi siyasi statülerini belirleme ve ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma için izlenecek yolu özgürce seçme hakkına sahiptirler.⁶⁵

Kendi kaderini belirleme hakkı sömürge halklarına ait bir hak olarak ortaya çıkmış olmasına rağmen gelişen süreçte yerli halklar da bu hakkın öznesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Azınlıklar ile ilgili durum ise bir sonraki bölümde detaylı incelenmiştir.

⁶³ S. James Anaya, **Indigenous Peoples in International Law**, Second Edition, New York, Oxford University Press, 2004, s.10.

⁶⁴ Anaya, **Indigenous Peoples in International Law**, s.10.

⁶⁵ General Assembly of the United Nations, **61/285. United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples**,(Çevrimiçi)

<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/512/07/PDF/N0651207.pdf?OpenElement>,

15 Ocak 2012.

D. Azınlıklar Çerçevesinde Kendi Kaderini Belirleme Hakkı

Büyük imparatorluklar dönemi ve sonrası, I. Dünya Savaşı'nın getirdiği yeniliklerin ardından, II. Dünya Savaşı ve “ulus devlet” kavramının önem kazanması ile birlikte azınlıklar açısından sıkıntılı geçmiştir. Savaşla beraber gelen sınır değişiklikleri sonucunda azınlıkların oluşması kaçınılmaz olmuştur.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa sınırları içerisinde bazı barış andlaşmaları ile özel azınlık andlaşmaları imzalanarak az da olsa azınlık haklarına önem verilmiştir.⁶⁶ Milletler Cemiyeti'nin koruması altına alınan azınlık haklarının korunmasına ilişkin yükümlülüklerin ihlali halinde konunun ya uluslararası sürekli Adalet Divanına dava olarak gelmesi ya da ihlal hakkında özel bir şikayet prosedürü işletilmesi kabul edilmiştir.⁶⁷ Azınlık mensuplarının yahut azınlık organizasyonlarının bu sistem içinde şekli bir şikayet hakkı bulunmamakla beraber, onlara Milletler Cemiyeti konseyine dilekçe verme hakkı tanınmıştır.⁶⁸ Milletler Cemiyeti azınlıklar komitesi ihlal iddiası içeren dilekçeleri incelemiş ve hatta ara ara azınlıkların bulunduğu bölgelere delegasyonlar yollamıştır.⁶⁹

Bahsedilen I.Dünya Savaşı sonrası dönemde çözülmesi gereken en büyük sorunlardan biri “ulus devlet”ti. Avrupa sınırları dışında henüz kurulmamış olan ulus devletlerin sömürgeci ülkeler tarafından kontrol edilmeleri, bölgede bulunan uluslar ve sonradan azınlık statüsü kazanacak veya hiç kazanmayacak olan halkların aynı konumda bulunmalarına neden oluyordu. Ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra (1945-

⁶⁶ Azınlıklara yer verilmesini öngören barış andlaşmaları: Almanya ile yapılan 28.06.1919 tarihli Versailles Andlaşması (mad.86,93); Avusturya ile yapılan 28.06.1919 tarihli Saint-Germain Andlaşması (mad.62-69); Macaristan'la yapılan 04.06.1920 tarihli Trianon Andlaşması (mad:54-60); Bulgaristan'la yapılan 27.11.1919 tarihli Neuilly Andlaşması (mad:49-57); Türkiye ile yapılan 24.07.1923 tarihli Lozan Andlaşması (mad:37-45). Müttefiklerin kimi Avrupalı devletlerle özel azınlık andlaşmaları imzaladıkları görülmektedir: Polonya ile 28.06.1919'da imzalanan Versailles Andlaşması; Romanya ile 09.12.1919'da imzalanan Paris Andlaşması; Çekoslovakya ile 10.09.1919'da imzalanan Saint-Germain Andlaşması; Yugoslavya ile 10.09.1919'da imzalanan Saint-Germain Andlaşması; Yunanistan ile 10.08.1920'de imzalanan Sevres Andlaşması.

Pazarıcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri II.Kitap**, s. 156.

⁶⁷ Ayşe Füsün Arsava, “Azınlık Hakları ve Bu Çerçeve de Ortaya Çıkan Düzenlemeler”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi** C.47, Sayı:1, Ankara, 1992, s. 53.

⁶⁸ A.e.

⁶⁹ A.e.

1975) ve Birleşmiş Milletlerin getirdiği yeniliklerle birlikte, kendi kaderini belirleme hakkına önem verilmeye başlanmış ve ulus devletlerin hızla kurulmasıyla azınlık sorunları da yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamıştır. Ayrıca Soğuk Savaş'ın bitmesi ve aynı zamanda komünist ülkelerin dağılmasıyla da azınlık sorunu gündeme gelmiş ve yeniden hız kazanmıştır.

BM Kurucu Antlaşması'nda azınlık haklarına açık bir şekilde yer verilmemiştir. Antlaşma'nın I.bölümünde yer alan BM Amaçları ve Prensipleri, 1.madde 3.fikrasında⁷⁰, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı amacı, ırk, dil ve din nedeniyle diskriminasyon yasağı ile bağlantılı olarak dolaylı şekilde etnik, din ve dil azınlıklarının himayesini kapsamaktadır.⁷¹ Benzer şekilde Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 2.maddesinde⁷² de ayrımcılık yasağından bahsedilmekte, Birleşmiş Milletler Antlaşması'ndan farklı olarak ayırıcı özellikler arasına renk ve ulusal menşe dahil edilmektedir.⁷³

BM Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi 27. Maddesi azınlık haklarını şöyle düzenlemektedir: Etnik, dinsel veya dilsel azınlıkların bulunduğu bir Devlette, böyle bir azınlığa mensup bulunan kişiler grubun diğer üyeleri ile birlikte toplu olarak kendi kültürel haklarını kullanma, kendi dinlerinin gereği ibadeti etme ve uygulama veya kendi dillerini kullanma hakları engellenmez.⁷⁴ Özellikle

⁷⁰ **Charter Of The United States,**

(Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml>, 18 Kasım 2011.

Madde 1 (3) Ekonomik, sosyal, fikri ve insani mahiyetteki milletlerarası davaları çözümlenerek ve ırk, cins, dil veya din farkı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve ana hürriyetlerine karşı saygıyı geliştirerek ve teşvik ederek, milletlerarası işbirliğini geliştirmek,...

Gündüz, **Milletlerarası Hukuk**, s. 87.

⁷¹ Ayşe Füsün Arsava, **Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Uluslar arası Belgeler ve Özellikle Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesinin 27. Maddesi Işığında İncelenmesi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basımevi, Ankara 1993, s. 83.

⁷² **İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi,**

(Çevrimiçi) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdfh_rigths_turkce.pdf, 13 Ocak 2011.

Madde 2 (1) Herkes, ırk, renk, cins, dil, din, siyasi veya diğer herhangi bir akide, milli veya içtimai menşe, servet, doğuş veya herhangi diğer bir fark gözetilmeksizin işbu beyannamede ilan olunan tekmil haklardan ve bütün hürriyetlerden istifade edilebilir.

Gündüz, **Milletlerarası Hukuk**, s. 273.

⁷³ Çağatay Okutan, **Teori ve Uluslararası Metinlerde Azınlık Tanımı**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi Cilt:59, Sayı:2, Ankara 2004, s. 68.

⁷⁴ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, **International Covenant on Civil and Political Rights,**

Kanada'ya karşı Lubicon Lake Band davasında kendi kaderini belirleme ilkesinin bireysel başvurulara dayanak teşkil edemeyeceği yönünde yanıtlanmasından sonra bu maddeye dayanılarak İnsan Hakları Komitesi önüne getirilen şikayetlerde artış gözlemlenmiştir.⁷⁵

Uluslararası insan hakları hukukunda azınlık kavramına ilişkin genel kabul görmüş bir tanıma ulaşılamamış olmakla birlikte, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nun Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu raportörü Francesco Capotorti'nin 1978'de önerdiği azınlık tanımı, daha sonra yapılmış olan tanım denemelerinin temel çerçevesini oluşturur.⁷⁶

Capotorti, Alt Komisyon için hazırladığı raporda azınlığı; “bir devletin nüfusunun geri kalanına göre sayısal olarak az olan, egemen konumunda bulunmayan, o devletin vatandaşı olan – üyeleri nüfusun geri kalanından farklı etnik, dinsel ya da dilsel özelliklere sahip olan ve kültürlerini, geleneklerini, dinlerini ya da dillerini korumaya yönelik üstü örtülü de olsa bir dayanışma duygusunu gösteren bir grup” olarak tanımlamıştır.⁷⁷

Buna benzer bir diğer azınlık tanımı Jules Deschenes tarafından 1985'de Alt Komisyon çalışmalarında sunulmuştur: “bir devletin; sayısal olarak azınlık oluşturan ve o devlette egemen konumunda bulunmayan, nüfusun çoğunluğundan farklı etnik, dinsel ya da dilsel özelliklere sahip, birbirleriyle dayanışma duygusu içinde, üstü örtülü de olsa, varlıklarını sürdürmek için ortak bir istekle yönelmiş ve amacı çoğunluk ile fiili ve hukuki eşitlik elde etmek olan bir grup vatandaşıdır.”⁷⁸

(Çevrimiçi) <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm>, 13 Ocak 2011.

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi,

(Çevrimiçi) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin133.pdf, 13 Ocak 2011.

⁷⁵ Batalla, **The Right of self-determination – ICCPR and the jurisprudence of the Human Rights Committee**, s.7. (Çevrimiçi), <http://www.unpo.org/downloads/AnnaBatalla.pdf>, 20 Aralık 2011.

⁷⁶ Naz Çavuşoğlu, **Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları**, 1.Baskı, Su Yayınları, İstanbul 2001, s. 35.

⁷⁷ A.e., s. 35-36

⁷⁸ A.e.

James Crawford'un görüşüne göre: "uluslararası hukuk açısından, halkların hakkı ifadesinin anahtarı 'haklar' değil 'halklar'dır".⁷⁹ Bu noktada şu soruyla karşı karşıya kalıyoruz: Azınlıklar, kendi kaderini belirleme hakkı öznesi halklara dahil midir? kaldı ki bu hakka dayanarak taleplerde bulunan azınlıklar kendilerini halk olarak nitelendirmektedir.⁸⁰

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nda 1 Ağustos 1975 tarihinde kabul edilen Helsinki Nihai Senedi de azınlık hakları ve kendi kaderini belirleme hakkı açısından önemlidir. Söz konusu bildirmede, ülkelerinde ulusal azınlıklar bulunan katılımcı devletlerden, bu azınlıklara mensup bireylerin yasa önünde eşit haklarına en önemlisi de kendi kaderini belirleme hakkına saygı göstermeleri ve temel özgürlüklerden yararlanmaları için tam fırsat tanımaları istenmektedir.⁸¹ "Azınlık" ve "halk" kavramlarının çerçevesinin net olarak çizilmemiş oluşu uygulamada aksaklık riski oluşturmakta ve her ikisinin ayrı maddelerde düzenlenmiş olması, kendi kaderini belirleme hakkının bir azınlık hakkı olmadığı yönündeki kanıtı güçlendirmektedir. Örneğin Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı sürecinde azınlık haklarına ilişkin en kapsamlı belge olan Kopenhag Belgesi'nde kendi kaderini belirleme hakkı'ndan hiç bahsedilmemektedir.⁸² Üstelik Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'na göre kendi kaderini belirleme hakkının dışsal ya da içsel olarak kullanılması ayrılma ve özerklik taleplerinin önünü açması nedeniyle, toprak bütünlüğüne saygı ilkesinin ihlali anlamına gelmektedir.⁸³

Azınlık kavramının içeriği farklı azınlık türleri olduğunu açığa çıkarmaktadır. Nesnel özelliklerine göre; ırksal, etnik, dinsel, dilsel, ulusal ve cinsel azınlıklardan bahsedebiliriz. Diğer yandan, azınlığı oluşturan bireylerin ülkenin değişik bölgelerinde dağınık olarak yaşıyor olması ya da belli bir bölgede toplanmış olması da uygulamada farklılık arz eden durumlar ortaya çıkarmaktadır.

⁷⁹ Tsanava, **Do Minorities Have The Right to Self-Determination?**, s.12-13.

⁸⁰ Gaetano Pentassuglia, "State Sovereignty, Minorities and Self-Determination: A Comprehensive Legal View", **International Journal on Minority and Group Rights**, 9: 303-324, 2002, s.307.

⁸¹ Okutan, **Teori ve Uluslararası Metinlerde Azınlık Tanımı**, s. 70.

⁸² Çavuşoğlu, **Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları**, s. 78-79

⁸³ Okutan, **Teori ve Uluslararası Metinlerde Azınlık Tanımı**, s. 70.

Genel Devletler Hukuku prensiplerine göre azınlıklar varlıklarını ve kültürel kimliklerini koruma hakkına sahiptir. Bu haklarını korumak adına organize olabilir, siyasi temsilcilerini sağlayarak yönetime katılmış olurlar. Devletlerin azınlıkların diskriminasyonuna ve zorunlu asimilasyonuna karşı önlemler alması gerekmektedir. Bölgesel bir topluluk durumu söz konusu olan azınlıklara muhtariyet verilmesi mümkün olabileceği gibi bu tamamen o devletin iç yönetim konusu olarak inisiyatifine tabidir.⁸⁴

Kendi kaderini belirleme hakkını konu alan hiçbir uluslararası belgelerde bu hakkın öznesi olarak “azınlıklar” zikredilmemiştir. Azınlıklara atıfta bulunulan belgeler “azınlık haklarının korunması”nı konu almaktadır. Dolayısıyla azınlıkların bu hakka sahip olmadığı sonucuna varılabilir. Diğer yandan Ian Bownlie’nin görüşüne göre; belli durumlarda özellikle de söz konusu topluluk o bölgenin daimi sakini ise, bir azınlığın kendi kaderini belirleme hakkı kapsamında konu edilmemesi için bir neden yoktur.⁸⁵

E. Kendi Kaderini Belirleme Hakkı’nın Boyutları

Kendi kaderini belirleme hakkı ilkesinin genelde “dışsal” ve “içsel” olarak ikiye ayrıldığı görülmektedir. Ancak, BM Kurucu Antlaşması’nda ve sonradan yayınlanan ve kabul gören hukuki metinlerde bu şekilde ayrıma hiç gidilmemiştir.⁸⁶

Kendi kaderini belirleme hakkının dışsal boyutu, bir halkın bağımsız devlet kurma dahil, dilediği devlete bağlı olmayı seçme hakkını belirtmektedir.⁸⁷ Burada kastedilen belli bir toprak parçasında yaşayan ortak özelliklere sahip bir topluluğun yabancı bir güce bağımlı olmadan geleceğini, uluslararası statüsünü belirleyerek, kendi devletine ve egemenlik haklarına sahip olması yani bağımsızlığıdır.⁸⁸ Ancak,

⁸⁴ Arsava, **Azınlık Hakları ve Bu Çerçevde Ortaya Çıkan Düzenlemeler**, s. 61-62.

⁸⁵ Ian Brownlie, **The Rule of Law in International Affairs**, The Hague, Martinus Nijhoff Publishers, 1998, s.47

⁸⁶ Şahin, **Avrupa Birliğinin Self-Determinasyon Politikası**, s. 39.

⁸⁷ Pazarıcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri II.Kitap**, s. 9.

⁸⁸ M. Akif Kütükçü, “Uluslararası Hukukta Self-Determinasyon Hakkı ve Türk Cumhuriyetleri”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı 12, 2004, s. 262.

uygulanan uluslararası hukuk halkların bağımsızlıklarını kazanmaları konusunda, dünyanın siyasal ve toplumsal gerçeklerini de göz önünde tutarak, kendi kaderini belirleme hakkının bu açıdan kullanımını bir takım koşullara bağlamaktadır.⁸⁹ Sömürgeci kurtulma durumunda kendi kaderini belirleme hakkına dayanılmasının kabul edildiği ve bir devletin tam bir parçasını oluşturan ülke üzerindeki toplulukların ayrılması yoluyla bir devlet kurulmasında bu ilkenin işlemediği görülmektedir.⁹⁰

Kendi kaderini belirleme hakkının içsel boyutu, devletlerin iç örgütlemelerine ilişkin olup, bir halkın dilediği yönetim biçimini, her hangi bir dış baskı olmadan, seçme hakkı bulunduğunu belirtmektedir.⁹¹ Bu hakkın en çok siyasal yönetim biçimi ile ilgili olduğu ve özellikle devlet ve hükümet biçimlerinin saptanmasında halklara serbestlik tanınması olarak yorumlandığı görülmektedir.⁹²

Kendi kaderini belirleme hakkının dışsal ve içsel boyutu ile en çok hangi koşullarda karşılaşıldığı aşağıda açıklanmaktadır.

1. Kendi Kaderini Belirleme Hakkının Dışsal Boyutunun Çeşitli Ortaya Çıkış Şekilleri

a. Sömürge Halklarının Kendi Kaderini Belirleme Hakkı

1950'li yılların başları ile 1960'lı yıllar arasında sömürgeciliğin tavsyesini meşrulaştırmak için, Sovyetler Birliği liderliğindeki sosyalist ülkelerin talebi ve siyasal bağımsızlığını henüz kazanmış gelişmekte olan ülkelerin güçlü desteğiyle, kendi kaderini belirleme prensibine Birleşmiş Milletler'de açıkça başvurulmuştur.⁹³ Sovyetler Birliği Bakanlar Kurulu Başkanı Kruşçev, 23 Eylül 1960'da, Birleşmiş

⁸⁹ Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri II.Kitap**, s. 9.

⁹⁰ A.e., s. 10.

⁹¹ A.e., s. 9.

⁹² A.e.

⁹³ Cassese, **Self-Determination of Peoples**, s. 71.

Milletler Genel Kurulu başkanına gönderdiği bir mektupta, XV. Genel Kurul toplantısının gündemine “Sömürge Ülkelerine Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri”nin konulmasını istedi.⁹⁴ Kruşçev, mektubunda 100 milyondan fazla insanın sömürge rejimi altında olduğunu ve bu duruma son verilmesini gerektiğini belirtmektedir.⁹⁵ Bu çalışma Genel Kurul tarafından 89 kabul oyuna karşı hiç red oyu almadan kabul edildi. Dikkat çekici olan çekimsiz oy veren ülkelerdi: Avustralya, Belçika, Dominik Cumhuriyeti, Fransa, Portekiz, İspanya, Güney Afrika Birliği, Birleşik Krallık ve ABD.⁹⁶

BMGK tarafından 14 Aralık 1960 tarihinde yayınlanan 1514 (XV) sayılı “Sömürge İdaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri kendi kaderini belirleme hakkı açısından dönüm noktasıdır. Bildirinin ikinci paragrafında bu hak “bütün halkların kendi kaderini kendilerinin belirleme hakkı vardır” şeklinde tanınmıştır. Bir gün sonra 15 Aralık 1960 tarihinde kabul edilen bir başka Genel Kurul kararı 1541 (XV) çerçevesinde, muhtar olmayan bölgelere kendi yönetimlerine kavuşmalarında üç seçenek sunulmuştur: bağımsız devlet kurmak, bağımsız devlet ile birleşmek ve bağımsız devlet ile birlik kurmak.

Bu arka arkaya gelen BM bildirimleri, sömürge altındaki ülkeler açısından büyük bir önem taşımaktadır. Aynı zamanda siyasal anti sömürgecilik döneminin başladığı anlamına gelmektedir.

Uluslararası hukukun ayrılmaz bir parçası haline gelmiş bir diğer önemli bildiri de kendi kaderini belirleme hakkı açısından birçok anlamda açıklayıcı olmuştur. BMGK tarafından oy birliği ile kabul edilen 24 Ekim 1970 tarihli 2625 (XXV) sayılı “BM Antlaşması’na Uygun Olarak Devletler Arasında İşbirliğine ve Dostça İlişkilere İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisi” de bütün halkların kendi kaderini belirleme hakkını teyit etmiş; devletlere halkları kendi kaderini

⁹⁴ Gündüz, **Milletlerarası Hukuk**, s. 277.

⁹⁵ A.e.

⁹⁶ Cassese, **Self-Determination of Peoples**, s. 71.

belirleme hakkından mahrum bırakacak zorlama eylemlerinden kaçınma yükümlülüğü getirmiş; kendi kaderini belirleme hakkını tatbik etme arayışı içinde, zorlayıcı güce karşı direnişlerinde BM Antlaşması'nın amaç ve ilkelerine uygun şekilde destek almak ve arama hakkı vermiş ve temsili bir hükümete sahip olan egemen ve bağımsız devletlerin ülkesel bütünlük ve siyasal bağımsızlık hakkını koruma altına almıştır.⁹⁷

b. Yabancı Devlet İşgaline Konu Olan Kendi Kaderini Belirleme Hakkı

1945'de BM Kurucu Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile birlikte başta konumuz olan kendi kaderini belirleme hakkı olmak üzere, saldırı, işgal veya barışın bozulması konularına birçok maddede yer verilmiştir. Uluslararası barış ve güvenliğin korunması BM'nin en temel amaçlardan biridir. Antlaşma'nın en başında 1. maddesinde yer almaktadır.⁹⁸ Birinci maddenin hemen arkasından 2. maddede kendi kaderini belirleme hakkı'na yer verilmiştir. Uluslararası ilişkilerde, başka bir devletin toprak bütünlüğüne ve siyasal bağımsızlığına kuvvet kullanılarak zarar verilmesine ya da tehdit oluşturulmasına müsaade edilmeyeceğini 2 (4) madde'de belirtmektedir. Bunun dışında Antlaşma'nın birçok maddesinde yer almıştır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan sömürge veya vesayet altındaki ülkelerin tam bağımsızlık kazanabilmesi için birçok adım atılmıştır. BM tarafından yabancı devlet işgaline konu olan kendi kaderini belirleme hakkına o dönemde yeterince önem verilmemesi, belki de halihazırda var olan sorunların çözümünün aciliyet arz etmesinden kaynaklanmıştır. Öncelikle sömürge altındaki ülkeler konusu

⁹⁷ Fatma Taşdemir, **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi**, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, Ankara, 2006, s. 13.

⁹⁸ Madde 1: Milletlerarası barış ve güvenliği muhafaza etmek ve bu maksatla: Barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve uzaklaştırmak ve her türlü saldırıya filini veya barışın başka suretle bozulması halini ortadan kaldırmak üzere, müessir müşterek tedbirleri almak; barışın bozulmasını intaç edebilecek milletlerarası mahiyette uyuşmazlıkların veya durumların düzeltilmesini, adalet ve devletlerarası hukuk prensiplerine uygun olarak barış yolları ile gerçekleştirmek; Gündüz, **Milletlerarası Hukuk**, s. 86.

ele alınmış olup toprak işgali duruma ise ihtimal verilmemiştir. Bu husus madde 55’de açık bir şekilde gösterilmektedir.

Yabancı işgali ve sömürge yönetimi neredeyse paralel bir şekilde gitmektedir. Fakat olayın bu boyutunu siyasi dekolonizasyon sürecinden ayıran en önemli husus siyasi dekolonizasyon zaman sınırlamasına bakmaksızın uygulanmasına karşın yabancı devlet işgali altındaki halkların kendi kaderini belirleme hakkı 1945’de güç kullanma yasağının uluslararası toplumun önemli bir ilkesi haline gelmesiyle olmuştur.⁹⁹ 1945’ten bu yana “dışsal boyutu” içeren kendi kaderini belirleme hakkı ile ilgili BM tarafından birçok bildiri yayınlanmıştır. Kendi içinde içsel veya dışsal olarak ayırmaksızın yapılmış olsa da yabancı işgaline karşı ortak belgeler bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan bildirilerden önde gelen 1514 (XV) sayılı karar, ardından 2625 (XXV) bildiride “eşit haklar ve halkların kendi kaderini belirleme hakkı” bölümünde; “devletlerin egemen eşitliği ilkesi”ne yer verilmiştir.¹⁰⁰ Bu bildirimler uluslararası hukuk ve kendi kaderini belirleme hakkı açısından büyük önem taşımaktadır. Başka devlete saldırı (tecavüz) ile ilgili 3314 (XXIX) sayılı kararda şöyle açıklamaktadır; madde 7: İşbu Tanımda ve özellikle 3’üncü maddede yer alan hiçbir hüküm, Birleşmiş Milletler Andlaşmasından kaynaklanan ve Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliği ile ilgili Milletlerarası Hukuk Prensipleri Hakkında Bildiri’de zikredilen kendi kaderini belirleme hakkı, özgürlük ve bağımsızlık hakkından zorla mahrum edilen hakların, özellikle sömürge idaresi ve ırkçı rejimler veya yabancı tahakkümünün diğer biçimleri altında yaşayan halkların bu hakkına herhangi bir şekilde nakise getirmediği gibi bu halkların o amaçla yaptıkları mücadeleye ve Birleşmiş Milletler Andlaşmasının prensiplerine uygun şekilde ve yukarıda anılan Bildiriye göre yardım arama ve alma hakkına da bir nakise getiremez.¹⁰¹

⁹⁹ Taşdemir, **Yeni Dünya Düzeninde Selfdeterminasyon**, s. 51.

¹⁰⁰ a) Devletler hukuken eşitir; b) Her bir devlet, tam egemenliğinde mündemiç olan haklara sahiptir; c) Her bir devletin, diğer Devletlerin kişiliğine saygı gösterme görevi vardır; d) Devletin ülkesel bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığı, dokunulmazdır; e) Herbir devlet siyasi, sosyal ekonomik ve kültürel sistemini serbestçe seçme ve geliştirme hakkına sahiptir; f) Herbir Devletin milletlerarası yükümlülüklerine tam bir şekilde ve iyi niyetle riayet etme ve diğer Devletlerle barış içinde yaşama görevi vardır.

Gündüz, **Milletlerarası Hukuk**, s. 115.

¹⁰¹ Tüm maddeler için Bkz. Gündüz, **Milletlerarası Hukuk**, s. 120-122.

2. Kendi Kaderini Belirleme Hakkının İçsel Boyutunun Çeşitli Ortaya Çıkış Şekilleri

Kendi kaderini belirleme hakkının içsel boyutunun geçmişine bakıldığında verilecek ilk tarihi örneğin izleri Fransız devrimi ve Aydınlanma dönemine dayanmaktadır. Halk, yönetim biçimini özgürce seçme hakkını elde etmek için ayaklanmış, böylece kendi kaderini belirleme hakkı içsel bir boyut kazanmıştır.

Kendi kaderini belirleme hakkı I.Dünya Savaşı'ndan sonra "sömürgeciliğe karşı" idealist bir düşünce mekanizması olarak ortaya çıkmıştır. Savunulan bu düşünce II. Dünya Savaşı'ndan sonra da devam edip sömürgeciliği ortadan kaldırıncaya kadar sürmüştür. Çünkü kendi kaderini belirleme hakkı doğrultusunda verilen tüm kararlar dış boyutu göstermektedir. Ancak BM İkiz Sözleşmeler'de yer alan kendi kaderini belirleme hakkının içsel boyutu tekrar önem kazanmaya başlamıştır. Ayrıca Soğuk Savaş'ın bitimi ve çok uluslu devletlerin kendi içlerinde bölünmeye başlamasıyla içsel boyut bir kez daha öne çıkarılmıştır.

a. Bağımsız Devlet Sınırları İçerisinde İçsel Kendi Kaderini Belirleme Hakkı

Bağımsız ama demokratik olmayan, baskıcı ve ırkçı rejimlerin bulunduğu devletlerde en sık rastlanan durumlardan biridir. Burada yaşayan hakların siyasal yönetime katılma özgürlüğü kısıtlı ise, eğitim, oy verme, basın özgürlüğünden vs. yoksun bırakılmış ise, temel özgürlüklerine kavuşabilmek için kendi kaderini belirleme hakkına sahiptirler.

BMGK 2200 A (XXI) sayılı kararın 1.maddesinde ve Helsinki Nihai Senedi'nde VIII. paragrafta yer alan haklar ile birlikte, devletler tarafından desteklenen ve imzalanan bu belgeler ilk resmi içsel kendi kaderini belirleme hakkını destekleyen belgeler olmuştur. Burada yine ülke bütünlüğü korunarak, devlet

dışından karışma olmaksızın, halklar iç ve dış siyasal statülerini özgürce belirleme, ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetlerini özgürce sürdürme hakkına sahiptirler.

2011 yılında Cezayir, Fas, Mısır, Suriye ve Libya’da gerçekleşen ve “Arap Baharı” olarak da anılan halk isyanları da içsel kendi kaderini belirleme hakkına örnek teşkil etmektedir. İlgili döneme ait bölümde bu konu hakkında daha detaylı bilgiye yer verilmiştir.

b. Irksal ve Dinsel Halkların İçsel Kendi Kaderini Belirleme Hakkı

Uluslararası hukuka dayanak teşkil eden resmi belgelere bakıldığında azınlıklara kendi kaderini belirleme hakkı verilmesinin kabul edilemez olduğu görülmesine karşın BMGK’nın 2625 sayılı Devletler Arasında Dostça İlişkiler Bildirisi’ne göre ırksal ve dinsel gruplar için bu hakkın kullanılabilmesine yönelik bir teamül kuralı oluşmuştur.¹⁰² Bildirinin “Halkların eşit haklarına ve kendi geleceğini belirlemesine ilişkin ilke” başlığı altında yer alan; “Egemen ve bağımsız bir Devlet kurma, bağımsız bir devletle serbest birleşme ya da bütünleşme ya da bir halk tarafından özgürce belirlenmiş herhangi başka bir siyasal statüye sahip olma o halkın kendi geleceğini belirleme hakkını kullanmasının şekillerini oluşturur.” ifadesi, tüm halklar için belirtilmiş ayrıca bu hakların ırksal, dinsel ve renksel bir ayırım gözetmeksizin tanınması konusuna da özellikle vurgu yapılmıştır. Kararda geçtiği şekli ile aşağıdaki gibidir:

“Yukarıda yer alan paragraflardaki hiçbir şey, yukarıda tanımlanmış bulunan halkların eşit hakları ve kendi geleceğini belirleme ilkesine uygun olarak kendilerini yöneten ve böylece ırk, inanç ya da renk ayrımı yapmadan ülkede yaşayan bütün halkı temsil eden bir yönetimi bulunan egemen ve bağımsız Devletlerin toprak bütünlüğü ya da siyasal birliğini tamamen ya da bir kısmı ile parçalayacak ya da bozacak olan herhangi bir harekete izin veriyormuş ya da bunu teşvik ediyormuş gibi yorumlanamaz.

¹⁰² Taşdemir, **Yeni Dünya Düzeninde Self-Determinasyon**, s. 56.

Buna dayanarak BM tarafından 23 Ekim 1984'de 556 sayılı karar ile Güvenlik Konseyi Güney Afrika ve Güney Rodezya'da ırk ayrımına müdahalede bulunulmuştur.

Bu BM uygulamalarından şu sonuçları çıkarmak mümkündür: Bir devletin hükümet yetkilileri ısrarlı bir şekilde ırksal ve dinsel grupları yönetime katılım hakkından mahrum bırakır, bunların temel hak ve özgürlüklerini sistematik olarak çiğner, mevcut devlet yapısı içinde barışçıl bir çözüme ulaşma olasılığını reddederse, istisnai olarak içsel selfdeterminasyon dışsal selfdeterminasyona bağlanabilir ve bu ırksal ve dinsel gruplar dışsal selfdeterminasyonun en radikal şekli olan ayrılmaya başvurabilir. Ancak ırksal grupların olağanüstü koşullarda ayrılması olanağı henüz teamül hukukunun parçası haline gelmemiştir. Nitekim 1961'de Katanga'nın Kongo'dan, 1967-1970 arası Biafra'nın Nijerya'dan ayrılmaya yönelik teşebbüsleri başarısız olmuştur.¹⁰³

Diğer bir deyişle, halkların dışsal kendi kaderini belirleme hakkına dayanarak talepte bulunmaları için, öncelikle içsel boyutta kendi kaderini belirleme hakkına dayanan taleplerinin karşılanmamış olması gereklidir.

3. Devlet Ötesi Kendi Kaderini Belirleme Hakkı

Devlet ötesi kendi kaderini belirleme hakkı etnik grupların veya halkların birden çok bağımsız devlet içerisinde, bağımsızlıklarını kazanabilmesi için ortak harekette bulunması durumunda söz konusudur. Genellikle müsaade edilmeyen bu durum devletlerde siyasi ve iktisadi istikrarsızlığa, askeri harekatlara, sivil kayıplara ve büyük göçlere neden olabilir.

¹⁰³ Taşdemir, **Yeni Dünya Düzeninde Selfdeterminasyon**, s. 57.
Cassese, **Self-Determination of Peoples**, s. 123.

Bu sorun Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde “Kürt meselesi” adı altında kendini göstermektedir. Buna benzer örnekler; Ermenistan’ın bir parçası olmayı isteyen Dağlık Karabağ’daki Ermenilerde, Romanya’ya bağlanmayı isteyen Moldova’daki etnik Romenlerde, Ukrayna’dan ayrılıp Rusya ile birleşmeyi isteyen Kırım’daki etnik Ruslarda ve Pakistan’la birleşmeyi isteyen Keşmir’deki bazı hareketlerde görülebilir.¹⁰⁴ Bu örnekler göz önüne alındığında, Sırbistan ve Karadağ’da bulunan Sancak bölgesinin gelecekte bağımsızlığını istemesi veya Bosna Hersek’le birleşmesi bir devlet ötesi kendi kaderini belirleme hakkı olarak karşımıza çıkabilir.

4. Yerli Halkların Kendi Kaderini Belirleme Hakkı

Yerli hakların kendi kendini tahin hakkı üzerine yapılan çalışmalar ve BMGK’nın verdiği kararlar bağlayıcı olmasa da bu konu gündeme getirilmiştir. Yerli halkların kendi kaderini belirleme hakkı istemesi demokratik sistem içerisinde doğal bir süreç olarak karşılanabilir. BMGK tarafından kabul edilen 61/285 sayılı kararda yerli halklara kendi kaderini belirleme hakkı tanınmıştır.¹⁰⁵

5. Kendi Kaderini Belirleme Hakkının İktisadi Boyutu

Kendi kaderini iktisadi belirleme hakkı bağımsız devletlerin ancak XX. yüzyılda kavuşabildikleri bir boyuttur. Devletlerin doğal kaynakları üzerinde sürekli egemenlik ilkesi kendi kaderini belirleme hakkının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.¹⁰⁶ Bu konu üzerinde BMGK 14 Aralık 1962 tarihli 1803 (XVII) sayılı Doğal Kaynak Üzerinde Sürekli Egemenlik bildirisi ile bu hakkı meşrulaştırmıştır.

¹⁰⁴ Taşdemir, **Yeni Dünya Düzeninde Selfdeterminasyon**, s.59.

¹⁰⁵ General Assembly of the United Nations, **61/285. United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples**,(Çevrimiçi)

<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/512/07/PDF/N0651207.pdf?OpenElement>,

15 Ocak 2012.

¹⁰⁶ A.e., s. 63.

Ancak iktisadi kendi kaderini belirleme hakkı belli kurallar içermektedir; kaynakların halk yararına kullanılması, millileştirmenin sadece toplumun bir bölümü için değil ulusal veya kamu yararı için yapılması, uygun zarar giderim ödenmesi ve son olarak yabancı yatırımların devletin doğal kaynakları üzerindeki egemenlik hakkını kısıtlamaması bu kuralların içinde sayılabilir.¹⁰⁷ Maddelerin ihlali halinde bu konu uluslararası yargı yollarına sunulabilir.

Kendi kaderini belirleme hakkı iktisadi boyutu BM İnsan Hakları Sözleşmesi'nde 1.madde 2. paragrafta yer almaktadır. Halkların özgürce kendi ekonomik gelişmelerini sürdürme hakkına sahip oldukları belirtilmektedir.¹⁰⁸

Sonuç olarak bağımsız devlet ve halklar, doğal kaynakları üzerinde her hangi bir dış baskı olmaksızın mutlak egemenliğe sahiptir.

6. Anlaşma Yoluyla Ayrılma ve Birleşme

Ayrılma, bir grubun (resmi olarak meşru bir siyasal alt birim olarak kabul edilsin ya da edilmesin) o sırada o grup üzerinde hukuksal hak iddiasında olan bir devletten bağımsız olmaya kalktığı ve mevcut devletten bir toprak parçasını ayırmaya çalıştığı bir tür kolektif eylemdir.¹⁰⁹ Grupların ayrılma talepleri başarıya ulaştığında yeni bir devlet kurulabildiği gibi, gruplar, üzerinde yaşadığı toprağı bir devletten ayırıp var olan başka bir devlete de bağlayabilirler.¹¹⁰

1989'dan itibaren iki bloklu sistemin çözülmesiyle, milliyetçiliğin yükselişi yeniden ulus devletin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Anlaşma yoluyla kendi kaderini belirleme hakkı sık görülen bir durum değildir. Anlaşma yoluyla ayrılmaya görebileceğimiz en belirgin örnek eski Çekoslovakya'da yaşanmıştır. Federal

¹⁰⁷ Halis Ayhan, **Kendi Kaderini Belirleme ve Kosova**, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2005, s. 129.

¹⁰⁸ Taşdemir, **Yeni Dünya Düzeninde Selfdeterminasyon**, s. 64.

¹⁰⁹ Emel Canpolat, **Etnik Çatışmaların Uluslararası Boyutu Ve Çözüm Sürecinde Uluslararası Topluluğun Rolü**, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s.105.

¹¹⁰ A.e.

sistemin içinde yaşayan Çekler ve Slovaklar tarafından, her iki tarafın karşılıklı rızası ile anlaşma yoluyla iki ayrı cumhuriyet kurulmuştur.

Federal devletlerin anayasal hükümlerine bakmaksızın parçalanması uluslararası toplum gibi halklar ve grupların da barış ve istikrarını tehlikeye düşürür.¹¹¹ Eski Yugoslavya'nın dağılması ve yaşanan savaşların getirdiği felaketler ve hala yaşanmakta olan siyasi ve iktisadi sorunlar buna en açıklayıcı örnek olarak gösterilebilir. Federal devletlerin barışçıl yolla dağılmasında ve bu dağılmanın halkın isteği ile gerçekleşmesinde tehlikeli bir durum söz konusu değildir. Sonuç olarak halkın rızası ile gerçekleşen bir durumda herkes kendi kaderini belirleme hakkına sahiptir. Bugün federal bir devlet kurmak biraz hayaldir denebilir. Ancak iki halkın tek bir çatı altında toplanması mümkün görünse de, sıkça yaşanan bir olay değildir. Bunun en belirgin örneği iki Almanya'nın tek çatı altında birleşmesidir. Kendi kaderini belirleme hakkına dayanarak 1990'da birleşme kararlaştırılmıştır. 1990'da Birleşmiş Milletlerin dört daimi üyesi arasında imzalanan Almanya Konusunda Nihai Çözüm hususundaki sözleşmenin 1. ve 7. maddelerinde kendi kaderini belirleme hakkına atıfta bulunmaktadır.¹¹²

Gördüğümüz her iki örnekte olduğu gibi, kendi kaderini belirleme hakkı kullanılması durumunda, anlaşma yoluyla hem birleşme hem ayrılma söz konusu olabilir. Benzer durumların daha çok yaşanacağı öngörülebilir, son dönemlerde Bosna Hersek'te bulunan Sırp Cumhuriyeti'nin yetkilileri, referandumla Sırbistan'a bağlanmak istediklerini açık ve net dile getirmektedirler. Bununla ilgili sonuçları hepimiz merakla bekliyoruz ve unutulmaması gereken kural; kendi kaderini belirleme hakkının tek sefer kullanılan bir hak olmasıdır.

¹¹¹ A.e., s. 54.

¹¹² A.e.

III. İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDA KENDİ KADERİNİ BELİRLEME HAKKI

Birinci Dünya Savaşı'nın dünya geneli siyasi tarihinde bir dönüm noktası olduğu yadsınamayacak bir gerçektir. Toplumların gelişimine bağlı doğal bir süreç olarak yaşanmış ve öncesindeki geniş topraklara yayılmış büyük imparatorluklar ve monarşik yönetimlerin çöküşüne zemin hazırlamıştır.

A. Woodrow Wilson

Birinci Dünya Savaşı'nın sona erdiği 1918 yılında Amerika Birleşik Devletleri başkanı Woodrow Wilson tarafından savaşın sürdüğü dönemde başlamış bir çalışmanın sonucu olarak yayınlanan 14 ilkelik¹¹³ bir bildiri ile kendi kaderini belirleme hakkı ifade edilmektedir. Wilson, 2 Aralık 1913'deki devletin durumu ile ilgili ilk büyük Ulusa Sesleniş konuşmasında, sonradan Wilsonizm olarak tanınan prensiplerin ana çizgilerini ortaya koydu.¹¹⁴

Wilson, uluslararası düzeyde dört farklı self determinasyon çeşidinden bahsetmektedir. Birincisi; her halkın idaresi altında yaşayacağı hükümeti özgürce seçebilmesidir. İkincisi; Merkezi Avrupa devletlerinin ulusal arzulara uygun bir şekilde yeniden yapılandırılmasıyla ilgilidir. Wilson self determinasyonun global anlaşmazlıkların yeniden canlanmasını önleyeceğini ve anlaşmazlıkları azaltacağını düşünmüştür. Üçüncüsü, ülkelerin sınır değişikliklerinde bir ölçüttür. Dördüncüsü, sömürge altındaki devletlerin tezlerini destekleyen, bu halkların iddialarının çözümünde kullanılacak bir ilkedir.¹¹⁵

¹¹³ 14 Nokta Bkz. Fahir Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi**, 17. bs. İstanbul, Alkım Yayınevi, 2010, s. 180-181.

¹¹⁴ Henry Kissinger, **Diplomasi**, Çev.İbrahim H.Kurt, 6.bs.İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2007, s. 37.

¹¹⁵ Cassese, **Self-Determination of Peoples**, s. 19.

Doğan Kılınç, Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** C. XII, 2008, Sayı 1-2, s. 960.

Meşhur Ondört Nokta'sında Woodrow Wilson, bundan böyle uluslararası sistemin güç dengesini değil, etnik self-determinasyon prensibini, devletlerin güvenliklerinin askeri anlaşmalara değil, ortak güvenlik sistemine ve diplomasisininin de uzmanlar tarafından gizlice yürütülmeyip, “açıkça varılan anlaşma” esaslarına dayandırılmasını Avrupalılardan istemiştir.¹¹⁶

Barışın korunması, artık geleneksel güç hesapları ile değil, polis mekanizmalarıyla da desteklenen dünya çapında bir konsensüsle sağlanacaktır.¹¹⁷

Uluslararası düzen için Amerika'nın kriteri, demokrasi, ortak güvenlik ve selfdeterminasyon idi ki, bunların hiçbirisi, daha önceki hiçbir Avrupa anlaşmasında yer almış şeyler değildi.¹¹⁸

Birinci Dünya Savaşı'na kadar Avrupa ülkeleri arasında yapılan tüm anlaşmalar veya kurulan tüm ittifaklar, somut bir takım amaçları esas almıştır. Toprak ve gelir paylaşımı konusunda süregelen savaşlar sonucunda sömürge ülkelerde yaşayan halkın hayat standardında herhangi bir değişiklik söz konusu olmamış, savaş sonrasında ise yaşanan sosyal çalkantı ve ideoloji çatışmalarının hakim olduğu ortam kendi kaderini belirleme hakkını doğal bir gelişme olarak ortaya çıkarmıştır.

Amerika'nın görüşüne göre, savaşlara neden olan selfdeterminasyon prensibinin varlığı değil, bu prensibin yokluğudur; istikrarsızlığı güç dengesi yokluğu değil, onun peşinden koşmak yaratır.¹¹⁹

Birinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra kurulan güç dengesi ile sağlanan dinginliğin çok geçmeden istikrarsızlıkla ve dolayısıyla ikinci bir dünya savaşı ile sonuçlanması tam da buna en iyi kanıtı teşkil etmektedir. Amerikan yaklaşımına göre barışı sağlamanın tek yolu çıkar çatışmalarının sonucu olarak sürekli savaş halindeki

¹¹⁶ Kissinger, **Diplomasi**, s. 11.

¹¹⁷ A.e., s. 45.

¹¹⁸ A.e., s. 215.

¹¹⁹ A.e., s. 216.

fikir yapısından kurtularak, adaleti esas alan bir uluslararası hukuk düzeni kurulmasıdır. Bu düzenin sağlanması için de en kısa sürede başvurulacak kaynak olmak üzere bir dizi kurallar ve uygulamayı sağlayacak bir uluslararası örgütün kurulması gerekiyordu.

B. Milletler Cemiyeti

Birinci Dünya Savaşı'nı sonlandıracak olan Paris Barış Konferansı ve Versay Antlaşması ile müttefik devletlerin liderleri arasında başlayan görüşmeler, dünyada ilk kez oluşturulacak uluslararası bir örgütün temellerini atmış oldu. Milletler Cemiyeti 10 Ocak 1920 tarihinde anlaşmanın (Milletler Cemiyeti Misakı)¹²⁰ yürürlüğe girmesi ile faaliyete geçmiş oldu. Kuruluşuna en büyük katkıyı sağlayan W. Wilson olmasına karşın, üyelerin çoğunluğu taraftar olmasa rağmen, senatoda üçte-iki oy sağlanamadığından ABD Cemiyete giremedi.¹²¹ Milletler Cemiyeti'nin başta kırk bir olan üye sayısı, otuz yıldan kısa süren ömründe ayrılanlar ve sonradan katılan yirmi bir ülke ile birlikte sürekli değişkenlik göstermiş, İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen önce güçlü ülkeler tarafından terk edilmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile içinde bulunulan kaos ortamında, birincil ihtiyaç olan uluslararası barışın sağlanması amacı ile girişilen bu geniş kapsamlı anlaşma, maddeleri gözden geçirildiğinde görünen o ki; Avrupa'da yüzyıllardır süregelen güç dengesi hassasiyetine dayalı bir paylaşımın meşrulaştırılmasından öteye gidememiştir.

ABD Başkanı Wilson'un Self-Determinasyon konusundaki yoğun çabaları, siyasi istikrarsızlığa ve isyan girişimlerine neden olacağı endişesiyle diğer devletler

¹²⁰ Milletler Cemiyeti Misakı tüm metni Bkz. Gündüz, **Milletlerarası Hukuk**, s. 72-80.

¹²¹ Abdulah Kıran, **Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş**, Girne Amerikan Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, KKTC, J. Soc. & Appl. Sci., 3(6), 19-36, 2008 (Çevrimiçi) http://www.gau.edu.tr/PDF-Files/JASA_03_06_PDF/JASA_003_06_03_Kiran.pdf, 28 Ağustos 2010.

tarafından sıcak karşılanmadığı için Milletler Cemiyeti Senedinde bu ilkeye yer verilmemiştir.¹²²

MC Misakı'nda kendi kaderini belirleme hakkı prensibinin esas alındığı herhangi bir madde bulunmadığı gibi, tersine manda ve sömürge uygulamasını düzenleyen 22. Madde ile 23. Madde b fıkrası ve üye ülkelerin toprak bütünlüğü ve mevcut siyasi bağımsızlığına saygı gösterilmesini ve dış tecavüzlere karşı korunmasını şart koşan 10. Madde bu hususta dikkat çekmektedir.

Güçlü devletlerin çıkarlarına dokunan anlaşmazlıklarda (Örneğin Japonya'nın Çin'e, İtalya'nın Habeşistan'a, Sovyetler Birliği'nin Finlandiya'ya saldırılarında) Cemiyet bir şey yapamamıştır.¹²³

1930'lu yıllarda uluslararası alanda meydana gelen değişimler ve idealist yaklaşımların çözüm üretememeleri, diğer bir deyişle Milletler Cemiyeti'nin Nazi Almanya'sı ve Faşist İtalya gibi Versay'ın bağlarından kurtulmak isteyen revizyonist devletlerin statüko karşıtı davranışları ve sınırları kendi yararlarına olacak şekilde yeniden değiştirmeye yönelmeleri karşısında etkisiz kalması ve barış ve düzeni sağlayamaması ütopyacı görüşlere yönelik kuşkuları artırmıştır. Ayrıca, idealist varsayımların tersine self determinasyon, her ülkede temsili demokrasilerin işbaşına gelmesini sağlayamamıştır. Hatta Rusya gibi bazı yerlerde eski monarşilerin yıkılması yerlerine totaliter hükümetlerin işbaşına gelmesiyle sonuçlanmıştır.¹²⁴

Birçok uluslararası sorunu önleyemeyen MC bunun üzerine İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasına da engel olamayınca genel olarak başarısız bir uluslararası örgüt diye nitelendirilmiştir. Üyelerden birine karşı olası bir saldırı durumunda hızla müdahale edebilecek ve yaptırım gücüne sahip organların işlerliğinin bulunmayışı da Cemiyet'in başarısızlığının temel nedenlerinden biri olarak sayılabilir.

¹²² Uz, **Teori ve Uygulamada Self-Determinasyon Hakkı**, s. 63.

¹²³ Sönmezoğlu, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, s. 515.

¹²⁴ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, 5.bs., İstanbul, Alfa Basım Dağıtım, Ltd. Şti., 2004, s.91.

C. Aaland Adaları Sorunu

MC'ye kendi kaderini belirleme hakkı prensibine dayandırılarak başvuruda bulunulmuş tek olay olması bakımından, siyasi tarihe Aaland Sorunu olarak geçen olay önem arz etmektedir. Baltık Denizi'nde stratejik önem taşıyan Aaland Adaları 1812 yılında İsveç tarafından Finlandiya ile birlikte Rusya'ya bırakılmıştı. 6 Aralık 1917'de Finlandiya aralarındaki antlaşmaya göre sahip olduğu muhtariyete dayanarak Rusya'dan ayrılmış ve bağımsızlığını ilan etmiştir. Rusya, Finlandiya'nın bağımsızlığını tanımakla beraber askerlerini çekmeyi kabul etmemiştir. Aaland Adaları'nın İsveçli halkı, İsveç Krallığı'na bağlanma konusundaki isteklerini Finlandiya'nın Rusya'dan ayrılması gerçekleşene kadar ertelemiş, bir bakıma basamak olarak kullanmıştır denebilir.

28/8/1917 tarihinde adalar İsveç Cemaat Meclisi aldığı kararda adalar halkının tekrar İsveç Krallığı ile birleşmek istediğini belirtti.¹²⁵ Devletler hukukuna konu olacak herhangi bir olayın tarafları ancak devletler olabileceğinden, İsveç hükümetinin adalar halkının bu talebini benimsemesi ile sorun, uluslararası bir boyut almış oldu ve İngiltere hükümeti tarafından Milletler Cemiyeti'ne götürüldü. Finlandiya'nın talebe itirazı üzerine Milletler Cemiyeti'nce kurulan hukukçular komisyonu tarafından değerlendirilerek bir karara varıldı.

Mütelaanın Konsey tarafından kabul edilen noktaları şunlardır:

1-İsveç ve Finlandiya arasındaki uyuşmazlık, münhasıran bir devletin egemenlik sahası içine giren, siyasi bakımdan kesin olarak düzenlenmiş bir duruma ilişkin değildir. Finlandiya bu tarihte, henüz kesin olarak kurulmuş bir devlet statüsünü haiz değildi.

2-Tam tersine, uyuşmazlık, "Selfdeterminasyon" hakkına dayanan adalar halkının siyasi bakımdan bölünmesi, diğer taraftan Finlandiya'nın Rusya'dan ayrılması olgusundan doğmuştur.

¹²⁵ Arsava, **Self-Determination Hakkının Tarihi Gelişimine Bir Bakış ve Aaland Adaları Sorunu** s. 63.

3-Sonuç olarak, uyuşmazlık konusu, devletler hukukunun münhasıran Finlandiya'nın yetkisine bırakabileceği bir konu değildir.¹²⁶

Karara göre Finlandiya'nın itirazı henüz kesin olarak kurulmuş bir devlet olmaması gerekçesi ile reddedildi. Alınan karar bir yandan uyuşmazlığın henüz tam kurulmamış bir devlet olması nedeniyle Finlandiya yetkisine bırakılmayacağını ifade ederken, diğer yandan da kendi kaderini belirleme hakkını kullanarak adalar halkının plebisit yolu ile İsveç'e bağlanmak ya da Finlandiya egemenliğinde kalmak arasında seçim yapmak konusundaki talebini de aynı nedenle haksız buluyordu. Burada devletler hukukunun uluslararası sorunlara bakışını anlamak açısından önemli bir gösterge karşımıza çıkmaktadır.

Milletler Cemiyeti, Aaland Adaları üzerinde Finlandiya'nın egemenliğinin tanınması yönünde karar almış ve Finlandiya ile İsveç, Adalarda İsveç dilinin kullanılması ve siyasal kurumların özerkliği konusunda anlaşmaya varılmıştır.¹²⁷

¹²⁶ A.e., s. 65.

¹²⁷ Kılınç, Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** s. 962.

İKİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI SOĞUK SAVAŞ BİTİMİNE KADAR KENDİ KADERİNİ BELİRLEME HAKKI

Bu bölüme konu edilen İkinci Dünya Savaşı sonrası, kendi kaderini belirleme hakkı açısından dönüm noktası sayılabilir. BM Kurucu Antlaşması'nda yer alması ve özellikle BMGK'nın bu hakka önem vermesi, ayrıca UAD'nin bu hakkı onaylaması, ilkeden uluslararası hukuk kuralına dönüşmesine neden olmuş ve bu bölümde detaylarıyla incelenmiştir. Kendi kaderini belirleme hakkı ile başta sömürgeciliğin sona erdirilmesi amaçlanırken, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi & Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde yer alması içsel boyutuna dair ipuçları içermektedir.

I. Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması'nda Kendi Kaderini Belirleme Hakkı

İkinci Dünya Savaşı devam ederken İngiltere Başbakanı Winston Churchill ve henüz savaşa girmemiş olan Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Franklin D. Roosevelt, 14 Ağustos 1941 tarihinde Atlantik Bildirisi'ni imzalamışlardır. Bildirinin bazı maddelerinde, örneğin; tüm sınır düzenlemelerinde ulusların kendi kaderini belirleme hakkı ilkesine uyulması, tüm halklara kendilerini yönetecek hükümet biçimini seçme özgürlüğü tanınması, açıkça kendi kaderini belirleme hakkına atıfta bulunmaktadır.¹ Bu bildiri hem Birleşmiş Milletler açısından hem de kendi kaderini belirleme hakkı ile ilgili yeni bir dönüm noktası sayılabilir. Ancak, 9 Eylül 1941 tarihinde Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmada, Churchill, bahsedilen kendi kaderini belirleme hakkının Nazi işgalindeki bölgeler için ifade edildiğini ve İngiliz

¹ Sönmezoğlu, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, s. 64.

sömürgeleri için geçerli olmadığını vurgulamıştır.² 1 Ocak 1942 tarihinde Beyaz Saray’da toplanan yirmi altı devlet lideri Atlantik Bildirisi’nde yer alan ilkeleri kabul ederek BM Bildirisi imza ile kabul edilmiştir.

Daha sonra Rusya ve Çin’in katılımı ile Kasım 1943’te Moskova Konferansı’nda savaştan sonra barışın korunması ve silahların kontrol altına alınması ve savaşın bir an önce bitmesini sağlayacak gerekli önlemlerin alınması için iş birliği yapacaklarını açıkça belirtmişlerdir. Diğer yandan, bütün sömürgelerin uluslararası vesayet rejimince yönetilmesi kararlaştırılmıştır. Moskova Konferansı kararları, ileride kurulacak olan BM örgütü açısından önemli olmuştur. Konferansa katılan dört devlet lideri, daha sonra, BM Güvenlik Konseyi’nin daimi üyeleri olacaklardı.

II. Dünya Savaşı’nın getirdiği felaketler göz önünde bulundurularak, yeni bir savaş yaşanmaması için MC’nin yetersiz kaldığı unsurlarda değişim getirerek uğradığı başarısızlığın tekrarının yaşanmamasını teminen, BM örgütünün işleyişi, hızlı karar vermeyi sağlayacak yeni metotlarla düzenlenmiştir.

On dokuz bölüm ve 111 maddeden oluşan BM Kurucu Antlaşması 26 Haziran 1945 tarihinde San Francisco’da imzalanmış ve 24 Ekim 1945 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

San Francisco görüşmelerinde Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin son şekline S.S.C.B.’nin ısrarı ile kendi kaderini belirleme hakkı dahil edilmiştir. Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin bir parçası olmak; ki bu uzun bir gelişme sonucudur, bugün bu sözleşmenin hemen hemen evrensel nitelik kazanması nedeniyle, kendi kaderini belirleme hakkı ilkesine, devletler hukukunda evrensel bir ilke niteliği katmıştır.³

Kendi kaderini belirleme hakkı ile ilgili “amaçlar ve ilkeler” adı altında I.bölümde madde 1 (2) yer almıştır;

² Cassese, **Self-Determination of Peoples**, s. 37.

³ Arsava, **Self-Determination Hakkının Tarihi Gelişimine Bir Bakış ve Aaland Adaları Sorunu**, s. 55.

Uluslararasıda, halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri almak;⁴

ve “uluslararası ekonomik ve sosyal iş birliği” IX. bölümde madde 55 yer almıştır;

Uluslararasıda halkların hak eşitliği ve kendi yazgılarını kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş barışçı ve dostça ilişkiler sağlanması için gerekli istikrar ve refah koşullarını yaratmak üzere Birleşmiş Milletler:

a. Yaşam düzeylerinin yükseltilmesini, tam istihdamı, ekonomik ve sosyal alanlarda ilerleme ve gelişme koşullarını,

b. Ekonomik, sosyal alanlarla sağlık alanındaki uluslararası sorunların ve bunlara bağlı başka sorunların çözümünü, kültür ve eğitim alanlarında uluslararası işbirliğini ve

c. Irk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine bütün dünyada etkin bir biçimde saygı gösterilmesini, kolaylaştıracaktır.⁵

Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nde bu iki maddede ile ilgili açıkça görüleceği üzere kendi kaderini belirleme hakkı bir “hak” olarak değil, bir prensip olarak görünmekte ve ne anlamı geldiği, kimlerin bu madde içerisinde sayılacağı ve kapsadığı alan bildirilmemektedir.⁶ Bu maddelerde, diğer devletler tarafından saygı ile karşılanacak bir “halk” tanımlanması da bulabilmemiz imkânsızdır.⁷ Dolayısıyla, kendi kaderini belirleme hakkını konu alan maddelerin yaptırım gücüne sahip, bağlayıcı maddeler olmaktan çok, iyi niyet çerçevesinde ifadeler içeren tavsiye niteliğinde maddeler olduğu söylenebilir.

⁴ **Charter Of The United Nations**,

(Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml>, 18 Kasım 2011.

Mehmet Hasgüler, Mehmet B.Uludağ, **Uluslararası Örgütler**, İstanbul, 4.bs., Alfa Basım Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti., 2010, s.543

Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması,

(Çevrimiçi) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf, 15 Temmuz 2010.

⁵ Hasgüler, Uludağ, **Uluslararası Örgütler**, s.557

Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması (Çevrimiçi)

http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf, 15 Temmuz 2010.

Charter Of The United Nations, (Çevrimiçi)

<http://www.un.org/en/documents/charter/chapter9.shtml>, 18 Kasım 2011.

⁶ Şahin, **Avrupa Birliğinin Self-Determinasyon Politikası**, s. 15.

⁷ Şahin, **Avrupa Birliğinin Self-Determinasyon Politikası**, s. 15.

BM Kurucu Antlaşması'nda her ne kadar kendi kaderini belirleme hakkına yer verilmiş olsa bile, MC Misakı ile paralel olarak boşluk ve belirsizlik devam etmiştir. MC Misakı'nda geçerli olan "manda rejimi", benzeri bir şekilde BM Kurucu Antlaşması'nda değişik ad altında XI. ve XII. bölümlerde yer almıştır. Her iki bölümün dolaylı da olsa kendi kaderini belirleme hakkı ile bağlantısı vardır. Sözü geçen maddeler aşağıda verilmiştir.

XI. bölüm "Özerk Olmayan Ülkeler" başlığı altında 73. madde:

Halkların henüz kendi kendilerini tam olarak yönetmediği bölgelerin yönetilmesinden sorumlu olan ya da bu sorumluluğu yüklenen Birleşmiş Milletler üyeleri, bu bölgelerde yaşayanların çıkarlarının her şeyden önce geldiği ilkesini kabul ederler. İşbu Antlaşma ile kurulan barış ve güvenlik sistemi içinde bu bölgelerde yaşayanların refahını en yüksek düzeye çıkarma yükümlülüğünü kutsal bir ödev bilirlir ve bu amaçla:...⁸

ve XII. Bölümünde "Uluslararası Vesayet Rejimi"nde bulunan madde 75:

⁸ a. Söz konusu halkların kültürüne saygı göstererek onların siyasal, ekonomik ve sosyal bakımdan ilerlemelerini ve eğitim alanında gelişmelerini sağlamayı, onlara hakça davranmayı ve onları kötülüklerden korumayı; b. Her ülkeye ve halkına özgü koşullar ve bunların çeşitli aşamalarına uygun olarak, bu halkların kendi kendilerini yönetme yeteneğini geliştirmeyi, onların siyasal özlemlerini göz önünde tutmayı ve kendi özgür siyasal kurumlarının giderek geliştirilmesinde onlara yardımcı olmayı; c. Uluslararası barış ve güvenliği pekiştirmeyi; d. Bu madde'de belirtilen sosyal, ekonomik ve bilimsel amaçlara uygulamada ulaşmak üzere yapıcı gelişme önlemlerini kolaylaştırmayı, bilimsel araştırmaları özendirilmeyi, birbiriyle ve koşullar elverdiğinde uluslararası ihtisas kuruluşlarıyla işbirliği yapmayı ve e. XII. ve XIII. bölümlerin uygulama alanı dışında, sorumlulukları altında bulunan ülkelerin ekonomik, sosyal ve eğitim koşullarına ilişkin istatistiksel ve teknik nitelikte başka bilgileri, güvenlik gerekleri ve anayasalara ilişkin görüşler saklı kalmak üzere, bilgi için düzenli olarak Genel Sekreter'e iletmeyi kabul ederler.

Hasgüler, Uludağ, **Uluslararası Örgütler**, s.561
Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması, (Çevrimiçi)
http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf, 15 Temmuz 2010.
Charter Of The United Nations, (Çevrimiçi)
<http://www.un.org/en/documents/charter/chapter11.shtml>, 18 Kasım 2011.

Birleşmiş Milletler örgütü, daha sonra yapılacak özel anlaşmalar gereğince vesayet rejimine sokulabilecek bölgelerin yönetim ve gözetimi için, kendi yetkisi altında bir uluslararası vesayet rejimi kuracaktır. Bu bölgeler bundan böyle vesayet altında bölge adıyla anılmaktadırlar.⁹

76 madde (b) fıkrası vesayet rejiminin amacını aşağıdaki şekilde açıklamaktadır:

Vesayet altındaki bölgelerde yaşayan insanların siyasal, ekonomik ve sosyal bakımdan ilerlemelerini ve eğitim alanında gelişmelerini kolaylaştırmak, her bölge ve halkına özgü koşulları ilgili halkların özgürce dile getirdiği özelemleri ve her vesayet anlaşmasında öngörülebilecek hükümleri de göz önünde tutarak, bu bölgeler halklarının kendi kendilerini yönetmelerini ya da bağımsızlığa doğru giderek gelişmelerini kolaylaştırmak;¹⁰

Buradan anlaşılacağı üzere BM Örgütü'nün kabul ettiği iki tip sömürge mevcuttur. Biri muhtar olmayan, diğeri de vesayet rejimi atındaki ülkeler. Her ikisi için farklı uygulamalar söz konusu idi. Bu durum BM üyelerinin çoğu tarafından suni bir bölünme olarak değerlendirilmiş olup bu konuda yöneltlen bir soruya Hindistan Dünya İşleri Konseyi şöyle yanıt vermiştir:

Bağımsız yerlerin kendi kendilerini idare etmeyenler ve vesayet ülkeleri olarak ikiye ayrılmaları tamamen tarihi bir hatadan başka bir şey değildir; öncekiler II. Dünya Savaşı'nın galiplerinin, sonrakiler de mağluplarının sahip olduğu yerlerdir.¹¹

⁹ Mehmet Hasgüler, Mehmet B.Uludağ, Uluslararası Örgütler, İstanbul, 4.bs., Alfa Basım Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti., 2010, s.562

Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması, (Çevrimiçi)
http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf, 15 Temmuz 2010.

Charter Of The United Nations, (Çevrimiçi)
<http://www.un.org/en/documents/charter/chapter12.shtml>, 18 Kasım 2011.

¹⁰ Hasgüler, Uludağ, **Uluslararası Örgütler**, s.562.
Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması, (Çevrimiçi)
http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf, 15 Temmuz 2010.

Charter Of The United Nations, (Çevrimiçi)
<http://www.un.org/en/documents/charter/chapter12.shtml>, 18 Kasım 2011.

¹¹ Şahin, **Avrupa Birliğinin Self-Determinasyon Politikası**, s. 16.

Madde 78’de de vesayet rejimi uygulamasının BM’ye üye ülkeler için geçerli olmadığı belirtilmektedir.

Kendi kaderini belirleme hakkı, BM Kurucu Antlaşması’nda tam bir hukuk kavramı niteliğine kavuşmamış olsa bile, önceki dönemlere göre uluslararası alanda büyük bir yol kat etmiştir. Siyasal ve muğlâk bir ilke olarak Antlaşma’da geçen kendi kaderini belirleme hakkı ilerdeki dönemlerde değişik bildirimlerle açıklığa kavuşacaktır.

II. Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararlarında Kendi Kaderini Belirleme Hakkı

BM Kurucu Antlaşması maddelerinde bahsi geçiyor olmakla birlikte çerçevesi belirgin olarak çizilmemiş olan kendi kaderini belirleme hakkı prensibi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK) birçok değişik oturumları sonucu alınan kararlar ile yavaş yavaş netlik kazanmıştır.

Aşağıda kendi kaderini belirleme hakkı prensibi ile ağırlıklı şekilde ilgili olan kararlara değinilmektedir.

Bu kararlardan ilki 9 Şubat 1946 tarihinde gerçekleşen BMGK toplantısı sonucu alınan 9 (I) sayılı karardır. Bu karara konu olan Ürdün, İngiliz mandasından çıkarak Mayıs 1946’da bağımsızlığına kavuşmuştur. Bu olay kendi kaderini belirleme hakkı prensibine verilen öneme dair ilk gösterge sayılabilir.

Söz konusu kararın temelini, bir Vesayet Sistemi’nin kurulması oluşturmaktadır. Kurul, şimdiye kadar bu sistemin oluşturulmayışının sebebini, istenmemesine değil, öncelikle Vesayet Antlaşması yapılması gereğine dayandırmıştır. Kurul, BM Kurucu Antlaşması’nın 11, 12 ve 13. bölümlerine atıfta bulunularak, herhangi bir zorlayıcılık olmaksızın, öneriler, çağrılar ve tavsiyeler şeklindeki ifadeler ile kararında, üye ülkelerin, “Kendi Kendini Yönetmeyen

Halklar”ın politik, ekonomik, sosyal ve eğitimsel isteklerinin gerçekleşmesi için zaten inisiyatif kullanmak durumunda olduğunu hatırlatmaktadır.

Kısa bir süre sonra 14 Aralık 1946 tarihinde yapılan toplantıda alınan 66 (I) sayılı karar ile BMGK, 9 Şubat 1946 tarihinde almış olduğu karara istinaden ve BM Kurucu Antlaşması 73 (e) maddesi uyarınca, sömürgeci devletlerden Avustralya, Fransa, Birleşik Krallık ve Birleşik Devletler himayeleri altındaki bazı bölgeler hakkında ekonomik, sosyal ve eğitimsel koşullara ilişkin bilgileri sunmuştur.¹² Ayrıca, Belçika, Danimarka, Hollanda, Yeni Zelanda ve bazı bölgeler için de yine Birleşik Krallık bu hususta bilgi aktarılacağına dair bildirimde bulunmuştur.¹³

14 Aralık 1946 tarihinde yapılan 64. BMGK toplantısında alınan kararlarla, kendi kendini yönetmeyen halklar ile ilgili izlenecek yol büyük oranda netleştirilmiştir. Bilgi aktarımı içinde olan üyeler, her yıl 30 Haziran’da Genel Sekreterliğe düzenli olarak bilgi göndermeye devam edeceklerdir. Bu ülkeler ile eşit coğrafi dağılımı sağlamak amacıyla, eşit sayıda temsilinin sağlanacağı bir Ad-Hoc

¹² Genel kurul, Avustralya hükümetleri tarafından Papua’daki koşullarına ilişkin iletilen bilgieri, Fransa tarafından Fransız Batı Afrika’sı, Fransız Ekvatorial Afrika’sı, Fransız Somalisi, Madagaskar ve Bağımlı Topraklar Bölgesi, Fransız Okyanusya Toprakları, Hindîçin, Fransız Hint Toprakları Yeni Kaledonya ve Bağımlı Topraklar Bölgesi, Saint Pierre ve Miquelon, Fas, Tunus, Anglo-Fransız Egemenliği Altında Yeni Hebridler, Martinik, Guadeloupe ve Bağımlı Topraklar Bölgesi, Fransız Guyanası, Réunion’daki (bu bölgelerin geleceğine ilişkin önyargı olmaksızın) koşullarına ilişkin; Birleşik Krallık tarafından Barbados, Bermuda, İngiliz Guyanası, İngiliz Hondurası, Fiji, Gambiya, Cebelitarık, Leeward adaları, Mauritius, Saint Lucia ve Zanzibar Himaye Bölgesi’ndeki koşullarına ilişkin; ve Birleşik Devletler tarafından Alaska, Amerikan Samoa’sı, Guam, Havai, Panama Kanal Bölgesi, Porto Riko ve Virgin Adaları’ndaki koşullarına ilişkin bilgileri göz önüne almıştır.

(Çevrimiçi)

<http://daccess-dds-my.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/033/17/IMG/NR003317.pdf?OpenElement>,

15 Temmuz 2010.

¹³ Genel Kurul ayrıca aşağıdaki hükümetlerin bilgi aktarımı hususundaki niyetlerini beyan ettiklerini ifade etmiştir: Belçika’nın, Belçika Kongo’su hakkında; Danimarka’nın Grönland hakkında, Hollanda’nın, Hollanda Doğu Hint Adaları, Surinam ve Curaçao hakkında; Yeni Zelanda’nın Tokelau hakkında, Birleşik Krallık Aden (Sömürge ve Himaye Bölgesi); Bahamlar, Basutoland, Bechuanaland Himaye Bölgesi, Brunei, Kıbrıs, Dominika, Falkland Adaları, Gold Coast (Sömürge ve Himaye Bölgesi), Granada, Hong Kong, Jamaika, Kenya (Sömürge ve Himaye Bölgesi) Malaya Birliği, Malta, Nijerya, Kuzey Borneo, Kuzey Rodezya, Nyasaland, St. Helen ve Bağımlı Topraklar Bölgesi, St. Vincent, Sarawak, Seyşeller, Sierra Leone, Singapur, Swaziland, Trinidad ve Tobago, Uganda Emirliği, Batı Pasifik Yüksek Komisyonu (Gilbert ve Ellice Adaları Kolonisi, İngiliz Solomonu Emirliği, Pitcairn Adaları) hakkında.

(Çevrimiçi)

<http://daccess-dds-my.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/033/17/IMG/NR003317.pdf?OpenElement>,

15 Temmuz 2010.

komiteyi toplantıya çağırarak ve bu komiteye Gıda ve Tarım Örgütü, Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü, Dünya Sağlık Örgütü ve kurulduğunda Uluslararası Ticaret Örgütü danışmanlık edecektir.

BM Kurucu Antlaşması içerisinde insan haklarına saygı gösterilmesi ve geliştirilmesi hususuna belirgin şekilde önem verilmiş olmasına karşın bu hakların içeriğinin ne olduğu konusuna bir açıklık getirilmemiş olması ciddi bir eksiklik yaratmaktaydı. 1948 yılı 10 Aralık tarihinde BMGK'ca, itiraz edilmeden ancak Bayaz Rusya, Ukrayna, SSCB, Çekoslovakya, G. Afrika Cumhuriyeti, Suudi Arabistan, Polonya ve Yugoslavya'nın çekimserliği ile onaylanan 217 (III) sayılı karar ile İnsan Hakları Evrensel Beynamesi, devletlerin altına imza attığı bir sözleşme niteliği taşımasına rağmen, pek çok ülke anayasa veya kanunlarında atıfta bulunulması, pek çok iki ya da çok taraflı anlaşmada birçok maddesinin geçmesi ve birçok maddesinin de uluslararası teamül hukuk haline gelmiş olması nedeniyle bağlayıcı hale gelmiştir. Örneğin; Amerika Birleşik Devletleri'nde California İstinaf Mahkemesi, Sei Fujii davası diye anılan davaya ait kararında, Japonları arazi mülkiyetinden mahrum eden 1913 tarihli bir kanunu (Alien Land Law) Evrensel İnsan Hakları Bildirisiyle bağdaşmaz bulmuş ve uygulamaktan kaçınmıştır. Böylece Bildirinin dahili kanunlardan üstün olduğu içtihadında bulunulmuştur.¹⁴

Bire bir kendi kaderini belirleme hakkı ilkesine herhangi bir atıfta bulunulmamasına karşın, halkların da bireylerden oluştuğu gerçeğini göz ardı etmeyerek, İnsan Hakları Evrensel Beynamesinin, halkların kendi kaderini belirleme hakkına da temel bir dayanak teşkil ettiğini söyleyebiliriz.

Beyannamenin 2. Maddesinde belirtildiği gibi;

1-Herkes, ırk, renk, cins, dil, din, siyasi veya diğer herhangi bir akide, milli veya içtimai menşe, servet, doğuş veya herhangi diğer bir fark gözetmeksizin iş bu beyannamede ilan olunan tekmil haklardan ve bütün hürriyetlerden istifade edebilir.

¹⁴ Edip F. Çelik, **Milletlerarası Hukuk**, İstanbul, Sermet Matbaası, 1964, s. 342

2-Bundan başka, bağımsız memleket uyruğu olsun, vesayet altında bulunan, gayri muhtar veya sair bir egemenlik kayıtlamasına tabi ülke uyruğu olsun, bir şahıs hakkında, uyruğu bulunduğu memleket veya ülkenin siyasi, hukuki veya milletlerarası statüsü bakımından hiçbir ayrılık gözetilmeyecektir.¹⁵

30 maddeden oluşan beyannamenin tamamına bakıldığında, içerisinde ifade bulan bazı hak ve özgürlüklerin, bugün çoğumuza göre telaffuzu bile gereksiz gibi görünmesi, beyanname yayınlandığı tarihten bu yana ulaşılan demokrasi düzeyinin bir göstergesi sayılmalıdır. Zira, beyannamenin yayınlandığı tarihte dünyanın bulunduğu şartlar dikkate alındığında tüm bu maddelerin bir ihtiyacı karşılamaya yönelik olarak kaleme alındığı anlaşılır bir durumdur.

5 Şubat 1952’de toplanan BMGK, Uluslararası Sözleşmeye ya da İnsan Hakları Sözleşmesi’ne ulusların kendi kaderini belirleme hakkına ilişkin bir madde dâhil edilmesi için 545 (VI) sayılı kararı almıştır. Ekonomik ve Sosyal Konsey ve İnsan Hakları Komisyonu’nun zaman yetersizliği nedeniyle BMGK’un söz konusu hususta çalışma yapması talebini yerine getiremediği için, bu hakların ihlalinin geçmişte katliam ve savaflara neden olduğu ve barışa sürekli bir tehdit olarak değerlendirildiği için alınan kararın içeriği şöyledir;

“Tüm uluslar kendi kaderlerini belirleme hakkına sahip olmalıdır.” ve şu koşulu koymalıdır: “Kendi Kendini Yönetmeyen Bölgelerin yönetiminden sorumlu olanlar dahil bütün üye ülkeler Birleşmiş Milletlerin Amaç ve İlkeleriyle uyum içinde bu hakkın farkındalığını teşvik etmeli ve bu bölgelerin yönetiminden sorumlu olan ülkeler farkındalığı söz konusu bölgelerin halklarıyla irtibat halinde olarak arttırmalıdır.”¹⁶

BMGK’nın 16 Aralık 1952 tarihinde gerçekleştirdiği oturumla getirdiği 637 (VII) sayılı karar özellikle BM’e mensup bazı üyelere tavsiye niteliğinde olup,

¹⁵ Gündüz, **Milletlerarası Hukuk**, s. 273.

¹⁶ General Assembly of the United Nations, **545 (VI). Inclusion in the International Covenant or Covenants on Human Rights of an article relating to the right of the peoples to self determination**, (Çevrimiçi)

<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/068/00/IMG/NR006800.pdf?OpenElement>

16 Temmuz 2010.

halkların kendi kaderini belirleme hakkını desteklemesi açısından önem taşır. Devletlere halkların gelişmesine yardımcı olmalarını tavsiye ederken geri bildirimlerin önemini hatırlatır. Bu karar kendi kaderini belirleme hakkının gelişiminin süreklilik kazanmasını sağlamaya çalışır. Devletler kendilerinin iç işlerine karışıldığını düşünmesine rağmen bu kararı kabul etmişlerdir.

Karar metninin başındaki “Halkların ve ulusların kendi kaderlerini belirleme hakkının tüm temel insan haklarının ön koşulu olduğu için,” ifadesi söz konusu hakka oldukça büyük bir anlam ve önem yüklemektedir. BM Kurucu Antlaşması madde 1 ve 55’in amaçladığı gibi, uluslar arasında hakların eşitliğinin sağlanması ve dünya barışının güçlendirilmesi için, BM’nin belirli üyeleri, hakimiyetleri altında yaşayan bölgelere karşı sorumlulukları olduğunu kabul ettiği ve onlara yol gösterecek ilkeleri kabul ettiği için ve BM’nin tüm üyelerinin, Antlaşma’ya uygun olarak, diğer devletlerdeki uluslarında kendi kaderlerini belirleme hakkını savunmalarına saygı göstermesi gerektiği için, BMGK, üye ülkelere; söz konusu ilkenin desteklenmesini, kullanılmasının kolaylaştırılmasını, halkların taleplerini özgürce ifade etmesinin sağlanmasını ve bu hakkın gerçekleştirilmesinde somut adımlar atılmasını tavsiye eder. Özellikle detaylı resmi bilgilerin temini ve paylaşımının gereği üzerinde durulmuş ve ulusların kendi kaderini belirleme hakkına uluslararası itibar gösterilmesi için ve özelde; BM’nin çeşitli organ ve özel birimlerinin kaynakları ve yetkileri dâhilinde atabilecekleri adımlar için İnsan Hakları Komisyonu’ndan bu husustaki tavsiyelerini Ekonomik ve Sosyal Konsey vasıtasıyla Genel Kurul’a sunmasını rica eder.¹⁷

İnsan Hakları Komisyonu, Genel Kurul’un bu kararı üzerine F I ve F II karar taslaklarını hazırlamıştır.

¹⁷ General Assembly of the United Nations, **637 (VII). The right of peoples and nations to self-determination,**
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/079/80/IMG/NR007980.pdf?OpenElement>
16 Temmuz 2010.

1. Bütün halklar ve milletler kendi mukadderatlarını, yani politik, ekonomik, sosyal ve kültürel statülerini serbestçe tayin etme hakkına sahiptirler.
2. Muhtar olmıyan ve vesayet altındaki memleketleri idare eden devletler ve bu hakkın diğer bir halk tarafından kullanılmasını herhangi bir suretle kontrol eden devletler de dahil olmak üzere diğer bütün devletler ülkelerinde bu hakkın Birleşmiş Milletler Andlaşması hükümlerine uygun olarak kullanılmasını temin etmekle ve diğer devletler de kullanılmasına riayet etmekle mükelleftirler.
3. Halkların mukadderatlarını kendilerinin tayin etmeleri hakkı, bundan başka bu halkların tabii zenginlikleri ve kaynakları üzerinde daimi bir egemenlik haklarını da ihtiva eder. Diğer devletlerin ileri sürebilecekleri haklar, hiçbir surette bir halkın yaşama vasıtalarından mahrum kalmasını intaç edemez.¹⁸

Sömürgeleşmiş ülkelerin bağımsızlaşma süreci 1960 yılına kadar oldukça yavaş işlemiştir.¹⁹ Sömürge idarelerini sona erdirme çabalarını hızlandırmak amacıyla 1960 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen ve Sömürge idaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine Dair Bildirge olarak anılan metin, tüm insanların kendi geleceğini tayin hakkına sahip olduğunu ifade ederken, sömürgeciliğin hızla ve hiç bir koşula bağlanmaksızın sona erdirilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır.²⁰ Bu sürecin hızlanmasında en büyük etkiyi sağlaması bakımından BMGK'nun 14.12.1960 tarihinde almış olduğu 1514 (XV) Sayılı Kararı büyük önem taşımaktadır. Bu karara göre;

1. Halkların yabancı tahakkümüne, hâkimiyetine ve sömürüsüne tabi bulunması temel hakların inkârıdır. Birleşmiş Milletler Şartı'na aykırıdır ve dünya barış ve işbirliği için bir engeldir.

¹⁸ Suat Bilge, **Milletlerin Mukadderatlarını Kendilerinin Tayin Etmeleri Prensibi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 14, Sayı:1 Ankara 1959, s.137.

¹⁹ Karaosmanoğlu, **Savaş ve Barış**, s.150.

²⁰ Serap Akipek, "Birleşmiş Milletler Örgütü Denetiminde Vesayet Altında Ülke Bulunmaması, Sömürgeciliğin De Sonu Anlamına Mı Geliyor?", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C.50, No.1, 2001, s.7.

2. Bütün halkların kendi kaderini kendilerinin belirleme hakkı vardır; o hakka binaen serbest bir şekilde siyasî statülerini tespit ederler ve ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini serbestçe takip ederler.
3. Siyasî ekonomik, sosyal veya eğitsel hazırlığın yetersiz olması hiçbir surette bağımsızlığı geciktirmenin bir mazereti olmamalıdır.
4. Bağımlı milletlerin tam bağımsızlık haklarını barışçı bir şekilde ve serbestçe kullanmalarına imkân vermek için, onların aleyhine yöneltilmiş olan bütün silahlı hareketler veya her çeşit baskıcı tedbirler sona erecektir; ve millî ülkelerin bütünlüğüne saygı gösterilecektir.
5. Vesayet altındaki ve Muhtar olmayan Ülkelerde veya bağımsızlıklarını henüz elde edememiş olan diğer bütün ülkelerde tam bağımsızlık ve hürriyet haklarını kullanmalarına imkân vermek için, onların serbestçe açıklanmış irade ve arzularına uygun şekilde herhangi bir ırk, itikad veya renk ayırımı yapmadan bütün yetkilerin bu ülkelerin halklarına şartsız ve kayıtsız bir şekilde devri için acil tedbirler alınacaktır.
6. Bir ülkenin millî birliğinin ve ülke bütünlüğünün kısmen veya tamamen bozulmasını amaçlayan herhangi bir teşebbüs Birleşmiş Milletler Şartı'nın amaç ve ilkeleri ile bağdaşmaz.
7. Bütün Devletler, Birleşmiş Milletler Şartı'na, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ne ve bu Bildiri hükümlerine, bütün Devletlerin eşitliğine ve iç işlerine karışmama ve bütün halkların egemen haklarına ve ülke bütünlüğüne saygı esasına göre sadakatle harfiyen riayet edeceklerdir.²¹

Bu karar ile ilgili olarak en çok tartışma konusu olan husus, kararın kapsamı içine giren halkların, sadece sömürge ülkeler mi yoksa tüm halklar mı olduğu konusudur. Bu kararın ortaya çıktığı dönem göz önüne alınarak değerlendirilir ise dünyada en büyük sorun olan sömürgeciliğin ortadan kaldırılması yolunda büyük aşama kaydettiği inkar edilemez. Bu bakımdan karar metninde ifade bulan halkların sömürge ülkeler olması şaşırtıcı değildir. Diğer yandan, kendi kaderini belirleme hakkının kullanılması yönünde bir gelişim yaratması bakımından genele

²¹ Gündüz, **Milletlerarası Hukuk**, s. 278-279.

Sömürge İdaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri, (Çevrimiçi)

http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/SOMURGE.pdf , s.2, 13 Ocak 2011.

Şahin, **Avrupa Birliğinin Self-Determinasyon Politikası**, s. 20-21.

uygulanabilir niteliği de bulunmaktadır. Zira kararın ilk ve ikinci maddelerinde de dikkati çektiği gibi kendi kaderini belirleme hakkı tüm halkların sahip olduğu temel bir haktır.

Uluslararası belgelerde “halk” kavramı tanımlanmadığı için pek çok halk hareketi, bu ilkeye dayanarak devletin baskı ve zulmüne maruz kaldığı iddiasıyla ulusal kurtuluş mücadelesi yürüttüğünü ileri sürmektedir.²²

Aynı zamanda söz konusu bildirgenin altıncı maddesi ile devletlerin üniter yapısına vurgu yapılmıştır. İkinci ve altıncı maddelerde ifade edilen hükümler birlikte değerlendirildiğinde; halkların siyasi, ekonomik ve kültürel haklarını geliştirebilecekleri ve buna saygı gösterilmesi gerektiği, ancak halkların bir devletten ayrılıp bağımsız ayrı bir devlet kurma hakkının olmadığı ileri sürülebilecektir.²³

Bu kararın başka bir özelliği de, kendi kaderini belirleme kavramını bir ilke olmaktan çıkarıp bir hak haline getirmesidir.²⁴

Daha önce de belirttiğimiz gibi II. Dünya Savaşı’ndan sonra kendi kaderini belirleme hakkı prensibinin hukuk ile siyaset arasında kalmış olduğu açıktır. BM Kurucu Antlaşması’nda, birçok bildirmede ve özellikle bu dönemin öne çıkan kararlarından 1514 (XV) sayılı kararda yer alması, söz konusu prensip ile ilgili hukuki açıdan bir gelişme kaydedilmiş olduğu anlamına gelmekle beraber, bağlayıcılık kazanmamış olması nedeniyle halen uygulamada dayanak teşkil edememektedir.

II. Dünya Savaşı’ndan sonra Fransa, Fransız Devrimi ile ortaya çıkan özgürlük ve aydınlanma hareketinin ev sahibi ve BM kurucularından aynı zamanda

²² Erol Kurubaş, “Kuzey Irak’ta Olası bir Ayrılmanın Meşruluğu ve Self-Determinasyon Sorunu”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C.59, Sayı 3, (Temmuz-Eylül 2004), s.154.

²³ Uz, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, s.70.

Kılınç, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, s. 965.

²⁴ Aslı Yurt, **Self-Determinasyon Ekseninde Bağımsız Kosova’nın Doğuşu**, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s.28.

Kılınç, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, s. 965.

Güvenlik Konseyi daimi üyesi olması dikkate alındığında, kendi kaderini belirleme hakkının uluslararası hukukta yer alması için en çok katkıda bulunması beklenirken, tam tersine sömürgecilik sisteminin, üstü kapalı şekilde sıkı bir savunucusuydu.

Birçok Kuzey Afrika ülkesi üzerinde hâkimiyet kuran, diğer bir deyişle 60'lı yılların en büyük sömürgecilerinden Fransa'nın bu toprakları kaybetmeye hiç niyeti yoktu. Dolayısıyla Cezayir kendi kaderini belirleme hakkına dayanarak bağımsızlık için milli mücadeleye girdiğinde, Fransa bunu kabul etmemekle kalmayıp Cezayir halkına kendi topraklarında zulmetmiştir.

Afrika'nın doğuşunun tamamlanması ve 1962'de Cezayir Cumhuriyeti'nin kurulması, sömürgecilik çağını pratik olarak kapamakta ve Afrika'nın yeniden yapılanma dönemini açmaktadır.²⁵

BMGK tarafından 19.12.1960 tarihinde alınan 1573 (XV) sayılı karar ile 63 lehte, 8 aleyhte ve 27 çekimser oyla Cezayir'e kendi kaderini belirleme hakkı tanınmış oldu. Bu oturumda Fransa'nın yokluğunda oylama yapılmıştır. Verilen karar aşağıdaki gibidir;

Genel Kurul,

... Cezayir'deki mevcut durumun aynı zamanda uluslararası barış ve güvenliğe karşı bir tehdit oluşturduğu dikkate alınarak,

...

İlgili iki tarafın da Cezayir sorununun çözümüne temel olarak kendi kaderini belirleme hakkını kabul ettiği gerçeği kaydedilerek,

Bütün bağımlı halkların özgürlük özlemleri ve bu halkların bağımsızlığı kazanmadaki belirleyici rolü dikkate alınarak,

Bütün halkların tam bağımsızlığı ve ulusal toprak bütünlüğünü özgürce yaşama devredilemez hakkına sahip oldukları inancıyla,

1. Cezayir halkının kendi kaderini belirleme ve bağımsızlık hakkını tanır.

²⁵ Raimondo Luraghi, **Sömürgecilik Tarihi**, Çev. Halim İnal, İstanbul, E Yayınları, 2000 s. 323

2. Cezayir'in birliğine ve toprak bütünlüğüne saygı temelinde, kendi kaderini belirleme hakkının, başarılı ve adaletli uygulamasının teminini uygun ve etkin şekilde sağlanması gereğini kabul eder.
3. Ayrıca Birleşmiş Milletler'in, bu hakkın başarılı ve adaletli bir şekilde uygulanması için katkıda bulunma sorumluluğu bulunmaktadır.²⁶

Bu karara dayanarak Cezayir bağımsızlığını kazanmıştır ancak verilen mücadele Cezayir halkı için oldukça sancılı geçmiştir. BM bu dönemde arka arkaya verilen Genel Kurul kararlarıyla, kendi kaderini belirleme hakkına verilen önemi ve uluslararası sorunların barışçı yöntemlerle çözülmesi yönündeki genel yaklaşımını pekiştirmiş olmasına rağmen, görünen odur ki Cezayir örneğinde bağımsızlık yine ancak silahlı mücadele sonucu elde edilebilmiştir.

Ulusal Kurtuluş Ordusunda hastabakıcılık yapan, on dokuz yaşındaki Safiye Bazi adlı Cezayirli kız öğrenci, kendisini yargılayan Fransız Askeri Mahkemesine şöyle demişti:

“Ben neden böyle hareket ettim? Sizin bana böyle bir soruyu bile sormamanız gerekir.”

“Bir Cezayirli kadına niçin ödevini yaptığı sorulabilir mi?”

“Benim tek suçum, hastabakıcı olarak, yaralı savaşçılara bakmış olmamdır. Zaten bu savaşçılar kötülük yapan insan değillerdir, kendilerini kötü gördüğünüz için kötü sandığımız adamlardır. Bu adamlar, uzun zamandır aldatıldıkları için silaha sarılmış olan adamlardır. İsterseniz, kendileriyle gerçek bir Fransız-Cezayir dostluğu kurabileceğiniz onurlu adamlar.”

“Ama önce, ülkemizin geçmişteki büyüklüğünü elde edebilmesi için savaşmaya hakkı olduğunu kabul etmeniz gerekir”

“Bunun için de, Cezayirli olarak bizim de sizin kadar bir vatana sahip olmaya hakkımız olduğunu kabul etmeniz gerekir.”

“Aksi halde beni mahkûm edin, çünkü yaptığım şey bilerek, isteyerek ve haklı bulduğum bir davaya yardım etmek için yaptığımı söylemek istiyorum.”

“İşkencecileri koruyan bir ordunun mensupları olan sizlerin, bizim için hiçbir hoşgörünüz olamaz. Ödevimizi yapmış olduğumuz için de sizden hoşgörü istemiyoruz.”²⁷

²⁶ General Assembly of the United Nations, **1573 (XV). Question of Algeria**, (Çevrimiçi), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0153/47/IMG/NR015347.pdf?OpenElement> 17 Temmuz 2010.

Sömürge altındaki halkların kendi kaderini belirleme hakkına dayanarak bağımsızlık için verdikleri mücadele, onların terörist olarak değerlendirilmelerine neden olmaktadır. Oysaki terörist terimi özellikle Güney Afrika (Rodezya) bölgesinde ve Portekiz'in Afrika'daki hükümrancılık sahasında, buna yetkisi olmadığı halde kendilerine baskı uygulayan rejimlere karşı başkaldıran isyancı güçlerin tanımlanması için kullanılmıştır. Teröristlerin bu başkaldırını şiddet kullanarak yapması doğal olmakla birlikte hukuki dayanağı olan bir mücadelede kuvvet kullanılması da meşru olarak değerlendirilmelidir.²⁸ Zira, 12 Aralık 1965'te BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen 2015(XX) sayılı karar, ilk kez sömürge yönetimi altındaki halkların self-determinasyon kullanmak ve bağımsızlıklarını elde etmek için mücadelelerinin meşruluğunu tanıyarak; tüm devletleri sömürge ülkelerindeki Ulusal Kurtuluş Hareketleri'ne maddi ve manevi yardım sağlamaya davet etmiş.²⁹ Ayrıca BM, Genel Kurul tarafından 30 Kasım 1973 tarihinde kabul edilen 3070 (XXVII) sayılı kararda silahlı mücadele dahil tüm kullanılabilir vasıtalarla halkların mücadelesinin meşruluğunu açıkça tanımıştır.³⁰

Kendi kaderini belirleme hakkı açısından hayati kararlardan biri olan Devletler Arasında Birleşmiş Milletler Şartı'na Uygun Şekilde Dostane Münasebetler Kurma ve İşbirliği Yapmaya Dair Milletlerarası Hukuk İlkeleri Hakkında Bildiri adı altında yayınlanan 2625 (XXV)³¹ sayılı karar 24 Aralık 1970'te ret oyu almaksızın, BMGK tarafından onaylanmıştır.

Bu bildirinin önemli unsurlarından biri sömürgeciliğin, insan haklarını inkâr anlamına geldiğinin ve süratle son verilmesi gereğinin açık bir dille ifade edilmiş olmasıdır. Bu karara göre, Birleşmiş Milletler Şartı'na konulmuş olan eşit haklar ve halkların kendi kaderini kendilerinin belirlemesi ilkesi gereğince, bütün halklar serbestçe, dış müdahale olmadan, siyasi, sosyal ve kültürel gelişmelerini izleme

²⁷ Luraghi, **Sömürgecilik Tarihi**, s. 316.

²⁸ H.Odera Oruka, "Terörizm", **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, Ed. Cemal Güzel, Çev. İbrahim Yıldız, Ankara, Ayraç Yayınevi, 2002, s.363.

²⁹ Fatma Taşdemir, **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi**, Ankara, USAK Yayınları, 2006, s.17.

³⁰ A.e., s.18.

³¹ Gündüz, **Milletlerarası Hukuk**, s. 108-115.

hakkına sahiptir ve her Devletin bu hakka Şart hükümlerine uygun şekilde riayet etme görevi vardır.

Bu bildiri ile ilk kez kendi kaderini belirleme hakkının içsel boyutuna açıkça atıfta bulunularak, bağımsız bir devletle birleşme veya bütünleşme veya bir halkın serbestçe tayin ettiği diğer herhangi bir siyasi statüye kavuşması da söz konusu hakkın kullanılma şekillerinden olmak üzere zikredilmiştir. Böylece kendi kaderini belirleme hakkının, sadece sömürge ülkelerine uygulanacak bir ilke olarak değil tüm halklara ve tüm siyasal yapılarda uygulanabilecek bir ilke olarak kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca, kararda, kendi kaderini belirleme hakkından ve bağımsızlıktan mahrum edilen halkların bu yoldaki mücadeleleri de haklı görülmektedir.

Diğer yandan, kendi kaderini belirleme hakkının önemi belirtilirken devletlerin toprak bütünlüğünün korunması ihmal edilmemiştir. Eşit haklara ve kendi kaderini belirleme ilkesine uygun şekilde hareket eden ve böylece ülkeye ait bütün halkı, ırk, inanç veya renk ayırımı yapmadan, temsil eden egemen ve bağımsız bir devleti parçalayacak veya ülkesel bütünlüğüne veya siyasi birliğine tamamen veya kısmen zarar verecek olan herhangi bir harekete izin verilmeyeceği özellikle vurgulanmıştır.

BMGK 2625 (XXV) sayılı kararının, BM statüsünün yorumu ve uluslararası ilkelere örnek teşkil etmesi olmak üzere çift işlevi vardır ve kendi kaderini belirleme hakkının, uluslararası bir hukuk ilkesi olduğunu ispatlayan önemli bir kanıttır.³²

Söz konusu karar, aslında, soğuk savaş ve sonrasındaki yumuşama döneminde iki kutuplu dünya düzeninde barış ve güvenlik konularında bloklar arası

³² Yichao Chen, **The Rights to Self-Determination of the Indigenous Peoples**, University of Akureyri, Faculty of Law and Social Sciences, Department of Law, Master's Program in Polar Law, February 2010, s.17.

ilişkilerde “oyunun kuralı” özellikle soğuk savaşın bir bahanesi olarak öne sürülen barış içinde bir arada yaşamının şifresinin bir tekrarıdır.³³

BMGK'nın kendi kaderini belirlemeyi konu alan kararları incelendiğinde, uluslararası hukukta ve siyasette bir ilkedden bir kurala dönüşme süreci net bir şekilde gözlemlenmekte ve başlarda sömürgeciliğin tasfiyesi ile birlikte dış boyutuyla anılmaya başlanan kavramın artık gelinen noktada varlığının tartışma konusu olmaktan çıkmış, uygulaması üzerine çalışmaların hız kazanmış olduğu görülmektedir.

III. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi & Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi³⁴

1949'da İnsan Hakları Komisyonu, hak ve hürriyetleri tespit eden ve bunların ihlali halinde alınacak tedbirleri öngören sözleşmeler hazırlamaya başlayıp, ayrı ayrı iki tasarı olarak 1954'de tamamladı.³⁵ Bu tasarılar, 10 seneyi aşan bir süre boyunca Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda tartışıldı neticede hazırlanan metinler ayrı ayrı sözleşmeler şeklinde dönüştürüldü.³⁶ Bu sözleşmeler 16 Aralık 1966'da her hangi bir itiraz olmaksızın kabul gördü ancak yürürlüğe 10 sene sonra girebildi. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi 141 Devlet tarafından onaylanıp 03 Ocak 1976'da ve Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi 23.03.1976'da 144 Devlet tarafından onayladıktan sonra yürürlüğe girdiler.

1.maddenin her iki sözleşmede de yer alması kendi kaderini belirleme hakkının önemini bir kez daha göstermektedir. Ortak 1. madde şu şekilde düzenlenmiştir:

³³ Edward McWhinney, **Self-Determination of Peoples and Plural-ethnic States in Contemporary International Law**, Leiden / Boston, Martinus Nijhoff Publishers and VSP, 2007, s.5.

³⁴ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, **International Covenant on Civil and Political Right**, (Çevrimiçi) <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm>, 13 Ocak 2011. Resmi kaynaklarda Türkçe'ye Kişisel/Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi olarak çevirilmiştir.

³⁵ Gündüz, **Milletlerarası Hukuk**, s. 282.

³⁶ A.e.

1. Bütün halklar kendi kaderlerini belirleme hakkına sahiptir. Bu hak vasıtasıyla halklar kendi siyasal statülerini serbestçe belirleme edebilir ve ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmelerini serbestçe sürdürebilirler.
2. Bütün halklar uluslararası hukuka ve karşılıklı menfaat ilkesine dayanan uluslararası ekonomik işbirliği yükümlülüklerine zarar vermemek koşuluyla, doğal kaynakları ve zenginlikleri üzerinde kendi yararına serbestçe tasarrufta bulunabilir. Bir halk sahip olduğu maddi kaynaklardan hiç bir koşulda yoksun bırakılamaz.
3. Kendini Yönetemeyen ve Vesayet altındaki Ülkelerden sorumlu olan Devletler de dahil bu Sözleşmeye Taraf bütün Devletler, kendi kaderini belirleme hakkının gerçekleştirilmesi için çaba gösterir ve, Birleşmiş Milletler şartının hükümlerine uygun olarak bu hakka saygı gösterir.³⁷

Sözleşmeler, taraf devletlerce altına imza atılmış birer belge olmaları bakımından bağlayıcı özelliğe haiz olmasına rağmen, “halk” kavramı açıkça tanımlanmamış ve hangi durumlarda kendi kaderini belirleme hakkı uygulanabileceği de belirtilmemiş olduğundan yoruma açık oldukları, dolayısıyla da esasen devletlere herhangi bir yükümlülük getirmediği söylenebilir. Bu hüküm hem bu hakka sahip olan halklar, hem bu hakkın kapsamı ve hem de bu hakkın gerçekleştirilmesi yolunda diğer devletlere yüklenmiş olan yükümler konusunda bir açıklama getirmemekte olup bu hususlarda, BM Andlaşması’na atıf yapmakla yetinilmiştir.³⁸ Sözleşmelerle ilgili dikkat çekici diğer bir husus ise, oylama sırasında itirazsız bütün devler tarafından kolayca kabul edilmiş olmasıdır. Bu tutum da akıllara sözleşmelerin bağlayıcılığı konusunda soru işareti getirmektedir.

Söz konusu maddede, BM Andlaşması’nın ilgili hükümlerinden farklı olarak “Selfdeterminasyon ilkesinden” değil, “hakkından” bahsedilmektedir, bu

³⁷ **Kişisel Ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi**, (Çevrimiçi) <http://www.Tbmm.Gov.Tr/Komisyon/Insanhaklari/Pdf01/53-73.Pdf>; 15 Temmuz 2011.

Ekonomik, Sosyal Ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, (Çevrimiçi) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin134.pdf; 13 Ocak 2011.

Kişisel Ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, (Çevrimiçi) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin133.pdf; 13 Ocak 2011.

Gündüz, **Milletlerarası Hukuk**, s. 284-285.

³⁸ Kütükçü, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, s. 269.

Sözleşmeler düzeni altında, self-determinasyon ilkesinin, hukuki bir yüküm yüklediği, yalnız yol gösterici bir ilke olduğu artık ileri sürülemeyecektir.³⁹

Sözleşmelerin bir başka özelliği, self-determinasyon hakkının ekonomik boyutunu tanımlamalarıdır. Halkların kendi doğal zenginliklerini ve kaynaklarını serbestçe kullanması ve kendi geçim kaynaklarından mahrum edilmemesi olarak ifade edilen ekonomik self-determinasyon hakkı, ikinci fıkrada düzenlenmiştir.⁴⁰

IV. Helsinki Nihai Senedi

3 Temmuz 1973 yılında Helsinki’de başlayan ve görüşmeleri Cenevre’de devam eden Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı otuz beş ülke tarafından 1 Ağustos 1975 yılında Helsinki’de imzalamıştır. 10 bölümden oluşan Helsinki Nihai Senedi’nin sekizinci bölümü kendi kaderini belirleme hakkına ilişkindir:

Katılan Devletler, her zaman Birleşmiş Milletler Şartı’nın amaçlarına ve ilkelerine ve Devletlerin toprak bütünlüğü de dahil milletlerarası hukukun ilgili normlarına uygun şekilde hareket ederek, halkların eşit haklarına ve kaderlerini kendilerinin belirlemeleri hakkına saygı göstereceklerdir.

Halkların eşit hakları ve kendi kaderlerini kendilerinin belirlemeleri ilkesine binaen, bütün halklar istedikleri zaman dış müdahale olmaksızın iç ya da dış siyasi statülerini tam bir özgürlük içinde belirleme ve istedikleri siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeyi arama (takip etmek) hakkına her zaman sahiptirler.

Katılan Devletler, halkların eşit hakları ve kendi kaderlerini kendilerinin belirlemelerine saygı gösterilmesi ve bunların etkin bir şekilde yerine getirilmesinin bütün Devletlerarasında olduğu gibi kendi aralarında da dostane ilişkilerin gelişmesi için teşkil ettiği evrensel önemi yeniden teyit ederler; ayrıca bu ilkenin herhangi bir şekilde ihlalinin ortadan kaldırılmasının önemini hatırlarlar.⁴¹

³⁹ Kütükçü, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, s. 269.

⁴⁰ Naz Çavuşoğlu, **Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları**, 1.Baskı, Su Yayınları, İstanbul 2001, s. 72-73.

Kütükçü, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, s. 269.

⁴¹ Gündüz, **Milletlerarası Hukuk**, s. 684.

Avrupa devletleri arasındaki ilişkiyi güçlendirmek ve güvenliği arttırmak amacıyla imzalanan bu senedin 8. bölümü büyük ölçüde BM kararlarını pekiştirmekten öteye gidememiştir. Ancak kendi kaderini belirleme hakkının içsel boyutuna ilk kez atıfta bulunulmakta ve halkların sadece dış müdahaleden değil otoriter bir hükümetin de baskısından kurtulmak için bu hakkı kullanabileceğinden bahsedilmektedir.⁴²

Helsinki Nihai Senedi 35 ülke tarafından imzalanmıştır ve aralarında dikkat çeken Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'dir. Helsinki Nihai Senedi SSCB'nin dağılma sürecine de büyük bir etken olarak gösterilmektedir. Diğer taraftan bakılacak olursa aralarında Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin temsilcileri de bulunmaktaydı ve onlar da bu Senedi imzalamışlardır. Ama Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin dağılma süreci pek kolay olmamıştır ve kimse bu dağılma sürecinde Helsinki Nihai Senedi'nden bahsetmemiştir, olsa bile neden etkisini gösterememiştir diye soru olarak karşımıza çıkmaktadır.

V. Uluslararası Adalet Divanı'nın Kendi Kaderini Belirleme Hakkına İlişkin Görüşlerine Örnekler (Namibya, Batı Sahra ve Doğu Timor)

Uluslararası Adalet Divanı (UAD), 1970'te Namibya, 1975'te Batı Afrika Sahrası ve 1995'te de Doğu Timor Adaları hakkında verdiği kararlarında, kendi geleceğini belirleme hakkının bir teamüli hukuk normu olduğunu ifade etmiştir.

⁴² Taşdemir, **Yeni Dünya Düzeninde Self-Determinasyon**, s. 33.

BM Güvenlik Konseyi'nin 30 Ocak 1970 tarihli ve 276⁴³ sayılı kararına rağmen Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Namibya (Güneybatı Afrika)'daki süregelen varlığının devletler açısından hukuki sonuçları hakkındaki sorusuna, Divan tarafından aşağıdaki şekilde görüş bildirilmiştir:

“Güney Afrika'nın Namibya'da süren varlığı yasadışıdır, Güney Afrika Namibya idaresinden derhal çekilmek ve bölgedeki işgale son vermekle yükümlüdür. BM'e üye ülkeler Güney Afrika'nın Namibya'daki varlığının yasa dışılığını ve Namibya ile ilgili veya onu temsilen faaliyetlerinin geçersizliğini tanımak ve Güney Afrika hükümeti ile özellikle bu işgalin yasallığını ifade eden ya da destekleyen ilişki ve muamelelerden kaçınmakla yükümlüdür. Ayrıca BM üyesi olmayan devletler de Namibya'ya ilişkin BM tarafından alınacak aksiyona yukarıdaki ifade ışığında destek vermekle görevlidirler.⁴⁴”

BMGK 2145 (XXI)⁴⁵ sayılı kararında Güney Afrika hükümetinin bölgedeki varlığı ile Manda Sözleşmesi'ne BM Kurucu Antlaşması'na ve İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'ne istinaden yükümlülüklerini yerine getirmemiş olduğunu belirtmektedir.⁴⁶ Dolayısıyla Güney Afrika hükümetinin bölgedeki ırk ayrımcılığı ve baskıcı tutumu öncelikle insan hakları ve temel özgürlüklere bir saldırı olarak değerlendirilmektedir.⁴⁷ Uluslararası hukukun kendi kendini yönetemeyen bölgelere ilişkin süregelen gelişiminin kendi kaderini belirleme ilkesini, BM Kuruc

⁴³ United Nations, **Security Council, Resolution 276 (1970), The Situation In Namibia**,(Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/260/27/IMG/NR026027.pdf?OpenElement>, 11 Aralık 2011.

⁴⁴ Summaries of Judgments, Advisory Opinions and Orders of the International Court of Justice, **Legal Consequences For States Of The Continued Presence Of South Africa In Namibia (South-West Africa) Notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), Advisory Opinion of 21 June 1971**, s.78. (Çevrimiçi) <http://www.icj-cij.org/docket/files/53/5597.pdf>, 11 Aralık 2011.

⁴⁵ General Assembly of the United Nations, **2145 (XXI). Question of South West Africa**, (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/004/48/IMG/NR000448.pdf?OpenElement>, 11 Aralık 2011.

⁴⁶ International Court Of Justice, Reports Of Judgments, **Legal Consequences For States Of The Continued Presence Of South Africa In Namibia (South-West Africa) Notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), Advisory Opinion of 21 June 1971**. Advisory Opinion Of 21 June 1971. s.46, para.92. (Çevrimiçi) <http://www.icj-cij.org/docket/files/53/5595.pdf>, 11 Aralık 2011

⁴⁷ A.e., s.86, para.131.

Antlaşması'nda da yer aldığı gibi, tümüne uygulanabilir hale getirdiğine vurgu yapılmaktadır.⁴⁸

UAD tarafından bu tavsiye görüşünde belirtilmiş olması, kendi kaderini belirleme ilkesinin uluslararası hukukta bağlayıcılık kazanması yolunda önemli bir dönüm noktasıdır.

BMGK'nın UAD'den Batı Sahra ile ilgili olarak 1974'de talep ettiği tavsiye görüşü, İspanya'nın Batı Sahra'da sömürgecinin kaldırılması için planladığı referanduma Fas ve Moritanya'nın itirazlarından kaynaklanmıştır.⁴⁹ Her iki devletin bu iddiaları üzerine BMGK, şu konularda UAD'nin danışma görüşüne müracaat etmiştir:

1- Batı Sahara İspanya tarafından işgal edildiğinde *terra nullius* (sahipsiz) bir nitelik taşıyor muydu? Eğer bu soruya verilecek cevap olumsuz olacaksa,

2- Fas ve Moritanya ile Batı Sahara arasında ne gibi hukuki bağlar vardır?⁵⁰

Birinci soru ile ilgili UAD'nin yanıtı işgal edildiği 1884 tarihinde Batı Sahra'da bulunan siyasal ve sosyal organizasyonlara dayanarak olumsuz olmuştur. Zira 1884 tarihli Kraliyet fermanında İspanya kralının bölgeyi temsil eden kabile şefleri ile yaptığı anlaşma sonucu himayesi altına aldığı belirtilmektedir.

İkinci soruya ilişkin olarak Divan, Fas'ın bölge üzerinde öteden beri etkin şekilde egemenliğini kullandığına dair deliller bulunmaması ve Moritanya halkı ile bölge halkı arasındaki mevcut kültürel ve ekonomik bağların ise bölgenin kendi kaderini belirleme hakkını kullanmasına engel teşkil etmeyeceği yönünde görüş vermiştir. Divan BMGK'nın 1514 (XV) sayılı kararına atıfta bulunarak, Batı

⁴⁸ A.e., s.31, para.52.

⁴⁹ Karen Knop, **Diversity and Self-Determination in International Law**, Cambridge University Press, Cambridge, 2004, s.110.

⁵⁰ International Court Of Justice, Reports Of Judgments, **Advisory Opinions And Orders, Western Sahara**, Advisory Opinion Of 16 October 1975.

(Çevrimiçi) <http://www.icj-cij.org/docket/files/61/6195.pdf>, 18 Aralık 2011.

Uz, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, .s.77.

Gündüz, **Milletlerarası Hukuk**, s. 268.

Sahra'nın sömürgeleikten kurtulmasının ve kendi kaderini belirleme ilkesinin bölgede uygulanmasının gereğini ifade etmiştir. Bu görüş ile Uluslararası Hukuk kuralı olarak kendi kaderini belirleme hakkının varlığı sağlam bir dayanak bulmuştur. Ancak buna rağmen 1975 yılından beri halen kullanılmamış olması, bize uluslararası arenada siyasi ve iktisadi etkenlerin hukukun üzerinde yer aldığını açıkça göstermektedir.⁵¹

Kendi kaderini belirleme hakkına ilişkin bir diğer vaka Portekiz'in Avustralya'ya karşı UAD'ye başvuru yapmış olduğu Doğu Timor sorunudur. Eski Portekiz sömürgesi olan Doğu Timor, 1974 yılından sonra Endonezya ve Avustralya aralarında bölgenin Endonezya'ya bırakılmasına dair bir antlaşma yapmışlardır. Endonezya'ya bölgedeki bağımsızlık hareketini bastırmak amacıyla müdahalesine ilişkin BMGK ve Güvenlik Konseyi'nin kararları⁵² ile çekilme çağrısı yapılmış ancak Endonezya tarafından bölgede egemenlik iddiasında bulunmuştur. Bu gelişmeler sonucunda Portekiz Avustralya'nın Doğu Timor halkının kendi kaderini belirleme hakkını yok sayan bir antlaşmanın tarafı olduğu iddiasıyla UAD'ye başvurmuştur.⁵³ Burada Doğu Timor'un Endonezya'nın bir eyaleti olmasını öngören Timor Ara Sözleşmesi'nin, Doğu Timor'un doğal kaynaklarını self-determinasyon hakkına baskın duruma getirip getirmediği konusunun öncelikle açığa kavuşturulması beklenmiştir.⁵⁴ UAD 30 Haziran 1995 tarihli kararında söz konusu bölgenin BM Kurucu Antlaşması XI. bölümünde düzenlenmiş kendi kendini yönetemeyen ülke statüsünde olduğunu ve kendi kaderini belirleme hakkının bulunduğunu ifade eder. Ayrıca kendi kaderini belirleme hakkının “erga omnes” bir

⁵¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: International Court Of Justice, Reports Of Judgments, Advisory Opinions And Orders, Western Sahara, Advisory Opinion Of 16 October 1975, (Çevrimiçi) <http://www.icj-cij.org/docket/files/61/6195.pdf>, 18 Aralık 2011.

Gündüz, *Milletlerarası Hukuk*, s. 269-270.

⁵² General Assembly of the United Nations, **3485 (XXX). Question of Timor**, (Çevrimiçi) [http://daccess-dds-](http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/001/98/IMG/NR000198.pdf?OpenElement)

[ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/001/98/IMG/NR000198.pdf?OpenElement](http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/001/98/IMG/NR000198.pdf?OpenElement), 18 Aralık 2011.

United Nations, Security Council, **Resolution 384, 22 December 1975**, (Çevrimiçi) [http://daccess-](http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/782/32/IMG/NR078232.pdf?OpenElement)

[ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/782/32/IMG/NR078232.pdf?OpenElement](http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/782/32/IMG/NR078232.pdf?OpenElement), 18 Aralık 2011.

United Nations, Security Council, **Resolution 389, 22 April 1976**, (Çevrimiçi) - [http://daccess-dds-](http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/294/77/IMG/NR029477.pdf?OpenElement)

[ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/294/77/IMG/NR029477.pdf?OpenElement](http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/294/77/IMG/NR029477.pdf?OpenElement), 18 Aralık 2011.

⁵³ Uz, *Teori ve Uygulamada Self-Determinasyon Hakkı*, s. 78-79.

⁵⁴ A.e.

hak olduğu da vurgulanmıştır.⁵⁵ Divan'a göre Ara Sözleşmesi Doğu Timor halkına self-determinasyon hakkı sağlanması, bu hakka saygı duyulması ve halkın doğal kaynaklar üzerindeki egemenliği ile bağdaşmamaktadır.⁵⁶ Divan bu kararında BMGK'nın 1803⁵⁷ sayılı Doğal Kaynaklar zerinde Daimi Egemenlik Hakkı kararına atıfta bulunmuştur.

Sonuç olarak 5 Mayıs 1999 tarihinde taraflar anlaşmaya varmış ve 8 Ağustos 1999 tarihinde Doğu Timor'un kendi geleceğini tayin etmesi için BM gözetiminde referanduma gitmesi kararlaştırılmıştır.⁵⁸

Kendi kaderini belirleme hakkı açısından UAD tarafından alınan bu  karar ve BMGK kararlarına yapılan atıflar göz önünde tutularak konunun artık uluslararası normatif bir hukuk kuralı özelliğine kavuştuğunu göstermektedir.

⁵⁵International Court Of Justice, Reports Of Judgments, Advisory Opinions And Orders, **Case Concernig East Timor (Portugal v. Australia)**, Judgment of 30 June 1995. (evrimii) <http://www.icj-cij.org/docket/files/84/6949.pdf>, 18 Aralık 2011. s.4.

⁵⁶ Uz, **Teori ve Uygulamada Self-Determinasyon Hakkı**, s. 78-79.

⁵⁷ General Assembly of the United Nations, **1803 (XVII). Permanent sovereignty over natural resources**, (evrimii), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/193/11/PDF/NR019311.pdf?OpenElement>, 14 Nisan 2011.

⁵⁸Uz, **Teori ve Uygulamada Self-Determinasyon Hakkı**, s. 78-79.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ'TAN BUGÜNE KADAR KENDİ KADERİNİ BELİRLEME HAKKI DEĞERLENDİRMESİ

Amerika Birleşik Devletleri Başkanı George Bush'un 1991 Körfez Savaşı'nda ortaya attığı bir kavram olan “Yeni Dünya Düzeni”, Sovyetler Birliği'nin siyasal sisteminin çökmesi ile yeni bir anlam kazanmıştır. Böylece “Yeni Dünya Düzeni”, sosyalizmin çökmesi ve Sovyet federasyonunun dağılmasıyla birlikte, uluslararası sistemde ortaya çıkan köklü değişiklikleri ifade eder olmuştur.

Aslında uluslar arası sistemdeki bu değişim, dünyadaki siyasal ve sosyal değişimin bir sonucudur. Soğuk savaşla beraber ortaya çıkan ve zaman zaman güçlenip, zaman zaman gevşeyen iki kutupluluk, yerini, çok kutuplu bir sisteme bırakmıştır. Ayrıca Bush, oluşacak yeni sistemi şu şartlara bağlamıştır: Sorunlar barışçı yöntemlerle sonuçlanacak, saldırganlığa karşı ortak bir hareket izlenecek, silah depoları boşaltılacak ve tüm halklara adil davranılacak.¹

Bu şartlardan, saldırganlığa karşı ortak hareketler, karşımıza “insani müdahale” olarak çıkmış ve bir dönemin “devlet bütünlüğü” ilkesi eski önemini yitirerek, kendi kaderini belirleme ilkesi gündeme gelmiştir. Böylece, tüm halkların kendi kaderini belirleme hakkı olduğu temelinden yola çıkarak, devletlerin içişlerine karışmaktan çekinmeyen uluslararası örgüte bağlı kuvvetler insani olarak adlandırılan müdahalelerde bulunmaktadırlar.

Bu tür hareketler, egemen devlet sistemi ilkelerine tamamen aykırı görünmekte ve insani müdahalelerin ortaya çıkışı, insan hakları rejiminin artan gücüyle, özellikle rejimin meşru devlet egemenliği kavramının birey haklarından

¹ Soyalp Tamçelik, **Değişen Dünya Düzeninde Kıbrıs'ın Yeri ve Self-Determinasyon İlkesinin Yeniden Değerlendirilmesi**, (Çevrimiçi) <http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd2/sbd-2-21.pdf>, s.293, 03 Eylül 2010.

kaynaklandığı yönündeki fikriyle ilişkilendirilebilir.² Batı Devletlerinin, NATO askeri gücü altında 1990'lı yıllardan itibaren gerçekleştirmiş olduğu birçok müdahalede konunun siyasi boyutunu da unutmamak gerekir.³

I. SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER BİRLİĞİ'NİN DAĞILMA SÜRECİ

1917 Ekim ayında gerçekleşen devrim Rus İmparatorluğu'nun sonu olmuştur. Kurulan yeni devlet ise uluslararası siyasette en dominant devletlerden biri haline gelmiş ve halen ağırlığını koymaya devam etmektedir. Devrimden sonra devam eden iç savaş ve istikrarsızlık ve aynı zamanda V.I.Lenin'in kendi kaderini belirleme hakkını savunması neticesi Finlandiya, Estonya, Letonya ve Litvanya'nın ayrılması gerçekleşmiştir. Yeni kurulan devletler kısa bir süre bağımsızlıklarını korumuştur. Baltık devletlerinde iki savaş arasının bağımsız cumhuriyetlerinin kaderini belirleyen 1939 Molotov-Ribbentrop Antlaşması (Rus-Alman Saldırmazlık Paktı)⁴ olmuştur. Bu Antlaşma ile beraber yapılan gizli protokole göre Estonya, Letonya ve Litvanya Rusya yönetimine bırakılmıştır. Nazi Almanya'sı Mayıs-Haziran 1940'da, bir buçuk ay içinde Fransa'yı "devirince", Moskova'nın hesapları altüst olmuş ve Haziran 1940'da her üç Baltık ülkesini de işgal altına almıştır.⁵ Aynı yıl içinde Temmuz ayında Sovyetlerin kontrolü altında yapılan uydurma seçimlerle, kendisine bağlı hükümetler işbaşına gelmiş ve Sovyet Rusya bu ülkeleri, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne birer "Cumhuriyet" olarak ilhak etmiştir.⁶ Sovyetler Birliği

² Chris Brown, Kirsten Ainley, **Uluslararası İlişkiler Anlamak**, 3.bs. Çev. Arzu Oyacıoğlu, İstanbul, Yayınodası, 2008, s.209

³ Unutmayalım ki, NATO Sırbistan'da "savaştı", çünkü, Vaclav Havel'in de dediği gibi, "Hiçbir iyi insan bir kenara çekilip insanların sistematik bir devlet terörüyle öldürülmesini seyredemezdi." Tony Blair'e göre, "yeni kuşak" liderler, "artık hiçbir etnik grubun zalimce baskılara maruz kalmasına göz yumulmayacağı ve böylece suçlardan sorumlu olanların kaçacak delik bulamayacağı yeni bir enternasyonalizm" uğruna savaşıyorlardı. Başkan Clinton ise, "Birileri masum sivillerin peşine düşüp onları ırkları, etnik kimlikleri, geçmişleri ve dinleri yüzünden öldürmeye çalışırsa eğer ve bunu engellemek bizim gücümüz dahilindeyse, mutlaka engelleyeceğiz," diyordu.

Noam Chomsky, **Batı'nın Yeni Standartları**, Çev. Ebru Kılıç, 2. bs., İstanbul, Alfa Yayınları, 2003, s.16.

⁴ Mark Mazower, **Karanlık Kıta**, Çev. Mehmet Morali, 2.bs., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s.445.

⁵ Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi**, s. 1105.

⁶ A.e.

bu durumu kendi kaderini belirleme hakkına dayanılarak gerçekleşmiş gibi göstermeye çalışmıştır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra SSCB on beş federal cumhuriyetten⁷ oluşmaktaydı. Bu federe cumhuriyetler içinde özerk cumhuriyetler, özerk bölgeler ve özerk topraklar bulunmaktaydı.

SSCB'nin dağılma sürecinin başlamasına etki eden birçok faktörden başta gelen 1976 tarihli anayasa değişikliği olmuştur. 72. maddeye⁸ göre her cumhuriyet SSCB'den ayrılma hakkına sahiptir. Bu değişiklikte beraber yükselen milliyetçik akımları ve aynı zamanda yaşanan demokratikleşme süreci SSCB'nin dağılmasında rol oynayan en büyük sebeplerdendir. Ayrıca 1 Ağustos 1975'te Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nda imzalana Helsinki Nihai Senedi de SSCB'nin dağılmasında büyük önem taşımaktadır. Senedin sekizinci bölümünde açık bir şekilde kendi kaderini belirleme hakkına saygı duyulması gerektiği ifade edilmektedir. Diğer yandan, Soğuk Savaş sonlarına doğru SSCB'nin içinde bulunduğu büyük iktisadi kriz ve yeni yapılanma kapsamında M.S. Gorbaçov'un uygulamaya çalıştığı "Glasnost" ve "Perestroyka" hareketlerinin uğradığı başarısızlık üzerine Doğu Avrupa'nın diğer bir deyişle "Sovyet Uydularının" kendi kaderini belirleme hakkına dayanak uğradığı değişim, SSCB'nin dağılmasını kaçınılmaz hale getirmiştir.⁹ Dağılma sürecini durdurması amacıyla 7 Nisan 1990'da anayasa değişikliğine gidilmiş, anayasa, ayrılmak isteyen cumhuriyet için referanduma gidilecek, üçte iki çoğunluk sağlanamazsa sonraki on yıl referanduma gidilmeyecek şekilde düzenlenmiştir.¹⁰

⁷ Rusya, Beyaz Rusya, Ukrayna, Estonya, Litvanya, Letonya, Moldova, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Kırgistan ve Tacikistan.

⁸ **Constitution (Fundamental Law) of The Union of Soviet Socialist Republics**, III. The National-State Structure of The USSR, Chapter 8: The USSR--A Federal State, Article 72. (Çevrimiçi) <http://www.departments.bucknell.edu/russian/const/77cons03.html#chap10>, 2 Aralık 2011.

Zakir Chotaev, **Eski Sovyet Topraklarında Şiddet Ve Şiddete Karşı Kuvvet Kullanma Politikalarının Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi** (Orta Asya ve Kafkaslar Örneği), Doktora Tez, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s.4-5.

⁹ Eric Hobsbawm, **Kısa 20. Yüzyıl**, Çev.Yavuz Alogan, İstanbul, Sarmal Yayıncılık, 2003, s.575-582.

¹⁰ Cassese, **Self-Determination of Peoples**, s. 264-266.

Kütükçü, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, s.273.

Baltık Ülkelerinin (Estonya, Letonya ve Litvanya) bağımsızlık süreci 1987'den itibaren hız kazanmıştır. Üç ülke arka arkaya iki kere bağımsızlık ilan etmişlerdir. İlki; Litvanya Parlamentosu 11 Mart 1990'da, Estonya Parlamentosu 8 Mayıs 1990'da ve Letonya Parlamentosu 4 Mayıs 1990'da; ikinci bağımsızlık ilanı ise M.S. Gorbaçov'a karşı yapılan askeri müdahaleden hemen sonra 21 Ağustos 1990'da gerçekleşmiştir¹¹. Bu üç ülke bağımsızlıklarını ilan ederken, kendi kaderini belirleme hakkı ve anayasanın 72. Maddesini değil, 1939 yılında imzalanan Rus-Alman Saldırmazlık Paktı ve gizli protokolü gerekçe göstermişler ve bu protokolün uluslararası hukuka aykırı ve suç olduğunu belirtmişlerdir. Bunun nedeninin Anayasada yapılan değişiklikle kendi kaderini belirleme hakkına dayanılarak bağımsızlığın ancak referandum süreci sonunda kazanılabilecek olması olarak değerlendirilebilir. 24 Ağustos 1990'da da Sovyetler Birliği tarafından tanınmışlardır.¹²

Devamlı yükselmekte olan rüşvet ve yolsuzluk, yüksek miktarda tüketilen alkol, devlete büyük zarar vermektedir. Bunun yanı sıra iki kutuplu dünya yarışı da devlet hazinesinin boşalmasına neden olmaktadır. Sovyetler Birliği Ordusu Dünya'nın en kalabalık ordusu olup sayısı 4,5 milyon idi (ABD'de 2,5 milyon, Çin'de 3,5 milyonu) ve gayri safi milli hasılanın beşte biri askeri harcamalara ayrılmaktaydı.¹³ Yaşanan sosyal, siyasal ve ekonomik çalkantılar geri kalan on iki cumhuriyetin ayrılma yönündeki arzusunu da kuvvetlendirmiş ve süreci hızlandırmıştır. Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi Genel Sekreterliğine seçilen M.S.Gorbaçov'la beraber SSCB'de radikal değişim süreci başlamıştır. Bu süreç içerisinde ekonomiyi canlandırmak amacıyla “yeniden yapılanma” (perestroyka) ve “hızlandırma” (uskoreniye) kavramları, ciddi şekilde aksayan Sovyet ekonomisinin onarılması, modernleştirilmesi ve daha etkin bir hale getirilmesi amacını simgeliyordu.¹⁴ Daha sonra bu kavramlara siyasal reform

¹¹ Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi**, s. 1106.

¹² A.e.

¹³ Alekser Alekserov, **Eski Sosyalist Ülkelerde Siyasi Rejim Değişimleri**, Doktora tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 237.

¹⁴ A.e., s. 236.

ihtiyacını da çağrıştıran “açıklık” (glasnost) kavramı eklendi. Yeniden yapılanma ve açıklık ilkeleri, çok partili sisteme geçiş, basın özgürlüğü ve özel mülkiyetin tanınması konuları da içine almakla beraber Sovyet rejimi ile çelişki içindeydi.¹⁵

Avrupa Topluluğu ve üyelerin bu olay karşısındaki tavrı on iki devletin dışişleri bakanlarının 16 Aralık 1991’de toplanarak bu cumhuriyetlerin tanınması konusunda bir ilkeler bildirisini kabul etmeleri olmuştur.¹⁶ Alınan ilkeler bildirisinin giriş kısmında topluluk ve üyelerinin Helsinki Senedine, Paris Şartına ve özellikle kendi kaderini belirleme hakkı ilkesine bağlılıklarını belirterek hem Yugoslavya hem de Sovyetler Birliği’nin dağılmasını her halkın özgürce kendi uluslararası statüsünü belirlemesi ilkesi tarafından hızlandıran tarihsel bir süreç olarak değerlendirmekteydiler.¹⁷

Ayrılan cumhuriyetlerin dışsal kendi kaderini belirleme hakkı demokrasi ilkesine yani içsel kendi kaderini belirleme hakkı ilkesine saygı gösterme koşuluna bağlanarak dünya toplumunda ilk defa kendi kaderini belirleme hakkı dışsal ve içsel boyutu arasındaki karşılıklı bağımlılık ve kaçınılmaz bağlantıyı öne çıkarmaktaydı.¹⁸

II. Anlaşma Yoluyla Ayrılma ve Birleşme Örnekleri (Çekoslovakya ve Doğu-Batı Almanya)

Anlaşma yolu ile ayrılma ve birleşme çok sık rastlanan bir durum değildir. Genellikle ayrılma talep eden halklar amaçlarına ulaşabilmek için zorlu bir mücadele süreci geçirmektedir. Belki de kendi kaderini belirleme denince ilk akla gelenin “ayrılma” oluşunun sebebi de bu olabilir. Anlaşma yolu ile ayrılma veya birleşme süreci ise aşağıdaki örneklerde de detaylarıyla değinildiği gibi anayasalarında açıkça kendi kaderini belirleme ilkesine yer vermiş devletlerde silahlı çatışmalar yaşanmaksızın kolayca işlemektedir.

¹⁵ A.e.

¹⁶ Taşdemir, *Yeni Dünya Düzeninde Selfdeterminasyon*, s. 81.

¹⁷ A.e.

¹⁸ A.e., s. 82.

Anlaşma yolu ile ayrılmanın yaşandığı Çekoslovakya, Çekler ve Slovaklar olmak üzere iki halkın federasyonuydu ve her biri kendi hükümetleri, başbakanları ve yasama organları bulunan ayrı birer cumhuriyet idi.¹⁹ Komünizmin çöküşünden sonra, ortak devlet çerçevesindeki Slovak ve Çek halkları ile diğer ulusal azınlıkların kendi kaderini belirleme haklarını koruma ve özgün bir federasyon kurma üzerine yapısal değişim hızla öngörülmüştür.²⁰ 1990'da gerçekleşen genel seçimler sonucunda (II. Dünya Savaşı'ndan beri yapılan ilk genel seçimler) Komünist Partisi'nin yenilgisiyle, Slovak milliyetçiliği yükselişe geçerek 1992 Haziran ayında ayrılma kararı vermiştir ve 17 Temmuz 1992'de Slovak Milli Konseyi bir Bağımsızlık Deklarasyonu kabul etmiştir.²¹ Bu anlaşmayı, "Çekoslovakya Federal Parlamentosu" da 30 Eylül 1992'de onaylayarak, son görevini de yapınca, bölünme resmileşmiş ve Avrupa sahnesine Çek Cumhuriyeti ile Slovakya adında iki yeni devlet ortaya çıkmıştır.²²

Çekoslovakya'nın ikiye bölünmesi olayında dikkat çeken; kendi kaderini belirleme hakkının hem dışsal hem de içsel boyutundan söz edilebilmesidir. SSCB'nin etkisinden kurtulup kendi içindeki serbest iradeyi seçimlerle ortaya çıkararak bir tür demokrasileşme süreci canlandırmış ve halkın isteği üzerine hareket edilmiştir. SSCB her ne kadar sömürgeci sıfatı taşımamış olsa da (Soğuk Savaş döneminde SSCB uydularını koruyabilmek ve kendi tarafında tutabilmek için büyük yatırımlar gerekliydi, burada klasik sömürgecilik söz konusu değildir) kendi siyasal menfaatleri doğrultusunda hareket etmiştir. Bu yüzden Çekoslovakya'nın SSCB'den siyasal anlamda ayrılması kendi kaderini belirleme hakkının bir yandan dış boyutuna örnek teşkil ederken, diğer yandan anlaşma yoluyla kendi içinde ikiye bölünmesi içsel boyutu ile kendi kaderini belirleme hakkının kullanılmasıdır.

1990 yılına kadar kendi kaderini belirleme hakkının gelişim sürecinde genellikle sömürge ülkeleri söz konusu olmasına rağmen, Soğuk Savaş'ın sona

¹⁹ Summers, **The Idea of the People, The Right of SelfDetermination, Nationalism and the Legitimacy of International Law**, s.49.

²⁰ Jiri Priban, **Legal Symbliism On Law, Time and European Identity**, Ashgate Publishing Limited, Hampshire, 2007, s.89.

²¹ Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi**, s. 1091.

²² A.e.

ermesiyle birlikte farklı durumlarda bu hakkın kullanılmasına şahit olunmuştur. Sadece ayrılma değil Almanya örneğinde olduğu gibi birleşme ile sonuçlanan durumlar da mevcuttur. Etnik halklar temeline dayalı görünmekle birlikte bu tür kendi kaderini belirleme modeli, sömürgeciliğin tasfiyesi modeli ile ilkeler dengesi ve siyasi kurumların rolü bakımlarından benzerlik göstermektedir.²³ Almanya’da ortaya çıkan irridentizm ve Doğu Avrupa’daki ayrılmacı hareketlerde büyük rol oynayan politik yapı, kendi kaderini belirlemeyi komünizmin çöküşünü takip eden politik ve ekonomik değişimlere akılcı bir karşılık olarak benimsemiş ve çok uluslu devletler kendilerini bu hak ile meşrulaştırmışlardır.²⁴ İnsan Hakları Komitesine Batı Almanya tarafından sunulan raporda Federal Alman Cumhuriyeti’nin halkların kendi kaderini belirleme hakkına uluslararası hukuk düzeninin ve barışın ayrılmaz bir parçası olarak kabul ettiği belirtilmektedir.²⁵ Ulusal alanda bu hak Anayasa’da şu ifadeyle yer almaktadır: “Tüm Alman halkı Almanya’nın birlik ve bağımsızlığını serbest self-determinasyonla sağlamalıdır.”²⁶ Alman halkının birleşme isteği 1989 yılında Leipzig sokaklarında göstericiler “Wir sind ein Volk!” (Biz bir Halkız) sloganıyla ses buluyordu, ilginç olan ise sadece iki ay önce aynı sesin çok farklı bir manada “Wir sind das Volk!” (Biz Halkız) diye haykırıyor oluşuydu.²⁷ 1990’da Güvenlik Konseyi’nin dört daimi üyesi tarafından imzalanan Almanya Konusunda Nihai Çözüm Sözleşmesi girişinde vurgulandığı gibi: Alman halkı özgürce kendi kaderini belirleme hakkını kullanmış ve Almanya’nın tek devlet olmak üzere birleşmesi yönündeki arzusunu dile getirmiştir. (Aynı sözleşmenin 1. ve 7. Maddelerinde de kendi kaderini belirleme hakkına atıfta bulunmaktadır)²⁸ Sonuç olarak Doğu ve Batı Almanya’nın birleşmesi ile kendi kaderini belirleme hakkının hem içsel hem de dışsal boyutunun aynı anda yaşandığı bir örnek yaşanmıştır.

²³ Summers, **The Idea of the People, The Right of SelfDetermination, Nationalism and the Legitimacy of International Law**, s.47.

²⁴ A.e.

²⁵ A.e.

²⁶ **Basic Law for the Federal Republic of Germany** (Grundgesetz, GG), Preamble, (Çevrimiçi) <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/GG.htm#I>, 11 Ocak 2012.

²⁷ Mazower. s.453-454

²⁸ Robert McCorquodale, “Self-Determination: A Human Rights Approach”, **International & Comparative Law Quarterly**, Volume 43, Issue 04, October 1994, s.861

III. KENDİ KADERİNİ BELİRLEME HAKKI AÇISINDAN SÜREGELEN SORUNLARA BAZI ÖRNEKLER

A. Kosova Sorunu

1945 yılında kurulan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti, sosyalist yaklaşımıyla halkların arasında eşitlik sağlayarak mevcut sınırlarını korumuştur. Kosova'ya cumhuriyet statüsü verilmemesinin en ağırlıklı sebeplerinden biri, Arnavut halkın çoğunlukta olması ve Kosova'nın Arnavutluk ile birleşme olasılığının yüksek oluşudur. Diğer taraftan Sırp Ortodoks kilisesinin merkezi de Kosova'da bulunmaktadır.

1974'te Yugoslavya'nın yeni anayasa değişikliği ile birlikte Kosova'nın statüsü yükselmiştir. O zamana kadar federal organlarda temsilciden yoksun olan Kosova diğer cumhuriyetler ile eşit olarak temsilci göndermeye ve ayrıca ilk defa kendi anayasasını düzenlemeye hak kazanmıştır.²⁹ Tito döneminde komünist rejimin etkisiyle ve birlik beraberlik sloganıyla milliyetçilik kendini gösterememiş, var olan gösteriler ağır şekilde bastırılmıştır. Bu düzen uzun süre istikrarlı kalamamıştır. Tito'nun ölümü ile birlikte Yugoslavya'da yeni bir dönem başladığını söyleyebiliriz. Yeni kurulan Kolektif Başkanlık Sistemi Tito'nun yerini dolduramayınca, Kosova cumhuriyet statüsünü kazabilmek için yönetime tepki göstermeye başlamıştır. 1981'de yükselmeye başlayan milliyetçilik dalgası Yugoslavya'nın dağılmasına en büyük etkenlerden biri olmuştur.

Slobodan Miloşević yönetimi, 1989 yılında Kosova'nın otonom bölge statüsünü kaldırmıştır. Bu durum Kosova'nın Sırbistan sınırları içerisinde kaldığı

²⁹ **Ustav SFRJ-1974**, (Çevrimiçi) <http://istorija-jugoslavije.online-talk.net/t16-ustav-sfrj-iz-1974>, 16 Mart 2011.

Paul R. Williams, Michael P. Scharf, **Peace With Justice?**, Boston, Rowman & Littlefield Publishers, INC., 2002, s.56.

anlamına gelmektedir. Çoğunluğu oluşturan Arnavutlar³⁰ 1990'dan beri sömürgeci yönetimden her yönden “azınlık” muamelesi görmüşlerdir.³¹ Üniversite çalışanlarının % 95'ini oluşturan 837 kişi ve yaklaşık 2000 sağlık personeli de buna dâhil olmak üzere toplam 150 bin kişi işten çıkarılmış, 250 – 400 bin kişi Kosova'yı terk etmek zorunda kalmıştır.³²

Otonomi statüsünü geri isteyen Kosova halkının baskıya tepkisi Kosova Kurtuluş Örgütü (UÇK) adı altında örgütlenmiş, yaşanan büyük çatışmalar Sırp ordusu tarafından her seferinde ağır bir şekilde bastırılmıştır. Arnavut halkın verdiği büyük kayıpları durdurmak için başta ABD ve batı devletleri Sırbistan'a diplomatik baskılar uygulamış, ancak etkili olmayınca iki tarafın temsilcileri ile 6-20 Şubat 1999 tarihleri arasında yapılan müzakerelerde³³ uzlaşmaya varılması öngörülen konular şunlardır: Kosova'nın yeniden otonomi statüsü kazanması, Yugoslavya ordusunun çekilmesi, Kosova Kurtuluş Ordusu silahsızlandırılması, 3 yıllık bir süreçten sonra referanduma gidilmesi ve NATO'nun bir barış gücü olarak görevlendirilmesi. Önerilen konular Arnavut temsilciler tarafından kabul edilmiş ancak Sırbistan yönetiminin reddetmesi sonucunda görüşmeler başarısız olmuştur.

Yugoslavya Federal Cumhuriyeti yönetiminin başındaki Slobodan Milosevic tarafından, Kosova'da çoğunluğu oluşturan Arnavutlara karşı girişilen etnik temizlik hareketi, NATO'nun 24 Mart-10 Haziran 1999 tarihleri arasında gerçekleştirdiği, uluslararası hukuk açısından meşruiyeti çokça tartışılan bir askeri müdahale ile son bulmuştur.³⁴ NATO müdahalesinin sona erdiği 10 Haziran 1999'da BM Güvenlik

³⁰ 1991 sayım sonuçlarına göre 1.956.196 nüfusa sahip olan Kosova nüfusu 1.596.072 Arnavut bu da orantı olarak %82,2, ikinci sırada 194.190 Sırp, 66.189 Müslüman, 45.745 Romen, 20.356 Karadağlı, 10.446 Türk, 8.062 Hırvat ve diğer milletlerden 24 kişi bulunmaktaydı.

Ministarstvo Spoljnih Poslova Republike Srbije, **Kosovo i Metohija- Cinjenice**, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.rs/Srpski/Foreinframe.htm>, 15 Mart 2011.

³¹ Tanıl Bora, **Yeni Dünya Düzeni'nin Av Sahası**, İstanbul, İstanbul, Birikim Yayınları, 1999, s. 200.

³² A.e.

³³ **Rambouillet Agreement**, Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo, (Çevrimiçi) http://www.state.gov/www/regions/eur/ksvo_rambouillet_text.html, 5 Ocak 2012.

³⁴ Uğur Samancı, “Uluslararası Adalet Divanının Kosova'nın Bağımsızlık İlanına İlişkin Danışma Görüşü”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.11, Sayı 2, 2009, s.123, (Basım Yılı: 2011)

Konseyi tarafından kabul edilen 1244³⁵ (1999) sayılı Kararla Kosova'da geçici bir uluslararası yönetim kurulmuş ve bölge Birleşmiş Milletler Geçici Yönetim Misyununun (The United Nations Interim Administration Mission in Kosovo/UNMIK) idaresine bırakılmıştır.³⁶

Bu karara göre Kosova hukuki olarak Sırbistan ve Karadağ'a bağlı kalacak, Sırbistan polisleri ve ordu Kosova'dan çekilecek, geçici uluslararası sivil ve askeri güç oluşturulacak, Sırbistan Savaş Suçları Mahkemesiyle iş birliği içinde olacak, mültecilerin geri dönüşü güvenle sağlanacak, BM Genel Sekreteri tarafından özel temsilci gönderilecek, Kosova'da geniş çaplı otonomi sağlanacak, geçici yönetim ve demokratik hükümet kurulacak... Konsey tüm bu konulara her iki tarafın uyması için çağrıda bulunmuştur.

17 Şubat 2008'de Kosova Parlamentosunda tek taraflı olarak bağımsızlık ilan edilmiştir.³⁷ Hemen ardından 18 Şubat 2008'de Rusya ve Sırbistan'ın talebi üzerine Güvenlik Konseyi toplanmıştır. Sırbistan Cumhurbaşkanı Boris Tadic, Kosova Parlamentosu'nun tek taraflı bağımsızlığını ilan etmesinin Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararına aykırı olduğunu ve bağımsızlığın geçersiz olduğunu dile getirmiştir.³⁸

Sırbistan'ın talebi üzerine BMGK tarafından Uluslararası Adalet Divanı'na Kosova'nın bağımsızlık bildirgesinin uluslararası hukuka uygun olup olmadığı hakkında danışma görüşü istenmiştir.³⁹ 08 Ekim 2008 tarihinde Genel Kurul'da

³⁵ United Nations, Security Council, **Resolution 1244**, 10 June 1999. (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement>, 14 Ocak 2012.

³⁶ Samancı, a.y.

³⁷ **Kosovo Declaration of Independence**, (Çevrimiçi) http://www.assembly-kosova.org/common/docs/Dek_Pav_e.pdf, 15 Mart 2011. http://www.mfa-ks.net/repository/docs/Dek_Pav_e.pdf, 15 Mart 2011.

³⁸ United Nations, Security Council, **5839th meeting**, Monday, 18 February 2008. (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N08/242/56/PDF/N0824256.pdf?OpenElement>, 12 Ocak 2012.

³⁹ General Assembly of the United Nations, Resolution adopted by the General Assembly, **63/3. Request for an advisory opinion of the International Court of Justice on whether the unilateral declaration of independence of Kosovo is in accordance with international law**, (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/470/97/PDF/N0847097.pdf?OpenElement>,

yapılan oylamada söz konusu tasarı, 77 lehte ve aralarında ABD'nin bulunduğu 6 aleyhte oy alarak kabul edilmiş ve 74 devletin temsilcisi oylamaya katılmamıştır.⁴⁰ Oylama sonucu alınan karar ile Adalet Divanı'ndan danışma görüşü alınması kabul edilmiş ve Adalet Divanı'na şu soru sorulmuştur: Kosova Geçici Hükümeti'nin tek taraflı bağımsızlık bildirgesi uluslararası hukuka uygun mudur?⁴¹

22 Temmuz 2010 tarihinde Adalet Divanı konu üzerine görüşünü açıklamıştır.⁴² Adalet Divanı'nın yaptığı tespitler, söz konusu bildirgenin yayınlanmasının, sadece fiili bakımdan incelenmesi sonucu, bir danışma görüşü niteliğindedir. Adalet Divanı 17 Şubat 2008 tarihli bağımsızlık bildirgesi kabulünün genel uluslararası hukuka, Güvenlik Konseyi'nin 1244 (1999) sayılı kararına ya da Geçici Hükümet rejimine aykırı olmadığı sonucuna varmıştır.⁴³

Ancak bildirgeye konu durumun meşruiyeti konusunda herhangi bir değerlendirme yapılmamış ve sonuç beyan edilmemiştir. Zira sorulan soru da bunu talep etmemektedir. Adalet Divanı, bazı katılımcılar tarafından gündeme getirilmiş olmasına rağmen, Kosova'nın kendi kaderini belirleme hakkı ya da remedial secession (zarurettten kaynaklanan ayrılma hakkı)'na sahip olup olmadığı konusunu, Genel Kurul tarafından sorulan sorunun kapsamına dâhil olmadığı gerekçesiyle tartışmaktan özellikle imtina etmiştir.⁴⁴ Kaldı ki, BM'nin zaten bu türden bir karar vermesi ve bunun hukuken bir bağlayıcılığı bulunması da söz konusu değildir. Bu noktada yine uluslararası hukuk ve uluslararası siyasetin karşı karşıya olduğu bir duruma tanık olunmaktadır. Bu durumda Kosova Cumhuriyeti'nin statüsü belirsizliğini korumakta olup bugüne kadar bağımsızlığı tanıyan ülke sayısı 85'e ulaşmıştır.⁴⁵

12 Ocak 2012.

⁴⁰ Uğur Bayıllıoğlu, "Uluslararası Adalet Divanı Kosovanın Kendi Kaderini Belirleme Hakkını Onayladı mı ?", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 92 Ocak-Şubat 2011, s. 291.

⁴¹ General Assembly of the United Nations, **63/3**.

⁴² International Court Of Justice, Reports Of Judgments, **Accordance With International Law Of The Unilateral Declaration Of Independence In Respect Of Kosovo**, 22 July 2010, (Çevrimiçi) <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15987.pdf> , 13 Ocak 2012.

⁴³ A.e., para.122.

⁴⁴ Bayıllıoğlu, "Uluslararası Adalet Divanı Kosovanın Kendi Kaderini Belirleme Hakkını Onayladı mı ?", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, s.294.

⁴⁵ (Çevrimiçi) <http://www.president-ksgov.net/?page=3,54>, 12 Ocak 2012.

B. Çeçenistan Sorunu

Çok uluslu devletlerde tipik ve aynı zamanda aşırı bir tür olan ayrılıkçı ulusal grupların kendi kaderini belirleme hakkı peşindeki mücadelesi, genellikle beraberinde ayrılma talep edilen bölgede siyasi ve ekonomik bozulma, bazen de toptan çöküş ve grubun kendi kendini etkin şekilde yönetememesini getirmektedir ki Çeçenistan'da bir örneğini gördüğümüz bu tür çatışmaların genel çerçevede kabul gören değerlendirmesi uluslararası hukuk normlarına dayanarak konunun ana devletin içi işlerini ilgilendirdiği yönündedir.⁴⁶

SSCB'nin dağılma sürecine girmesi Çeçenler için bir fırsat olarak görünmüştür. 27 Ekim 1991'de yapılan başkanlık ve parlamento seçimlerinde Cahar Dudayev devlet başkanlığına seçilmiş, 1 Kasım 1991'de meclis bağımsızlığını ilan etmiştir. Sonrasında Çeçen ve Rus askeri güçleri arasında çatışma başlamış ve her iki taraf açısından da büyük kayıplara neden olan savaş yıllardır sürekliliğini korumaktadır.

Çeçenlerin kendi kaderini belirleme hakkına dayanarak bağımsızlığını ilan etmesinin uluslararası hukuk açısından meşruiyetini tartışacak olursak hem SSCB hem de Rusya Federasyonu Anayasasına göre ayrılma hakkı sadece Cumhuriyetlere verilmiştir. Rus yönetimi Çeçenistan'ın özerklik statüsü nedeniyle böyle bir hakka sahip olmadığı ve ülkesel bütünlüğü ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle ayrılmasına müsaade etmemektedir. Ancak Çeçenistan'ın bağımsızlığının tanınmaması durumunun temelinde bu iddianın bulunduğunu söylemek pek de yerinde olmaz. Nitekim benzer konumdaki Kosova için UAD tarafından lehte görüş bildirilmiş aynı zamanda birçok BM üyesi devlet tarafından tanınmıştır. Burada durumun uluslararası siyaset boyutu karşımıza çıkmaktadır. Zira devletlerin tanınması uluslararası bir organın yetkisinde değil tamamen tanıyan devletlerin inisiyatifindedir.

⁴⁶ Anna Moltchanova, **National Self-Determination and Justice in Multinational States**, Ed. by. Deen K. Chatterjee, Springer Science Business Media, 2009, s.xi.

Diğer yandan kendi kaderini belirleme hakkının öznesi bakımından Çeçenlerin gerekli kriterlere sahip olup olmadığı belirsiz olup dahası bu kriterlerin kime ve neye göre oluşturulduğu da ayrı bir tartışma konusudur. Çeçenlerin bölgedeki tarihi geçmişi, etnik, dilsel ve dinsel özellikleriyle ayrı bir ulus olduğu nettir. Kendi kaderini belirleme hakkına atıfta bulunan uluslararası belgelerde, ayrımcılık yapılmaksızın temsil hakkı verilmesinin, ayrılma talebini geçersiz kıldığı vurgulanmış olmasına karşın, Çeçenlerin şeriat ile yönetilmek istediğini dikkate almak gerekir.

Çeçenistan sorununun yakın zamanda çözülemeyeceğini ön görmek zor değildir. Zira Rusya BM Güvenlik Konseyi daimi üyesi olarak bu konuda uluslararası örgüte getirilecek herhangi bir müdahale teklifi için söz hakkına sahiptir.

Sovyetler Birliğin içerisinde bulunan Çeçenistan her türlü hakka söz sahibi olduklarını ve her hangi ayrımcılık söz konusu olmadığını da iddia etmektedir. Çeçen halkı daha önce kendisine ait bir devlet olduğunu savunurken Bolşevikler tarafından SSCB'ye zorla dahil edildiğini göstermeye çalışmaktadırlar. Benzer bir durum Estonya, Letonya ve Litvanya ile yaşanmıştır. Tek fark bunların SSCB'nin içinde Cumhuriyet statüsüne sahip olması, oysa Çeçenistan böyle bir statüye hiç kavuşamamasıdır. Diğer tarafta SSCB anayasasında “özerk cumhuriyetlerin” böyle bir hakka sahip olmadıklarını ifade etmesi, Çeçenistan'ın Sovyetler Birliği'nden ayrılmayacaklarını da anlamına gelmiyor. Burada Sovyetler Birliği'nin gücü de söz konusudur. Rusya'nın Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi oluşu sebebiyle her hangi olağan üstü bir durum ilan etmek söz konusu görünmemektedir. ABD ve NATO güçleri Sırbistan'a müdahale ederken, BM kararı olmaksızın yapılmıştır üstelik Rusya ve Çin buna itiraz ettikleri halde. Burada Sovyetler Birliği'nin iç işleri söz konusu değildi. Yugoslavya Anayasası'na bakılacak olursa Kosova'nın da böyle bir hakkı olmadığını görebiliriz. Çeçenistan sorununun çözümü tarafların karşılıklı uzlaşmasıyla olası görünmektedir.

C. Filistin Sorunu

Filistin-İsrail gerginliği ve Filistin topraklarının bir bölümünün İsrail işgali altında bulunması sorunu, yalnızca Ortadoğu'nun değil, tüm dünyanın ve doğal olarak da başta BM olmak üzere pek çok uluslararası kuruluşun gündemini değişik nedenlerle ve ölçülerde meşgul ede gelmiştir. Yukarıda da belirtildiği üzere, İsrail – Filistin sorunu BM organlarında çeşitli dönemlerde ve farklı boyutlarıyla, özellikle de İsrail'in izlediği politikaların kınanması, kimi zaman da, Filistin halkının kendi kaderini belirleme hakkının varlığının tespiti bağlamında, pek çok kez gündeme gelmişti. Örneğin, BMGK'nın 10 Aralık 1969 tarihli 2535 (XXIV) sayılı bildirisi⁴⁷, 8 Aralık 1970 tarihli ve 2672 (XXV) sayılı bildirisi⁴⁸, 14 Aralık 1974 tarihli ve 3210 (XXIV) sayılı bildirisi,⁴⁹ Filistin halkının varlığını ve kendi kaderini belirleme hakkına sahip olduğunu açıkça ilan etmiştir. Bu çalışmanın konusu ve izlediği amaç çerçevesinde söz konusu kararların ayırt edici özelliği, Filistin halkının kendi kaderini belirleme hakkının, ayrı bir devlet kurma hakkını da içerecek biçimde kabulü, ya da en azından bu beklenti ve içerikle BM'de meşru gündem maddesi olması, kendi kaderini belirleme hakkının 1945-1989 döneminde esas olarak sömürgeciliğin tasfiye edilmesi çerçevesinde anlaşılmış ve uygulanmış olduğu gerçeğinin bir istisnasını oluşturmasında yatmaktadır. Bir başka deyişle, Filistin halkının kendi kaderini belirleme hakkının var olduğun kabulü, bu hakkın yalnızca sömürgecilik merkezli ele alınmasını engellemiş, bu hakkın sömürge olmayan halklar için de geçerli olduğu konusunda bir alan açmıştır.

Söz konusu durum, 23 Eylül 2011 tarihinde Filistin Devleti ve Filistin Yönetimi Yürütme Komitesi Başkanı Mahmud Abbas'ın, BM Genel Sekreteri Ban Ki-mun'a BM tam üyelik başvuru mektubu iletilmesiyle yeni bir aşamaya girmiş

⁴⁷General Assembly of the United Nations, **2535 (XXIV). United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East**, (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/256/69/IMG/NR025669.pdf?OpenElement>, 14 Mart 2011.

⁴⁸General Assembly of the United Nations, **2672 (XXV).United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East**, (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/349/37/IMG/NR034937.pdf?OpenElement>, 14 Mart 2011.

⁴⁹General Assembly of the United Nations, **3210 (XXIX). Invitation to the Palestine Liberation Organization**, (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/738/12/IMG/NR073812.pdf?OpenElement>, 15 Mart 2011.

görülmektedir. BM Kurucu Antlaşması uyarınca (mad. 4/2), yeni üyelik kabulünde öncelikli yetkili organ, BM Güvenlik Konseyi'dir. Bu başvurunun kabulü, Güvenlik Konseyi'nde yapılacak oylamada en az 9 olumlu oyun varlığına ek olarak, beş daimi üyeden birisinin veya birkaçının karşı oy kullanmamasını da gerekli kılmaktadır (mad. 27/3).

Ancak şimdilik görünen, ABD'nin ret oyu kullanacağı doğrultusundadır. Böyle bir durumda Filistin devleti BM'ye tam üyelik hakkını elde edememiş olacaktır. Sonucun beklendiği gibi olması halinde, Filistin'in BMGK'ya başvurarak, kendisine en azından gözlemci devlet statüsünü kazandıracak bir sonuç elde etmeyi istemesi beklenebilir. Tabii böylesi bir sonucun gerçekleşmesi için de, 'nitelikli çoğunluk' denilen, 193 üyeden üçte ikisine tekabül eden 129 devletin Filistin devleti lehine oy kullanması gerekecektir. Böylesi bir 'ara çözüm'ün gerçekleşmesi halinde bile, Filistin devleti, kendi kaderini belirleme hakkının kapsamı konusunda belirleyici öneme sahip bir örnek olarak tarihte yerini almaya aday görünmektedir; çünkü böylesi bir karar, Filistin devletinin BM tarafından tanınmış olduğu (Teknik olarak BM'nin devletleri 'tanıma' yetki ve görevinin olmamasına karşın, uluslararası pratikte BM üyeliği veya 'gözlemci statüsü', devlet olarak tanınmışlığa dair bir sembol olarak kabul görmektedir. Yoksa 'tanınma', bilindiği üzere tek tek devletlerin yetkisine dair bir durumdur.), bu bağlamda BM kaynaklı uluslararası anlaşmaları imzalamasının, bir devlet olarak uluslararası sorumluluk ve haklara sahip olmasının önü açılmış olacaktır.

IV. Arap Baharı

2010 yılının sonunda Tunus'ta ortaya çıkan işsizlik karşıtı protestolar, önce ülke çapında geniş boyutlara ulaşmış, daha sonra takip eden olaylar başta işsizlik, gıda fiyatlarındaki yükseliş, siyasi yozlaşma, ifade özgürlüğünün olmayışı, usulsüzlükler ve kötü yaşam koşulları gibi pek çok ortak sorunun yaşandığı Cezayir, Mısır, Libya, Bahreyn, Ürdün ve Yemen'de büyük çapta; Moritanya, Suudi Arabistan, Umman, Suriye, Irak, Lübnan ve Fas'ta küçük çapta olmak üzere tüm

Arap Dünyasını sarsan bir dizi mitingler, protestolar ve halk ayaklanmalarını tetiklemiştir.

Arap ülkelerindeki ayaklanmalar farklı ekonomik şikâyetleri ve sosyal dinamikleri yansıtsalar da, insan onuruna saygı ve duyarlı yönetimler için ortak bir çağrıyı paylaşmış oldukları söylenebilir. Gerçekte birbirinden çok farklı bu ülkelerde ortaya çıkan ayaklanmaların beklenmezliği ve neredeyse eş zamanlılığı, iç dinamiklerdeki kimi ortaklıklarla yine de belli ölçülerde açıklanabilir görünmektedir: otokratik ve yozlaşmış yönetimler, yaygın rüşvet ve kayırmacılık, gelişen eğitim düzeyine karşın artan işsizlik ve derinleşen yoksulluk; tabii bir de iletişim teknolojisinin toplum hayatına nüfuz eden derin etkisi.

Bu sürece, sürecin belirleyici dinamiklerinin ‘içerdeliği’ konusunda kuşkuyla bakan pek çok insan bulunmaktadır. Bazıları, geçmişle bugün arasında sembolik paralellikler kurarak, 1919 olaylarını hatırlatmaktadır. Gerçekten de hatırlamakta yararlı olabilir: 1919 yılında aynı halklar kendi kaderlerini belirlemek üzere yine faaliyetteydi: Tunus'ta, protestocular, ülkenin askıya anayasanın restorasyonu için çağrılarını artırmıştı. Eş zamanlarda, Bu arada, Mısırlılar, ülke genelinde grev günlük yaşamın durma noktasına getirdi ve isyan hükümetin devrilmesiyle sonuçlandı. Aynı yıl içinde Libya'da eyalet liderleri, yeni bağımsız bir cumhuriyet güçlendirmek için güçlerini birleştirme kararı vermişlerdi.⁵⁰

Arap ülkelerindeki 1919 ayaklanmaların, ABD Başkanı Woodrow Wilson'un “Ondört Prensi” üzerine yaptığı konuşmadan ilham aldığı konusunda yaygın bir kanı bulunmaktadır. İlginçtir, paralellik Başkan Obama'nın 4 Haziran 2009 tarihinde Kahire'de yaptığı, “Yeni Bir Başlangıç” başlıklı konuşmasına kadar çekilebilir. Hatırlanacaktır, Obama bu konuşmasında, özgürce düşünme ve düşündüğünü ifade etmenin; hukukun üstünlüğüne güven ihtiyacının, şeffaf ve demokratik yönetim isteğinin ve özgürce yaşama arzusunun sadece Amerikan halkının talepleri olmadığını, ancak tüm insanlığın inatla takip ettiği idealler olduğunu söylemişti.⁵¹

⁵⁰ Lisa Anderson, “Demystifying the Arab Spring”, **Foreign Affairs**, vol. 90, No.3, May/June 2011.

⁵¹ The White House Blog, The President's Speech in Cairo: A New Beginning, (Çevrimiçi) <http://www.whitehouse.gov/blog/NewBeginning>, 25 Ocak 2012.

Yaşanan gelişmelerin bir noktaya kadar Fransız Devrimi ile bundan 200 yıl önce yine yönetime başkaldırı ile başlayıp kendi kaderini belirleme hakkının dışsal boyutu olan sömürgeciliğin ortadan kalkması yönünde gelişme gösteren süreç ile benzediği düşünülebilir. Dolayısıyla, bir halkın nasıl yaşayacağı ve nasıl bir yönetime sahip olacağına kendisinin karar verebilmesi anlamında kendi kaderini belirleme hakkının içsel boyutuna bir örnek oluşturduğu iddia edilebilir.

Bu hareketlerin Batı ülkeleri tarafından desteklendiği yönündeki kimi eleştirilere, böyle olsa bile, ‘demokrasinin sadece ülkelerin iç meseleleri olmadığı, her halkın demokrasiyle yönetilmeye hakkı olduğu (*the right to democracy*) ve demokrasileri korumak ve geliştirmek için uluslararası kurumsal ve yasal koruma mekanizmaların oluşturulması gerektiği yolundaki argümanlarla cevap veren yaklaşımların, Amerikan neo-konservatif ideolojiye yakınlığı dikkat çekicidir. “İçsel self-determinasyonun” bu bağlamda ele alınmasının, uluslararası hukukun ve uluslararası ilişkilerin Amerikan hegomenyasının güçlendirerek şekilde yeniden yapılandırıldığı iddiaları ile örtüştüğü söylenebilir.

Bu ülkelerdeki değişimi değerlendirmek için henüz çok erken olmakla birlikte, şu ana kadar yaşananların, demokrasinin dışarıdan müdahalelerle yerleştirilebilecek bir siyasal sistem olmaktan çok; içsel dinamiklere, özgün tarihsel deneyimlere ve nihayetinde bir halkın kendi seçimlerine dayanması gereken bir sistem olduğunu bir kez daha ortaya koyar nitelikte görünmektedir. Ayrıca, “demokrasi hakkı” gibi kavramların uluslararası hukukta kabul görmesinin, uluslararası hukukun temel ilkeleri arasında olan devletlerin iç işlerine karışılmaması ve egemenlik kavramlarıyla çelişeceği de açıktır. Ancak elbette, tüm bu ‘haklı’ gerekçelerin yine de Arap halklarının uzun yıllardır maruz kaldıkları uygulamalara karşı verdikleri tepkilerinin ‘heyecan verici’ niteliğini zayıflatmaz.

SONUÇ

Bu çalışma ile, I.Dünya Savaşı'ndan günümüze “ulusların kendi kaderini belirleme hakkı”nın (*the right to self-determination of peoples*) değişen içeriği, uluslararası hukukun farklı dönemlerine ayrılarak araştırılırken, bu hakkın günümüzde kazandığı anlamın ve boyutun niteliği ve doğası da sorgulanmaya çalışılmıştır. Üç ana bölümden oluşan bu çalışma kronolojik olarak bölümlenmedi. Okuyucunun görmüş olacağı üzere, kendi kaderini belirleme hakkının doğal gelişim süreci takip edilmiş ve kavramın değişen içeriğine bağlı olarak bölümler kendiliğinden oluşmuştur.

Birinci bölüm, I. Dünya Savaşı'nın bitimiyle II. Dünya Savaşı'na kadar geçen sürede bu 'hakkın' içeriğini ve boyutlarını ortaya koyan uluslararası hukuk ve politika çerçevesinde gelişmeler temel alınarak kendi kaderini belirleme hakkını incelemektedir. Bu bölümde ele alınan hakka rengini veren gelişmeler olarak, yeni ulus devletlerin ortaya çıkışıyla sonuçlanacak imparatorlukların çözülme süreci ve Milletler Cemiyeti'nin (MC) kuruluşu tespit edilmiştir. Bu dönem, ulusların kendi kaderini belirleme hakkının bir uluslararası *ilke* olarak hukuki ve siyasi temelleri atıldığı; imparatorlukların çözülmesiyle sonuçlanan halkların siyasal varlıklarını tescil ettirdikleri (*Wilson* ve ağırlıklı olarak dışsal self-determinasyon) ve halkların kendi kaderlerini ellerine alma hakkını ilan ettikleri (*Lenin* ve ağırlıklı olarak iç self-determinasyon) bir süreç olarak dikkati çekmektedir.

İkinci bölüm, II. Dünya Savaşı'nın sonu ile Soğuk Savaş'ın sona erdiği zamana kadar olan dönemi kapsamaktadır. Kendi kaderini tayin hakkının bu dönemde derinlik (içerik ve nitelik; sömürgeciliğin sona ermesi) ve hız (artan sayıda yeni devlet) kazanmış olduğu söylenebilir. Bu dönemde, bir ilkeden uluslararası hukuk normuna dönüşme sürecine girilmiş olundu. Bu bölümde öne çıkan gelişmeler ve bulgular; MC'nin yerine BM'nin geçişi ve kendi kaderini belirleme hakkının yalnızca BM Kurucu Antlaşması'nda yer alması değil, aynı zamanda 1966 tarihli iki büyük uluslararası insan hakları sözleşmesinde merkezi bir önemde yer verilmesidir.

Sömürge ulusların bağımsızlıklarına kavuşmaları, İngiltere ve Fransa gibi Avrupalı sömürgeci güçlerin yerlerini kıta dışı iki süper güce bırakılmaları ve elbette Soğuk Savaş, incelenen bu dönemin kaderini belirleme hakkının gelişimi üzerinde etkili olan siyasi gelişmeler olarak tespit edilmiştir. 1946'dan beri BMGK ve UAD tarafından yayınlanan bildirimler bağlayıcı nitelikte olamamasına rağmen, kendi kaderini belirleme hakkı açısından faydalı olmuştur.

Üçüncü bölümde, Soğuk Savaş sonrası yaşanan önemli örneklerle yer verilerek, bu hakkın yeni dönemde uluslararası hukukta ve özellikle de devletlerarası pratikte nasıl anlaşıldığı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Klasik sömürgeciliğin ortadan kalkması sonrası, federal devletlere sıra gelmiştir. Özellikle Doğu Blok'unun çökmesiyle federal devletler parçalanmaya başlamıştır. Bu dönemdeki gelişmelere bakarak, sömürgeciliğin tasfiyesi sürecinden farklı olarak, kendi kaderini belirleme hakkının *içsel* boyutunun önem kazandığını söylemek mümkündür. Vurgulanması gereken bir nokta da, bu hakkın yalnızca ayrışmalar ve çözümler olarak ortaya çıkmadığı, Almanya örneğinde olduğu üzere, birleşme olarak da yaşanıldığıdır. Çekoslovakya'nın Çek ve Slovakya olarak ayrılması, Almanya'nın birleşmesi dönemin en ayırksı iki olayı olarak görünmektedir. Bu dağılım süreci genellikle barışçıl yollarla gerçekleşse de, Kosova örneğinde kanlı bir sürece dönüşmesi ne yazık ki önlenememiştir. Bu dönemde ise siyaset hukuk çatışmasının yeniden canlandığı dikkati çekmektedir. Bu bölümde kısaca Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da "Arap Baharı" adıyla bilinen kendi yönetimine karşı yaşanan ayaklanmalara da yer verilmiş ve bu karışmaların kendi kaderini tayin hakkının *içsel* boyutu merkezli ve yönetimlerin demokratizasyonu talepleriyle Fransız Devrimi'ne benzerliğine işaret edilmiştir.

Kendi kaderini belirleme hakkı kavramının kapsamı ve hukuki niteliği yalnızca tartışmaya açık bir alanı işaret etmemekte, aynı zamanda değişkenliği de barındırmaktadır. Fransız Devrimi'nden itibaren birçok kez değişik anlamlar kazanmıştır. Siyasal ile hukuksal boyutları arasında salınmakta, uluslararası düzenin güç dengesine göre farklı içerikler edinmektedir. Bu durum, neden benzer özellikleri

olan olaylara uluslararası toplumun farklı yaklaşımlar geliştirmiş olduğunu da büyük ölçüde açıklamaktadır. Özellikle Çeçenistan ve Kosova bu açıdan oldukça öğretici ve düşündürücü örnekler olarak bu çalışmada ele alınmıştır.

Bu çalışmanın amacı, kendi kaderini tayin hakkının değişen kapsamı ve niteliğini farklı dönemlere göre incelemektir. Böylesi bir inceleme, söz konusu hakkın günümüz koşullarında benzer durumlarda olan halklara neler ifade edebileceğini de anlatma şansına sahip olabilirdi. Elinizdeki çalışmanın bu bağlamda odaklandığı ve cevap üretmeye çalıştığı problematik, BM hukukunda ve 2. Dünya savaşı sonrası devletlerarası pratikte sömürgeciliğin tasfiye edilmesi süreciyle sıkı sıkıya ilişkilendirilmiş bir kendi kaderini belirleme hakkının, Soğuk Savaş'ın bittiği yeni koşullarda nasıl bir kapsam ve nitelikte uluslararası hayatta kendine yer bulabileceğiydi. Bilindiği üzere, ulus devletlerin homojen olmayan (yani tek bir ırk temelinde oluşmamış) yapay yapısı, bu hakkın kapsamı ve niteliği konusunda hemen her devlet için baş ağrıtıcı bir potansiyele sahip olarak algılanmasına yol açmış ve ihtiyatla karşılanmıştır. Bu durum özellikle 'azınlıkların' bir 'grup hakkı' olarak bu hakka sahip olup olmadığı sorunsalında çok açık olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası hukukun ve devletlerin bu soruya verdiği utangaç cevap "Hayır"! olmuştur. Nitekim 1945-1989 döneminde kendi kaderini belirleme hakkının 'dışsal' boyutu, neredeyse Filistin örneği dışında yalnızca sömürgecilik bağlamında gündeme gelmiştir. Filistin örneği, son günlerde yaşanan yeni gelişmelerle bu hakkın yeni dönemdeki niteliğinin netleşmesinde de örnek olmayı sürdüreceği gibi görünmektedir.

Bu çalışmanın yukarıda tarif edilen problematiğe ürettiği cevap, kendi kaderini belirleme hakkının içinde bulunduğumuz dönemde de ulus devletler için kaygı kaynağı olmaya devam edeceği ve "Arap Baharı" örneğinde görüldüğü üzere, bu hakkın 'içsel' boyutunun öne çıkacağı bir sürece girmekte olduğumuzdur. Elbette bu gelişmenin demokratik yönetimler, hukuk devletleri ve insan haklarına riayet gibi çok değerli getiri potansiyelleri olmakla birlikte, özellikle 'Batı'nın çıkarlarının 'içsel' kendi kaderini belirleme hakkıyla tehdit altına girebileceği yeni olası durumlarda nasıl değerlendirilebileceği de hayli merak konusu olabilir. Bu bağlamda

Irak ve Libya’da yaşananlar, yeni sömürgecilik (*Neo-colonialism*) iddialarının daha da sık duyulmasını ve kendi kaderini belirleme hakkının başka ve tümüyle ‘içeriden’ gelen bir taleple yeniden anlamlandırılması ihtimalini de gündeme getirebilir.

Kendi kaderini belirleme hakkının varlığı ve sınırları elbette romantik bir söyleme teslim edilemeyecek kadar riskli bir alanı da işaret etmektedir. Batılı devletlerin çıkarlarından veya Çin, Rusya, Hindistan gibi büyük devletlerin, bu hakkın kapsamının genişletilmesinden hayli rahatsızlık duyabilecek politikalarından bağımsız olarak, mikro ve makro milliyetçiliği besleyebilecek, dolayısıyla da yeni savaşlar ve gerginlikler yaratma potansiyeline sahip bir kapsam genişlemesinden tedirgin olmak hayli doğal kabul edilmelidir. Yine de, uluslararası insan haklarının başka pek çok alanında görülebilen çelişki burada da karşımıza çıkmaktadır: Bir grup insanın, halkın, azınlığın nasıl yaşayacağına karar verme hakkına, o grup insandan başka kim sahip olabilir? Eğer uluslararası düzen, uluslararası güç dengesi veya ulusal hukuk sistemleri böylesi bir grubun (azınlık, halk, ulus, vb.) kendi kaderleri üzerinde söz sahibi olmasının önünde engel oluyorsa, bu durumun ‘adil’ açıklaması ve ‘meşru’ zemini ‘Daha kaç savaş görmemiz gerekiyor’ ya da ‘Daha kaç yeni devlet kurulabilir ki?’ ve benzeri (haklı) sorular olabilir mi?

Görünen o ki, kendi kaderini belirleme hakkının yalnızca bu şansa bir şekilde daha önce sahip olmuş bir grup devlete/ülkeye/halka ait olarak; bunlarla sınırlı ve ‘geç kalanları’ kapıda bırakan bir tür ‘şanslılar kulübü’ olarak görülmesiyle, bu hakkın gerçekten de nasıl tanımlandığına bağlı olarak, sonu görülemeyebilen genişleme özelliği arasındaki sıkışma hali, yakın gelecekte çözülemeyecek bir problem olarak yaşanmaya devam edilecek.

BİBLİYOGRAFYA

- Akipek, Serap: “Birleşmiş Milletler Örgütü Denetiminde Vesayet Altında Ülke Bulunmaması, Sömürgeciliğin De Sonu Anlamına Mı Geliyor?”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C.50, No.1, 2001, s.1-10.
- Alekserov, Alekser: **Eski Sosyalist Ülkelerde Siyasi Rejim Değişmeleri**, Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2007.
- Anaya, S. James: **Indigenous Peoples in International Law**, Second Edition, New York, Oxford University Press, 2004.
- Anderson, Lisa: “Demystifying the Arab Spring” **90 Foreign Affair**, 2011.
- Appleby, Joyce, Terence Ball: **Thomas Jefferson - Political Writings**, Cambridge, Cambridge University Press, 1999.
- Arı, Tayyar: **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, 5.bs., İstanbul, Alfa Basım Dağıtım, Ltd. Şti., 2004.
- Armaoğlu, Fahir: **19.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, 4. bs. İstanbul, Alkım Yayınevi, 2007.
- Armaoğlu, Fahir: **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi**, İstanbul, Alkım Yayınevi, 2009.
- Arsava, A. Füsün: **Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Uluslararası Belgeler ve Özellikle Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 27. maddesi Işığında İncelenmesi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basımevi,1993.

- Arsava, A. Füsün: “Azınlık Hakları ve Bu Çerçevde Ortaya Çıkan Düzenlemeler”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C.47, No.1, Mart 1959, s. 132-146.
- Arsava, A. Füsün: “‘Self-Determination’ Hakkının Tarihi Gelişimine Bir Bakış ve Aaland Adaları Sorunu”, **Seha L. Meray’a Armağan**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler fakültesi Yayınları, C.1, 1981, s.55-67.
- Ayhan, Halis: **Kendi Kaderini Tayin ve Kosova**, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.
- Azarkan, Ezeli: **Uluslararası Hukukta Devletlerin Tanınması (Slovenya, Hırvatistan ve Bosna Hersek)**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2008.
- Batalla, Anna: **The Right of self-determination – ICCPR and the jurisprudence of the Human Rights Committee**, Symposium on “The Right to Self-Determination in International Law” Organised by Unrepresented Nations and Peoples Organization (UNPO), Khmers Kampuchea-krom Federation (KKHF), Hawai’i Institute for Human Rights (HIHR)29 September – 1 October 2006, The Hague, Netherlands, (Çevrimiçi)
<http://www.unpo.org/downloads/AnnaBatalla.pdf>, 20 Aralık 2011.
- Bayıllıoğlu, Uğur: “Uluslararası Adalet Divanı Kosovanın Kendi Kaderini Belirleme Hakkını Onayladı mı?”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 92 Ocak-Şubat 201, s.287-311.
- Bilge, Suat: “Milletlerin Mukadderatlarını Kendilerinin Tayin Etmeleri Prensibi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 14, Sayı:1 Ankara 1959, s.132-145.
- Bora, Tanıl: **Yeni Dünya Düzeni’nin Av Sahası**, 2.bs., İstanbul, Birikim Yayınları, 1999.
- Brownlie, Ian: **The Rule of Law in International Affairs**, The Hague, Martinus Nijhoff Publishers, 1998.

- Brown, Chris, Kirsten Ainley: **Uluslararası İlişkiler Anlamak**, 3.bs. Çev. Arzu Oyacıoğlu, İstanbul, Yayınodası, 2008.
- Canpolat, Emel: **Etnik Çatışmaların Uluslararası Boyutu Ve Çözüm Sürecinde Uluslararası Topluluğun Rolü**, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- Cassese, Antonio: **Self-determination of peoples**, 2.bs., New York, Cambridge University Press, 1996.
- Chen, Yichao: **The Rights to Self-Determination of the Indigenous Peoples**, Master's Program in Polar Law, University of Akureyri, Faculty of Law and Social Sciences, Department of Law, 2010.
- Chomsky, Noam: **Batı'nın Yeni Standartları**, Çev. Ebru Kılıç, 2. bs., İstanbul, Alfa Yayınları, 2003.
- Chotaev, Zakir: **Eski Sovyet Topraklarında Şiddet Ve Şiddete Karşı Kuvvet Kullanma Politikalarının U Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi** (Orta Asya ve Kafkaslar Örneği), Doktora Tez, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Çavuşoğlu, Naz: **Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları**, 2.bs., İstanbul, Su Yayınları, 2001.
- Çelik, F. Edip: **Milletlerarası Hukuk**, İstanbul, Sermet Matbaası, 1964.
- Ferdous, Syed Robayet: "Self-Determination: Idea and Pragmatism", **Asian Affairs**, Vol. 29, No. 3.
- Gündüz, Aslan: **Uluslararası Hukuk**, 5.bs., İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 2009.
- Hasgüler, Mehmet, B. Mehmet Uludağ: **Uluslararası Örgütler**, İstanbul, 4.bs., Alfa Basım Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti., 2010.
- Hobsbawm, Eric: **Kısa 20. Yüzyıl**, Çev. Yavuz Alogan, İstanbul, Sarmal Yayıncılık, 2003.

- James, Alan: **Sovereign Statehood: The Basis International Society**, London, Allan & Unwin, 1986.
- Karaosmanoğlu, Ali: “Kendi Kaderini Belirleme, Ülke Bütünlüğü, Uluslararası İstikrar ve Demokrasi,” Savaş ve Barış, 2.bs., **Doğu Batı**, Yıl 6, Sayı:24, Ağustos, Eylül, Ekim 2003, s. 147-157.
- Kılınç, Doğan: Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XII, 2008, Sa. 1-2, s. 949-982.
- Kıran, Abdulah: **Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş**, Girne Amerikan Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, KKTC, J. Soc. & Appl. Sci., 3(6), 2008, s. 19-36, (Çevrimiçi) http://www.gau.edu.tr/PDF-Files/JASA_03_06_PDF/JASA_003_06_03_Kiran.pdf, 28 Ağustos 2010.
- Kissinger, Henry: **Diplomasi**, 6.bs., Çev. İbrahim H. Kurt, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür yayınları, 2007.
- Knop, Karen: **Diversity and Self-Determination in International Law**, Cambridge, Cambridge University Press, 2004.
- Krulic, Joseph: “Kendi Kaderini Tayin Etmenin Çelişkileri”, **Uluslar ve Milliyetçilikler**, Ed.Jean Leca, Çev. Siren İdemen, İstanbul, Metis Yayınları, 1998, s.69-71.
- Kurubaş, Erol: “Kuzey Irak’ta Olası bir Ayrılmanın Meşruluğu ve Self-Determinasyon Sorunu”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C.59, Sayı 3, (Temmuz-Eylül 2004) s. 147-179.
- Kütükçü, M. Akif: “Uluslararası Hukukta Self-Determinasyon Hakkı ve Türk Cumhuriyetleri”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 12, 2004, s. 259-279.
- Lansing, Robert: “Self-Determination”, **Saturday Evening Post**, April 9, 1921.

- Lenin, V. I: **Ulusların Kaderlerini Belirleme Hakkı**, 10.bs., Çev. Muzaffer Erdost, Ankara, Sol Yayınları, 2007.
- Luraghi, Raimond: **Sömürgecilik Tarihi**, 2.bs., Çev. Halim İnal, İstanbul, E Yayınları, 2000.
- Luxemburg, Rosa: **Ulusal Sorun**, Çev. Osman Akınhay, İstanbul, Belge Yayınları, 2010.
- Mazower, Mark: **Karanlık Kıta**, Çev. Mehmet Moralı, 2.bs., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.
- McCorquodale, Robert: "Self-Determination: A Human Rights Approach", **International & Comparative Law Quarterly**, Volume 43, Issue 04, October 1994, s.857-885.
- McWhinney, Edward: **Self-Determination of Peoples and Plural-ethnic States in Contemporary International Law**, Leiden / Boston, Martinus Nijhoff Publishers and VSP, 2007.
- Moltchanova, Anna: **National Self-Determination and Justice in Multinational States**, Ed. by. Deen K. Chatterjee, Springer Science Business Media, 2009.
- Okutan, Çağatay: "Teori ve Uluslararası Metinlerde Azınlık Tanımı", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C.59, No.2, 2004, s.59-75.
- Oruka, H. Odera: "Terörizm", **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, Ed. Cemal Güzel, Çev. İbrahim Yıldız, Ankara, Ayraç Yayınevi, 2002.
- Özdek, Yasemin: **Uluslararası Politika ve İnsan Hakları**, Ankara, Öteki Yayınevi, 2000.
- Pazarcı, Hüseyin: **Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1989.

- Pentassuglia, Gaetano: “State Sovereignty, Minorities and Self-Determination: A Comprehensive Legal View”, **International Journal on Minority and Group Rights**, 9, 2002, s. 303-324.
- Priban, Jiri: **Legal Symblism On Law, Time and European Identity**, Ashgate Publishing Limited, Hampshire, 2007.
- Roth, Brad R. : **Governmental Illegitimacy in International Law**, Oxford, Clarendon Press, 1999.
- Samancı, Uğur: “Uluslararası Adalet Divanının Kosova’nın Bağımsızlık İlanına İlişkin Danışma Görüşü”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.11, Sayı 2, 2009, (Basım Yılı: 2011) s.123-194.
- Sönmezoğlu, Faruk: **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, 3.bs., İstanbul, Der Yayınevi, 2000.
- Summers, James: **The Idea of the People, The Right of Self Determination, Nationalism and the Legitimacy of International Law**, Doctoral Dissertation, Helsinki, 2004.
- Şahin, Mustafa: **Avrupa Birliğinin Self determinasyon Politikası**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2000.
- Tamçelik, Soyalp: “Değişen Dünya Düzeninde Kıbrıs’ın Yeri ve Self-Determinasyon İlkesinin Yeniden Değerlendirilmesi”, (Çevrimiçi) <http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd2/sbd-2-21.pdf>, s.293, 03 Eylül 2010.
- Taşdemir, Fatma: **Yeni Dünya Düzeninde Self-Determinasyon**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.
- Taşdemir, Fatma: **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi**, Ankara, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, 2006.
- Tsanava, Tinatin: **Do Minorities Have The Right to Self-Determination?**, Budapest, Central European University, 2011.

- Yılmaz, Ejder: **Hukuk Sözlüğü**, 5.bs., Ankara, Yetim Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 1996.
- Yılmaz, Sait, Osman Akagündüz: **Kürtler Neden Devlet Olmaz?**, İstanbul, Elif Kitabevi Milenyum Yayıncılık Ltd. Şti., 2011.
- Yurt, Aslı: **Self-Determinasyon Ekseninde Bağımsız Kosova'nın Doğuşu**, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- Yüce, Cumhur: **Uluslararası Hukukta Self-Determinasyon İlkesi ve Günümüz Uygulamaları**, Trabzon, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Uz, Abdullah: Teori ve Uygulamada Self-Determinasyon Hakkı, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, C.II, No:9, 2007, s. 60-81.
- Williams, R. Paul, P. Michael Scharf: **Peace With Justice?**, Boston, Rowman & Littlefield Publishers, INC., 2002.

WEB KAYNAKLARI

Charter Of The United Nations, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml>, 18 Kasım 2011.

General Assembly of the United Nations, **9(I). Non-Self –Governing Peoples**, (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/032/60/IMG/NR003260.pdf?OpenElement>, 14 Ocak 2012.

General Assembly of the United Nations, **66 (I). Transmission of information under Article 73e of the Charter**, (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/033/17/IMG/NR003317.pdf?OpenElement>, 14 Ocak 2012.

General Assembly of the United Nations, **545 (VI). Inclusion in the International Covenant or Covenants on Human Rights of an article relating to the right of the peoples to self determination**, (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/068/00/IMG/NR006800.pdf?OpenElement>, 16 Temmuz 2010.

General Assembly of the United Nations, **637 (VII). The right of peoples and nations to self-determination**, (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/079/80/IMG/NR007980.pdf?OpenElement>
16 Temmuz 2010.

General Assembly of the United Nations, **1514 (XV). Declaration on the granting of independence to colonial countries and peoples**, (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/152/88/IMG/NR015288.pdf?OpenElement>
, 13 Ocak 2011.

Birleşmiş Milletler Genel Kurul, **Sömürge İdaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri**, (Çevrimiçi) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/SOMURGE.pdf , 13 Ocak 2011.

General Assembly of the United Nations, **1573 (XV). Question of Algeria**, (Çevrimiçi), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/153/47/IMG/NR015347.pdf?OpenElement>, 17 Temmuz 2010.

General Assembly of the United Nations, **1803 (XVII). Permanent sovereignty over natural resources**, (Çevrimiçi), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/193/11/PDF/NR019311.pdf?OpenElement>, 14 Nisan 2011.

General Assembly of the United Nations, **2145 (XXI). Question of South West Africa**, (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/004/48/IMG/NR000448.pdf?OpenElement>, 11 Aralık 2011.

General Assembly of the United Nations, **2535 (XXIV). United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East**, (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/256/69/IMG/NR025669.pdf?OpenElement>, 14 Mart 2011.

General Assembly of the United Nations, **2625 (XXV). Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among Sates in accordance with the Charter of the United Nations**, (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement>, 14 Ocak 2012.

General Assembly of the United Nations, **2672 (XXV).United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East**, (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/349/37/IMG/NR034937.pdf?OpenElement>, 14 Mart 2011.

General Assembly of the United Nations, **3210 (XXIX). Invitation to the Palestine Liberation Organization**, (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/738/12/IMG/NR073812.pdf?OpenElement>, 15 Mart 2011.

General Assembly of the United Nations, **3485 (XXX). Question of Timor**, (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/001/98/IMG/NR000198.pdf?OpenElement>, 18 Aralık 2011.

General Assembly of the United Nations, **61/285. United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples**,(Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/512/07/PDF/N0651207.pdf?OpenElement>, 15 Ocak 2012.

General Assembly of the United Nations, Resolution adopted by the General Assembly, **63/3. Request for an advisory opinion of the International Court of Justice on whether the unilateral declaration of independence of Kosovo is in accordance with international law**, (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/470/97/PDF/N0847097.pdf?OpenElement>, 12 Ocak 2012.

United Nations, Security Council, **Resolution 276 (1970), The Situation In Namibia**, (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/260/27/IMG/NR026027.pdf?OpenElement>, 6 Ocak 2012.

United Nations, Security Council, **Resolution 384, 22 December 1975**, (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/782/32/IMG/NR078232.pdf?OpenElement>, 18 Aralık 2011.

United Nations, Security Council, **Resolution 389, 22 April 1976**, (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/294/77/IMG/NR029477.pdf?OpenElement>, 18 Aralık 2011.

United Nations, Security Council, **Resolution 1244**, 10 June 1999. (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement>, 14 Ocak 2012.

United Nations, Security Council, **5839th meeting**, 18 February 2008. (Çevrimiçi) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N08/242/56/PDF/N0824256.pdf?OpenElement>, 12 Ocak 2012.

International Court Of Justice, Reports Of Judgments, , **Legal Consequences For States Of The Continued Presence Of South Africa In Namibia (South-West Africa) Notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), Advisory Opinion of 21 June 1971**. Advisory Opinion Of 21 June 1971. (Çevrimiçi) <http://www.icj-cij.org/docket/files/53/5595.pdf>, 11 Aralık 2011

Summaries of Judgments, Advisory Opinions and Orders of the International Court of Justice, **Legal Consequences For States Of The Continued Presence Of South Africa In Namibia (South-West Africa) Notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), Advisory Opinion of 21 June 1971**, (Çevrimiçi) <http://www.icj-cij.org/docket/files/53/5597.pdf>, 11 Aralık 2011.

International Court Of Justice, Reports Of Judgments, **Advisory Opinions And Orders, Western Sahara**, Advisory Opinion Of 16 October 1975, (Çevrimiçi) <http://www.icj-cij.org/docket/files/61/6195.pdf>, 18 Aralık 2011.

International Court Of Justice, Reports Of Judgments, **Accordance With International Law Of The Unilateral Declaration Of Independence In Respect Of Kosovo**, 22 July 2010, (Çevrimiçi) <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15987.pdf> , 13 Ocak 2012.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, (Çevrimiçi) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdfh_rigth_turkce.pdf, 13 Ocak 2011.

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, **International Covenant on Civil and Political Right**, (Çevrimiçi) <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm>, 13 Ocak 2011.

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, (Çevrimiçi) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin133.pdf, 13 Ocak 2011.

CCPR General Comment No.12: Article 1. The right to self-determination of Peoples (Art.1), adopted on 13 March 1984.(Çevrimiçi), <http://www.unhcr.org/refworld/type,GENERAL,,,453883f822,0.html>, 28 Aralık 2011.

World Conference on Human Rights - **Vienna Declaration and Programme of Action**, Vienna, 14-25 June 1993, (Çevrimiçi) [http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(symbol\)/a.conf.157.23.en](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(symbol)/a.conf.157.23.en), 25 Aralık 2011.

UNESCO, **International Meeting of Experts on further study of the concept of the rights of peoples**, Paris, 27-30 November 1989, page 6. (Çevrimiçi) <http://unesdoc.unesco.org/images/0008/000851/085152eo.pdf>, 14 Ocak 2012.

The Declaration of Independence: A Transcription, (Çevrimiçi) http://www.archives.gov/exhibits/charters/declaration_transcript.html, 12. Nisan 2011

Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, (Çevrimiçi), <http://www.cfr.org/sovereignty/montevideo-convention-rights-duties-states/p15897>, 21 Nisan 2011.

Micmaq v Canada, Communication No.78/1980, views adopted on 29 July 1984. (Çevrimiçi) [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/c5f07474c41b69fec1256aca004f33f2?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/c5f07474c41b69fec1256aca004f33f2?Opendocument), 20 Aralık 2011.

Lubicon Lake Band v Canada, Communication No.167/1984, Views adopted on 26 March 1990. (Çevrimiçi) <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/session45/167-1984.htm>, 20 Aralık 2011.

Hawai'i Institute for Human Rights (HIHR) 29 September – 1 October 2006, The Hague, Netherlands, (Çevrimiçi) <http://www.unpo.org/downloads/AnnaBatalla.pdf>, 20 Aralık 2011.

Constitution (Fundamental Law) of The Union of Soviet Socialist Republics, III. The National-State Structure of The USSR, Chapter 8: The USSR—A Federal State, Article 72. (Çevrimiçi) <http://www.departments.bucknell.edu/russian/const/77cons03.html#chap10>, 2 Aralık 2011.

Ustav SFRJ-1974, (Çevrimiçi) <http://istorija-jugoslavije.online-talk.net/t16-ustav-sfrj-iz-1974>, 16 Mart 2011.

Basic Law for the Federal Republic of Germany (Grundgesetz, GG), Preamble, (Çevrimiçi) <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/GG.htm#I>, 11 Ocak 2012.

Ministarstvo Spoljnih Poslova Republike Srbije, **Kosovo i Metohija- Cinjenice**, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.rs/Srpski/Foreinframe.htm>, 15 Mart 2011.

Rambouillet Agreement, Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo, (Çevrimiçi) http://www.state.gov/www/regions/eur/ksvo_rambouillet_text.html, 5 Ocak 2012.

Kosovo Declaration of Independence, (Çevrimiçi) http://www.assembly-kosova.org/common/docs/Dek_Pav_e.pdf, 15 Mart 2011. http://www.mfa-ks.net/repository/docs/Dek_Pav_e.pdf, 15 Mart 2011.

Zyra e Presidentit të Kosovës, (Çevrimiçi) <http://www.president-ksgov.net/?page=3,54>, 12 Ocak 2012.

The White House Blog, **The President's Speech in Cairo: A New Beginning**, (Çevrimiçi) <http://www.whitehouse.gov/blog/NewBeginning>, 25 Ocak 2012.